

**OT-SEULAN KOKEILU
ASIAKKUUSSEGMENTOINNIN VÄLINEENÄ**

Vaativimman tason asiakkuuksien tunnistaminen huostaanoton asiakirjoista vaativuutta jäsentämällä

Noora Hopiavuori
Maisterintutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Noora Hopiavuori	
Työn nimi OT-SEULAN KOKEILU ASIAKKUUSSEGMENTOINNIN VÄLINEENÄ Vaativimman tason asiakkuuksien tunnistaminen huostaanoton asiakirjoista vaativuutta jäsentämällä	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn tyyppi Maisterintutkielma
Aika lokakuu 2023	Sivumäärä 86 + liite 1
Ohjaaja Johanna Moilanen	
<p>Maisterintutkielmassa on kyse OT-seulan kokeilusta asiakkuuksien vaativuuden arviointivälineenä lastensuojelun sijaishuollossa. OT-seula on apuväline tunnistamaan sijaishuollossa sosiaalityön erityistä osaamista ja integratiivista työskentelyä edellyttävät vaativimmat asiakkuudet, joista voidaan puhua "OT-tasoisina". OT-seulalla tehtävä arviointi voi mahdollistaa asiakkuuden asemoinnin, eli segmentoinnin, uudessa kehitteillä olevassa kolmiportaisessa palvelurakenteessa. Kokeilemalla OT-seulaa paikallisella tasolla lastensuojelun sijaishuollossa kohdeaineistona oleviin huostaanoton asiakirjoihin tuodaan kokemustietoa kehittämistyön jatkumisen tueksi. Teoreettisena kehyksenä tutkielmassa sosiaalityön profession taustateorioina nimeä saaneet pragmatismi sekä kompleksisuusteoria, jotka keskeisesti liittyvät laajemminkin sosiaalityön vaikuttavuuden ja tehokkaiden käytäntöjen tutkimisen haasteisiin sekä välineellisen arvioinnin vierauteen.</p> <p>Tutkielman tuloksena on, että OT-seulan avulla voi reflektiivisen prosessin kautta tunnistaa vaativimmat asiakkuudet. Kokeilun perusteella OT-seulan soveltaminen vaati sisällönanalyysin tuekseen, eli jonkinlainen tietoa tiivistävä, jäsentävä ja visualisoiva kehikko olisi syytä tehdä ennen varsinaista OT-seulan soveltamista. Monitoimijainen arviointi on jatkokehittämistyössä syytä huomioida, sillä asiakasosallisuuden ja palveluintegraation lähtökohdista "yhteistyötilojen" rakentaminen arvioimalla yhdessä ja läpinäkyvästi muutostyöskentelyn kohteena olevaa systeemiä on tarkoituksenmukaista. Kehittämisen- ja uudistustyö jatkuu, joten pienimuotoisetkin kokeilut ja tiedonmuodostukset ovat tärkeitä kohti sosiaalityön välineellisiä arviointimenetelmiä segmentoinnin ja vaikuttavuustiedon tueksi.</p>	
Asiasanat Kompleksisuusteoria, pragmatismi, segmentaatio, sosiaalihuollon porrastaminen, lastensuojelu, OT-seula, OT-keskus, kokeilu	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

KUVIOT

KUVIO 1 OT-keskukset lasten, nuorten ja perheiden palvelujärjestelmässä.....	17
KUVIO 2 OT-seula.....	29
KUVIO 3 OT-seula.....	66

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIELMAN VIITEKEHYS.....	4
2.1	Kompleksisuusteoria teoreettisena viitekehystenä	4
2.2	Pragmatismi tieteenfilosofisena viitekehystenä	9
2.3	Kokeileva kehittäminen	10
3	OT-KESKUSTEN KEHITTÄMISEN PERUSTEET	13
3.1	Sosiaalihuollon muutosta ohjaavat ympäristösidonnaiset tekijät	13
3.2	OT-keskus ja sosiaalihuollon porrastettu palvelurakenne	15
3.3	Segmentaatio porrastetun palvelurakenteen jäsentäjänä.....	18
3.4	Integraatio porrastetun palvelurakenteen johtoajatukseksi	19
4	VAATIVUUS LASTENSUOJELUN SOSIAALITYÖSSÄ JA SEGMENTOINNIN KRITEERINÄ.....	22
4.1	Lastensuojelun sosiaalityön vaativuus	22
4.2	OT-seula lastensuojelun vaativimman asiakkuussegmentin tunnistamisen välineenä.....	27
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	30
5.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	30
5.2	Tutkimussuuntaus ja viranomaistekstit asiakirja-aineistona	31
5.3	Aineiston hankinta.....	34
5.4	Aineiston analysointi.....	37
5.5	Tutkimuksen eettisyys.....	46
6	TULOKSET	51
6.1	OT-seulan ulottuvuuksille jäsentyneet vaativuuden kuvaukset	52
6.1.1	Ongelmaulottuvuus	52
6.1.2	Lapsen turvallisuusulottuvuus	58
6.1.3	Juridis-hallinnollinen ulottuvuus.....	59
6.1.4	Vuorovaikutus suhteen laatu -ulottuvuus.....	62
6.1.5	Verkostojen moninaisuus	63
6.2	OT-seulan toimivuus sijaishuollossa vaativuuden määrittelyssä ja asiakkuussegmentoinnissa	64
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	68
7.1	Vaativimpien asiakkuuksien tunnistaminen OT-seulan avulla.....	69

7.2	Vaativan sijaishuollon segmentoinnissa monitoimijainen arviointi	71
LÄHTEET	75

1 JOHDANTO

Tutkielmassani käsittelen lapsi- ja perhepalveluiden asettamista kehitteillä olevaan sosiaalihuollon palvelurakenteeseen ja osallistun kehittämistyöhön arvioimalla kokeilun perusteella OT-seulaa lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityössä. OT-seula on työntekijöiden apuväline asiakkuuksien vaativuuden arviointiin ja vaativuuden mukaiseen asemointiin uudessa palvelurakenteessa (Aarnio & Miettunen 2018, 232). Sosiaalihuoltoa ollaan porrastamassa lapsi- ja perhepalveluiden osalta jäsentämällä palveluita matalan kynnyksen sosiaalihuollon palveluihin, lastensuojeluun sekä lasten, nuorten ja perheiden vaativimpiin palveluihin. Kolmiportaista palvelurakennetta voidaan kuvata myös käsitteillä perustaso, erityistaso ja vaativin taso. (Mt. 2018, 230.) Vaativimman tason lapsi- ja perhepalveluiden koordinoinnin, konsultaation ja integraation tarpeita varten on valmisteilla lasten, nuorten ja perheiden osaamis- ja tukikeskustoiminnasta vastaava verkostotoimija, johon tutkielmassani esiintyvä kirjainyhdistelmä ”OT” viittaa (Halila, Hoikkala, Malja & Tapiola 2021, 12–13).

Lapsi- ja perhepalveluiden uudistamisen sekä perus-, erityis- ja vaativimman tason palveluiden kehittämistyön taustalla ovat lainsäädännön, palvelujärjestelmän sekä työtapojen sektoroitumisen haasteet, jotka ovat ongelmallisia palvelujen koordinoinnin ja yhteensovittamisen, eli integraation, tarpeille (HE 164/2014 vp). Sosiaalihuollon lapsi- ja perhepalveluiden uudistamiseen tähtäävää työtä on tehty tiiviisti jo useiden vuosien ajan erinäisissä kansallisissa ja paikallisissa hankkeissa. Lapsi- ja perhepalveluiden (LAPE) muutosohjelman (2016–2018) tavoitteena on ollut lasten ja perheiden palvelujen kokonaisvaltainen uudistaminen kohti tutkimusperustaista, vaikuttavaa, arvioitavaa ja yhteistoimijaisempaa toimintatapaa. (Kananaja & Ruuskanen, 2019; Kaukonen, Mäkeläinen, Petrelius & Rajala, 2016.) Kolmiportaisten palvelurakenteen

mukaisia vaativimpia palveluita varten on perustettu osaamis- ja tukikeskuksia, eli OT-keskuksia, joiden keskeiset rakenteet, periaatteet ja toimintamallit on suunniteltu ja kuvattu osana Lape-muutosohjelmaa (Halila ym. 2021, 9). OT-keskustoiminnan kehittämistyötä tehdään tällä hetkellä Tulevaisuuden sote-keskus hankkeessa (2022–2023) (Nousiainen 2022). Lapsi- ja perhepalveluiden uudistamis- ja kehittämistyö liittyy keskeisesti vuoden 2023 alussa realisoituneeseen sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistukseen, jonka taustalla olevat muutostarpeet, tavoitteet ja rakenteet ovat yhteisiä.

Tällä hetkellä hyvinvointialueilla sekä Tulevaisuuden sote-keskus hankkeessa ja OT-toiminnan pilotoinneissa monialaista työtä jatketaan ennalta tiedossa olleiden uhkien ja mahdollisuuksien kentällä kohti tavoitteina olevia kestäviä ja vaikuttavia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita (esim. STM 2023). Tutkielmani käsittelee sosiaali- ja terveydenhuollon erityispalveluihin kuuluvan lastensuojelun kontekstissa kolmiportaisen palvelurakenteen edellyttämää arviointia asiakkuuksien jaottelun, eli segmentoinnin, mahdollistamiseksi. Sosiaalihuollossa asiakkuuksien segmentointi palvelurakenteeseen on haastavaa sosiaalityön tiedeperustaan ja käytäntöön liittyvien ilmiöiden kompleksisuuden vuoksi (Aarnio & Miettunen 2018, 230–231; Kananoja 2020, 293). Kuitenkin tiedolla johtamisen edistäminen sekä siihen liittyvä tarve tehostaa, yhdenmukaistaa ja integroida palveluita vaatii muutosta ja edellyttää segmentointitapojen ja -välineiden kehittämistä (mt. 2018, 232). Erityistä osaamista ja integratiivista työskentelyä edellyttävien vaativien asiakkuuksien tunnistamiseen apuvälineeksi on kehitetty OT-seula (Yliruka, Vartio, Pasanen & Petrelius 2018). Segmentoinnin apuvälineeksi kehitetty ”mittari” on pilotointivaiheessa Päijät-Hämeen hyvinvointialueella osana Etelä-Suomen OT-keskuksen kehittämistyötä. Pilotointia tehdään perhesosiaalityön ja lastensuojelun systemisissä tiimeissä pohtien OT-seulan merkitystä ja tarpeellisuutta. (Koskelainen & Rantalaiho 2023.)

Tutkielmani tavoitteena on OT-seulaa kokeilemalla tuottaa paikallisen tason käyttökokemusta kehittämistyön jatkumista varten. Tiedon tuottaminen on tärkeää, koska sosiaalihuollon tavoitteena oleva asettaminen porrastettuun palvelurakenteeseen edellyttää relevantteja tapoja segmentoida asiakkuuksia. Segmentoinnin kriteerinä on

kehittämistyön kirjallisissa esityksissä määritelty vaativuus. (Aarnio & Miettunen 2018, 231–232.) Tutkielmani teoreettisena viitekehyksenä oleva kompleksisuusteoria on keskeisessä asemassa perustelemaan muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon realisoituneita ja meneillään olevia mittavia kehittämistoimia, julkishallinnon palveluiden tiedolla johtamisen haasteellisuutta sekä kuvaamaan lastensuojelun sosiaalityön kohdeilmiöitä ja vaativuutta. Vaativuuden ymmärrettävämmäksi tekeminen on oleellista tutkimustehtäväni näkökulmasta kokeillessani OT-seulan käyttökelpoisuutta segmentoinnin apuvälineenä lastensuojelun sijaishuollossa.

2 TUTKIELMAN VIITEKEHYS

2.1 Kompleksisuusteoria teoreettisena viitekehyksenä

Teoreettisen viitekehyksen tutkielmalleni muodostaa kompleksisuusteoria, joka kuvastaa lastensuojelun sosiaalityön kohdeilmiöitä sekä auttaa tarkastelemaan ongelmia ja niiden ratkaisuyrityksiä sekä kehittämistyötä. Kompleksisuusteorian avulla on pyritty ymmärtämään muun muassa luonnon, talouden ja politiikan systeemejä sekä tarkemmin tutkielmani kontekstiin osuvia yksilöitä ja yhteiskuntaa koskettavia sosiaalisia ongelmia emergenssin, eli uusien ilmiöiden syntyminen sekä muutoksen logiikan näkökulmasta (Jalonen 2006, 3). Kompleksisuuden ymmärtäminen edistää integraatiotavoitetta ja luo mahdollisuudet systeemisyiden huomioiviin menetelmiin ja ratkaisuihin (Raisio, Jalonen & Uusikylä 2018, 3). Kompleksisuusteoriaa voi näin ollen käyttää taustateorianä sosiaalityön vaikuttavien käytäntöjen kehittämisessä (Yliruka ym. 2018, 64).

Kompleksisuusteoria on 1990-luvulla syntynyt, mutta juurensa jo 1930-luvun systeemiteoriaan ulottava moni- ja poikkitieteellinen lähestymistapa. Tieteellisen suuntauksen uutuudesta kertoo vähäinen tunnettavuus ja vakiintumaton termistö. Esimerkiksi saatetaan puhua limittäin kompleksisuustieteistä, -teoriasta ja -ajattelusta tai virheellisesti samaistaa kompleksisuus pelkistäen monimutkaisuudeksi. (Lindell 2011,

59.) Kompleksisuusteorian taustalla on systeeminen ajattelu, jossa komponentit monisyisesti punoutuvat toisiinsa ja keskinäisen vuorovaikutuksen kautta mahdollistavat systeemin itseorganisoitumisen. Systeemin kyky muodostaa yksinkertaisista rakenteista monimutkaisia kokonaisuuksia tarkoittaa, että kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa. Systeemin käyttäytymistä ei voi ennustaa ja reaktiot ympäristön muutoksille voivat vaihdella ja olla jopa täysin odottamattomia. (Mitleton-Kelly 2003; Snowden & Boonen 2007.) Kompleksisuusajattelulla viitataan systeemin tai ilmiöiden eri tekijöiden tai osien välisten suhteiden epälineaarisen, paradoksaalisen sekä emergentisti itseorganisoituvan vuorovaikutusdynamikan ymmärtämiseen (esim. Hanén 2017; Mitleton-Kelly 2003; Snowden & Boonen 2007).

Kompleksisuusteorian kuvauksissa emergenteillä viitataan systeemien tai ilmiöiden ominaisuuksiin, jotka eivät ole nähtävissä suoranaisisina alku- tai osatekijöidensä tuotoksina. Emergenssistä puhutaan, kun ilmiö tai systeemi muovautuu muuttujien epälineaarisen vuorovaikutuksen seurauksena. (Hanén 2017, 115–116.) Muuttujia voivat olla esimerkiksi ihmiset, vuorovaikutus ja toiminta sekä erilaiset arvot ja intressit. Lukuisten muuttujien, epälineaarisen vuorovaikutuksen sekä itseorganisoitumisen vuoksi kompleksisia systeemejä kuvastaa edellä mainittujen lisäksi keskeisenä ominaisuutena dynaamisuus ja puuttuvat kausaalisuhteet (Hanén 2017, 115–116; Snowden & Boonen 2007).

Kompleksisuusteoriat voidaan jakaa Richardsonin ja Cilliersin mukaan (2001) kolmeen suuntaukseen, joita voidaan kuvata käsitteillä kova ”reduktionistinen” kompleksisuus ja pehmeä kompleksisuus sekä näiden kahden välimaastoon sijoittuva kompleksisuusajattelu. Kovaa suuntausta edustavat kompleksisuusteoriat omaavat matemaattisuuden tähtääviä mallinnuksia ja kuvauksia kompleksisuuden ominaispiirteistä. Kuvatut ominaisuudet mahdollistavat algoritmisten mittareiden ja seulojen muodostamisen. Phelan (2001) kohdistaa kritiikkiä reduktionistisen kompleksisuuden ulottuvuudella tapahtuvaan pyrkimykseen muodostaa kompleksisista ilmiöistä tarkkoja kuvauksia ja funktioita. Phelanin mukaan ympäristön ilmiöistä voi olla helppo havaita määreiden kaltaisia yhdenmukaisuuksia, mutta käänteisesti on hyvin vaikeaa muodostaa algoritmisiä mallinnuksia todellisesta elämästä kompleksisuuden

vuoksi. Sosiaalityön kohdeilmioiden yhteyteen kompleksisuusteorian kova suuntaus sopii heikosti, koska ihmisen elämää ja toimintaa voidaan monilta osin pitää algoritmittomana (esim. Phelan 2001; Pohjola ym. 2012, 347). Kompleksisuusteorioiden pehmeä suuntaus on yhteensopivampi yhteiskunta- ja sosiaalitieteisiin, koska keskiössä ovat tällöin kielen ja tulkinnan konstruktiot. Richardson ja Cilliers (2001) kuvaavat pehmeää kompleksisuusteorian muotoa käytettävän metaforisena työkaluna. Vastavasti metaforisena työkaluna tutkielmassani näyttäytyy reflektion tueksi kehitetty OT-seula. Kolmantena suuntauksena kompleksisuusajattelu sijoittuu kovan ja pehmeän kompleksisuuden välimaastoon. Tavoitteena kompleksisuusajattelussa on ymmärtää ja selittää ilmiöiden syntyä ja muutosprosesseja samalla hyväksyen tiedon rajallisuuden sekä katsantotapojen ja tulkintojen moninaisuuden (Richardson & Cilliers 2001; Lindell 2011, 30). Miellän tutkielmassani olevan kyse juuri kompleksisuusajatteluun kallistuva kompleksisuusteorian viitekehys.

Kompleksisuusteorian viitekehuksesta tiedolla johtamisessa olennaista on tunnistaa rationalististen ja konstruktionististen tietoteorioiden olemassaolo ja valita näiden sijaan kompromissinen, moniulotteinen ja reflektiivinen kompleksisuusteoreettinen lähestymistapa. Sosiaalihuollon kehittämistyössä integratiivisuus mahdollistaa kompleksisuutta ymmärtävän tiedolla johtamisen sekä tietoperustaisten käytäntöjen ja päätöksenteon kehittämisen. Kompleksisuusteorian asettaminen viitekehukseksi tarkoittaa sosiaalityön kohdeilmioiden kompleksisten systeemien ymmärtämisen lisäksi myös epävarmuuden tunnustamista toimittaessa julkisen politiikan ja hallinnon kentällä (Virtanen, Stenvall & Rannisto 2015, 10) sekä niin ikään tutkielmaani liittyen sosiaalityön päätöksentekoprosesseissa ja kehittämistyössä. Kompleksisuusteoriaa vasten on tärkeä tiedostaa ja tunnustaa tähän epävarmuuteen liittyvä tiedon rajallisuus sekä systeemien hallinnan haasteet. Samaan aikaan on toimittava velvollisuuksien ja vastuiden mukaisesti edistäen ongelmien ratkaisuja ja tehtävä päätöksiä. (Cilliers 2000, Ansell & Geyer 2017.)

Tiedolla johtamisen tematiikka julkishallinnossa ja sen alaisissa palveluissa on tällä hetkellä voimakkaan korostunut. Toimintaympäristön muutostahdin kiihtyminen ja

kompleksisuuden lisääntyminen muun muassa globalisaatioon, informaatioteknologiaan, kapitalismiin ja individualismiin liittyen yhdessä resurssien epätasa-arvoisen jakautumisen ja kilpailun kanssa tuottavat tilausta tehokkaalle ja vaikuttavalle toiminnalle. Tämän edellytyksenä pidetään tietoperustaista päätöksentekoa ja tiedolla johtamista. (Virtanen, Stenvall & Rannisto 2015, 7.) Kompleksisuuden ja tiedolla johtamisen korostuminen johtavat pohtimaan päätöksenteossa käytettävän tiedon olemusta ja käyttömahdollisuuksia. Tietoa tuotetaan arvioiden, tulkiten ja merkityksellistämien, mihin kytkeytyy päätöksenteon varsinainen ydin, eli tiedon hyödyntäminen. (Mt. 2015, 11–12.)

Ongelmalähtöisesti tarkasteltuna tiedolla johtamista haastavat tieto-ongelmat, jotka Zackin (2001) määritelmän mukaan ovat epävarmuus, monimutkaisuus, epäselvyys ja monitulkintaisuus (Jalonen 2015, 54–57). Konvergentteina tieto-ongelmina epävarmuus liittyy informaation puutteeseen, kun puolestaan monimutkaisuus liittyy informaation määrään ja moninaisuuteen asioiden yhteen kietoutumisen ja keskinäisten riippuvuussuhteiden seurauksena. Konvergenssi viittaa näkemykseen ilmiöiden samankaltaisuudesta sekä riittävän informaation koonnin tuottamaan kykyyn muodostaa yksimielinen optimaalinen ratkaisu. Divergenttejä, eli hajanaiseen systeemiin tai ilmiöön vailla yhtä oikeana pidettävää ratkaisua liittyviä tieto-ongelmia ovat epäselvyys ja monitulkintaisuus. Konvergenttien tieto-ongelmien, epävarmuuden ja monimutkaisuuden, ratkaisemisessa analysointi on keskeisessä asemassa. Divergenttien tieto-ongelmien, epäselvyyden ja monitulkintaisuuden, ratkaisemisessa puolestaan keskiössä on asioiden ja ilmiöiden tulkinnat. (Jalonen 2015, 57.)

Kompleksisuusteorian viitekehyksessä sekä sosiaalityön kompleksisia kohdeilmiöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa tietoteoriaa ja tieto-ongelmia ei voi liittää faktuaalista asioiden alku- tai lopputilaa koskeviksi kuvauksiksi, sillä tieto on osa kompleksista systeemiä. Epävarmuus, monimutkaisuus, epäselvyys ja monitulkintaisuus kietoutuvat usein monisäikeisesti sosiaalityön kompleksisiin ilmiöihin ja ongelmiin. Kuitenkin ymmärrys tiedosta ja tieto-ongelmista on tärkeää analysointi- ja tulkintakehikkojen tarpeellisuuden perustelun kannalta (Jalonen 2015, 57). Tieto-ongel-

mien ratkaisuna julkishallinnon kohdalla Jalonen (2015, 58–62) esittää tiedon analyysin tukena tiedonsiirron systemaattisen arvioinnin sekä systeemin muuttujia, riippuvuussuhteita sekä käsillä olevaa informaatiota näkyväksi tekevän visualisoinnin. Tiedon tulkinnan tukena Jalonen esittää moniammatillista yhteistyötä yhteisen tulkintakehikon sekä integraation keinoin sekä moniäänistä merkityksellistämistä. Moniäänisessä merkityksellistämisessä olennaista on hyväksyä lukuisten erilaisten ratkaisuvaihtoehtojen mahdollisuus sekä ymmärtää havaitsemisessa olevan lisäksi kyse todellisuuden järjestämisestä ja luomisesta. Moniäänisessä merkityksellistämisessä tietokäsityksen moninaisuus korostuu. Tätä tietoa ja tieto-ongelmia käsittelevää taustaa vasten on erittäin perusteltua rakentaa päätöksenteon tueksi tietoa visualisoivia ja jäsentäviä keikkoja analysoinnin ja tulkinnan tueksi.

Kompleksisuusteoriaan pohjautuvaa Cynefin-mallia on esimerkiksi käytetty analysoimaan toimintaympäristöä ja sopivaa johtamisstrategiaa asiakastilanteita ja tarvittavia menetelmiä tunnistamalla. Cynefin-mallin nelikenttä auttaa tunnistamaan, onko toimintakenttä yksinkertainen, monimutkainen, vaikeaselkoinen vai kaaottinen. (Jokinen, Stenvall & Palsanen 2018, 222.) Yksinkertaisilla ja monimutkaisilla toimintakentillä kausaalisuhteet ovat tunnistettavissa ja päätöksenteko voidaan perustaa koamalla riittävä informaatio ja tarvittava faktatieto. Monimutkaisissa tilanteissa tukena tarvitaan monitoimijaista yhteistyötä. (Snowden & Boone 2007, 5–6.) Zackin (2001) tieto-ongelmien viitekehystä mukaillen yksinkertaisissa ja monimutkaisissa toimintaympäristöissä ongelmat on mahdollista ratkaista konvergentisti. Vaikeaselkoisissa toimintaympäristöissä kyse on kompleksista systeemeistä ja ilmiöistä. Kompleksisissa tilanteissa kausaalisuhteille perustuvat lineaariset toimintatavat eivät päde, vaan ratkaisupyrkimyksiä ohjaavat tapauskohtaisuus ja kokeileminen (Snowden & Boone 2007, 5–6) sekä Jalosen (2015, 61–62) esittämä moniääninen merkityksellistäminen. Tutkielmassani kokeilussa oleva OT-seula on myös väline analysoida ja tulkita tietoa. Kokeilevan kehittämisen taustalla on kompleksisuuden lisäksi pragmatismi. Pragmatismi on tieteenfilosofinen tietoteoriaa käsittelevä suuntaus, joka lähestyy tie-

don merkitystä käytännön tason kautta. Pragmatistisen tiedon lähestymistavan mukaan tiedon totuudellisuutta määritellään käyttökelpoisuuden, relevanttiuden, elinkelpoisuuden ja koetun hyödyn kautta, mikä edellyttää kokeilua.

2.2 Pragmatismi tieteenfilosofisena viitekehyksenä

Pragmatismissa on kyse tiedon ymmärryksestä ja rakentumisesta, jonka nähdään kytkeytyvän vahvasti käytännön toimintaan (Lehtinen 2010, 35). Pragmatismi lähestyy teorian rakentumista ja tiedon muodostumista avoimemmin kuin formalistiset ja rationalistiset tieteenfilosofiat. Pragmatismien tieteellisen koulukunnan juuret yltyvät 1800-luvun lopulle Charles S. Peircen ja William Jamesin ajatteluun ja tuotantoon. Heitä pian seuranneen, erityisesti Jamesin ajattelua jatkaneen, John Deweyn ansiosta pragmatistinen filosofia laajeni intrumentalismin ja kokeilua korostavan eksperimentalismin kehittämisen kautta koskemaan erityisesti politiikkaa, koulutusta ja sosiaalitieteitä. (Niiniluoto 2002, 52.)

Pragmatismissa rationalistisen tieteellisen teorian ja tiedon käsityksiä ja käsitteitä ei lähtökohtaisesti vastusteta, mutta pragmatismien mukaan on huomioitava ihminen kontekstissaan tietoa soveltavana subjektina (Lehtinen 2010, 35–37). Pragmatismi painottaa subjekteina olevien yksilöiden ja yhteisöjen toiminnan sekä vuorovaikutuksen merkitystä todellisuuden rakentumisessa. Näiden lähtökohtien takia pragmatismissa korostuvat toiminnan, tekniikan ja luovuuden teemat (Pihlström 2008, 58–60). Keskeisenä käsitteenä tiedon muodostumisessa on käytäntö, jota kautta teoriaa ja hypoteeseja testataan luoden niille totuusarvoa (Pihlström 2008, 22). Pragmatismien mukaan teoria ja tieto voidaan muodostaa myös käänteisesti tarkoittaen, että käytännön osoittamin praktisin perustein teoria ja tieto voivat saada totuusarvoa, vaikka traditionaalisempien tieteenfilosofisten suuntausten mukainen evidenssi puuttuisi. Deweyn kuvauksen mukaista pragmatistista tiedon muodostusprosessia kutsutaan reflektioprosessiksi, jossa on viisi vaihetta. Ensimmäisenä on yllätyksen tai vaikeuden kohtaaminen, toisena ongelman määrittelyminen, kolmantena mahdollisen ratkaisuehdotuksen esittäminen, neljäntenä ratkaisuehdotuksen seurausten arvioiminen ja

viidentenä kokeilun tekeminen. Kokeilun myötä päätelmä, eli tieto, voidaan hyväksyä tai hylätä ja muodostaa uusia uskomuksia. (Muurinen 2019, 87.)

Pragmatismien käsitystä teorian rakentumisesta ja tiedon muodostuksesta voidaan pitää yhteen sopivana sosiaalityön käytäntöihin, tutkimukseen ja kehittämistyöhön (Saurama & Julkunen 2009, 296–298). Pragmatismille ja sosiaalityölle yhteistä ovat sosiaalisen konstruktionismin oppien sekä dialogisen ja holistisen ihmiskäsityksen jakaminen (esim. Karvinen-Niinikoski 2009; Raunio 2009, 121). Pragmatismissa tietoon suhtaudutaan epätäydellisenä, toiminnan myötä tarkentuvana ja korjautuvana, jolloin hyödyllisen ja toimivan käytänteen saavuttamista ja kokemista ei rajoita ajatus riittämättömästä formalistisesta ja rationalistisesta tietopohjasta. Pragmatistinen lähestymistapa teoriaan ja tietoon kannustaa käytäntötutkimukseen sekä kokeilevaan kehittämiseen, mistä tässäkin tutkielmassa on kyse.

2.3 Kokeileva kehittäminen

Kokeileva kehittäminen on tällä hetkellä nosteessa niin yksityisellä kuin julkisellakin sektorilla johtuen tarpeesta ketterille, nopeille ja kustannustehokkaille uudistamisen menetelmille. Perinteiset suunnitelmalliset ja lineaariset kehittämisprosessit eivät yksin riitä nykyisessä ympäristössä, jossa yhteiskunnan ja ilmiöiden komplisoituminen, niukkenevat resurssit, jatkuva tehostamisen tarve, muutoskeskeisyys ja epävarmuus edellyttävät julkishallinnon toimijoilta markkinajohtamisen alueelta tuttuja innovaatioita ja oppeja. (Harjumaa ym. 2017, 13–14; Poskela 2015, 8–10.) Julkisten palveluiden uudistamiseen liittyen kokeilevan kehittämistoiminnan potentiaalia tunnustetaan ja huomioidaan jo siinä määrin, että kokeilutoiminnasta voidaan puhua poliittisena agendana. (Valtioneuvosto 2015.) Pragmatismien sekä sosiaalityön alkuvaiheen historiaa tarkasteltaessa käy ilmi, ettei kokeiluissa ole kyse uudesta kehittämisestä tämänhetkisestä suosioista huolimatta (Muurinen 2019, 23). Kokeilevan kehittämistoiminnan trendiä voidaan selittää maailmanlaajuisilla ja paikallisilla olosuhteilla, jotka määrittävät yhteiskunnan tilaa ja tarpeita. Vallitsevassa tilanteessa kompleksisia ilmiöitä sekä useita eri toimijoita ja hallinnonaloja koskettavat tarpeet ja haasteet, joiden

ratkaisemiseksi on työskenneltävä integratiivisesti eri tahojen kesken. Samalla kehittämistoiminnassa on syytä huomioida paikalliset erityispiirteet ja -tarpeet. Resurssitehokkuuden lisäksi kokeilevan kehittämisen vahvuudet ovat käytäntölähtöisyydessä uusia toimintatapoja ja ratkaisuja muodostettaessa. (Vataja, Seppälä & Järvelä 2018.)

Pragmatismien oppien mukaisesti teorian ja käytännön erottavan raja-aidan ylittävä kokeileva kehittäminen tuottaa kokemusta siitä, mitä voidaan pitää relevanttina ja tosiasiallista hyötyä tuottavana tietona. Edelleen huolellinen ja suunnittelukeskeinen kehittäminen on useimmiten pääroolissa, mutta esimerkiksi OT-keskuksen kehittämistoiminnassa hyödynnetään tutkielmani kaltaisia rajattuja ja kontekstisidonnaisia kokeilevan kehittämisen tapoja.

Kokeileva kehittäminen on palveluiden, tuotteiden tai toiminnan kehittämisen tapa, jossa kehityskohde ei ole lopullisessa muodossaan käytäntöön vietäessä, vaan kokeilun aikana muokattavissa tai todettavissa kyseiseen tarkoitukseen sopimattomaksi. (Poskela ym. 2015, 12.) Kokeilevan kehittämisen kuvaamiseksi voidaan vertailuna esittää kehittämistyössä usein esiintyvä pilotointimenetelmä. Pilotoinnissa suunniteltu työ ja kehittäminen ovat tyypillisesti viety pidemmälle ja tuote tai palvelu on usein jopa valmis ennen kuin se viedään käytännön tasolle kokeiltavaksi. Kärjistäen kuvattuna kehittämisprosessin loppuun sijoittuvassa pilotoinnissa tuote tai palvelu todetaan toimivan tai sitten ei, ja kehittämisprosessin keskivaiheisiin sijoittuvassa kokeilevassa kehittämisessä painottuu soveltamisen, muokkaamisen ja palautteen merkitys. (Mt. 2015.)

Tutkielmassani tehtävään segmentoinnin apuvälineeksi tarkoitetun OT-seulan testaamiseen kokeileva kehittäminen on relevantti lähestymistapa keskeneräisten kehittämisprosessien ja marginaalisten käytäntösovellutusten lisäksi kehittämiskohteen luonteen vuoksi. Kokeileva kehittäminen soveltuu Poskelan ja kumppaneiden (2015) mukaan erityisesti monimutkaisten ja ihmiskeskeisten järjestelmien ja palveluiden uudistamiseen kustannustehokkaasti ja nopeasti. Kokeilujen käyttökelpoisuutta kompleksisten ja lopputulokseltaan ja vaikutuksiltaan epäselvien ongelmien parissa toi esille myös kokeilevasta kehittämisestä kirjoittava Stenvall (2017). Poskelan ja

kumppaneiden (2015) mukaan kokeileva kehittäminen soveltuu myös kehittämistyön aktivoimiseen organisaatiossa.

Ajattelen sosiaalihuollon muutoksen kohti porrastettua palvelurakennetta edellyttävän aktivoitumista valtakunnallisia verkostoja ja hyvinvointialueita alemmilla tasoilla paikallisissa organisaatioissa. Tutkielmani myötä OT-keskustoiminta ja siihen liittyvä palvelurakenteiden ja toimintamallien kehittäminen tulee lähemmäs käytännöntyötä lastensuojelun sijaishuollossa. OT-seulasta käyttäjäkokemusta on vielä varsin vähän eikä käyttöympäristöä ole tarkkaan ennalta määritelty. Kokeilevassa kehittämisessä on ominaista, että kulloinenkin käyttöympäristö ohjaa kehittämistyön jatkoa. (Hassi ym. 2015, 65.) OT-seulan kokeilu lastensuojelun sijaishuollossa huostaanoton asiakirja-aineistoon on ensimmäinen laatuaan.

Kokeilevassa kehittämisessä puhutaan iteroinnista, millä viitataan useisiin kokeiluihin, joiden välillä kohdetta muokataan käyttökokemusten ja uuden tiedon perusteella (Poskela ym. 2015, 14.) Tutkielmassani kokeileva kehittäminen ei toteudu iteroinnin näkökulmasta, sillä se tarkoittaisi OT-seulan muokkaamista konkreettiseen kokemukseen ja refleктоivaan havainnointiin perustuen ja edelleen uudelleen konseptointia, aktiivista kokeilua ja tämän kehämäisen prosessin toistoa. Tutkielmani laajuus, resurssirajoitteet sekä roolini osana OT-toiminnan kehittämistyötä ei mahdollista eikä edellytä OT-seulan muokkaamista, vaan tutkielmani tuottama tieto jää OT-keskustoitinnan kehittämistyön käyttöön. Jokaisen kokeilun tulisi Salmelan ym. (2015, 382) mukaan tuottaa uutta tietoa ja johtaa oppimiseen, mikä tutkielmani kohdalla jää nähtäväksi.

3 OT-KESKUSTEN KEHITTÄMISEN PERUSTEET

Tässä OT-keskuksen ja porrastetun palvelurakenteen kuvaukseen keskittyvässä luvussa kerron tekijöistä, jotka perustelevat OT-keskusten kehittämistä ja tuottavat tilausta sosiaalihuollossa käytettäville arviointivälineille, kuten OT-seulalle. Teen ymmärrettäväksi keskeisiä käsitteitä, joista käsitteelliseen viitekehykseen nostan erityisesti segmentaation ja integraation.

3.1 Sosiaalihuollon muutosta ohjaavat ympäristösidonnaiset tekijät

Sosiaalihuollon kehittäminen läpiviedyn hyvinvointialueuudistuksen sekä edelleen jatkettavan muutostyön myötä mahdollistaa aiempaa vaikuttavammat, kustannustehokkaammat ja paremmin yhteensovitettut toiminnot sekä toimintakulttuurin uudistamisen. (Rautiainen, Taskinen & Rissanen 2020, 31; STM 2021:27, 14.) Vuoden 2023 alussa perustettujen maakuntaorganisaatioiden, hyvinvointialueiden, järjestäminä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ovat aiempaa suurempia toimintakokonaisuuksia sekä tiukemmin valtion ohjauksen alla (HE 241/2020). Hyvinvointialueiden laajempi asiakaspohja mahdollistaa lukumääräisesti pienten ja osaamiseltaan erityisen vaativien palvelutarpeiden koonnin, mikä luo pohjan sosiaalihuollon porrasteisuuden kehittämiseksi. Porrastamalla sosiaalihuollon tehtäviä palvelutarpeiden vaativuuden pe-

rusteella voidaan parantaa perus- ja erityispalveluiden laatua, tehokkuutta ja integraatiota sekä tasa-arvoisuutta. (Kananoja 2020, 6–7; Kananoja & Ruuskanen 2019, 30–31.)

Sosiaalihuollosta erityisesti lapsi- ja perhepalveluiden uudistamistarpeet ovat olleet paljon julkisen keskustelun kohteena. Lasten ja nuorten lisääntyneet ongelmat psyykkiseen pahoinvointiin, neuropsykiatriisiin haasteisiin, oppimisvaikeuksiin sekä väkivaltarikosten kasvuun liittyen ovat huolestuttavia ilmiöitä ja hälytyssignaaleja palvelujärjestelmän tilasta. (Esim. Gyllenberg 2019, 1321–1323; Hiltunen 2022.) Näiden oireiden yleisyyden ja seuraamusten perusteella lasten ja nuorten mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt ovat merkittävä kansanterveysongelma (THL 13.12.2016, webinaari). Julkisen keskustelun pääviesti yhdessä lapsi- ja perhepalveluiden toimintakentän kokemusten kanssa on selkeä tilanteessa, jossa lapset ja nuoret jäävät vaille tarkoituksenmukaisia palveluita, vaikka lastensuojelun ja muiden erityispalveluiden kustannukset ovat jatkuvasti kasvava menoerä. Lapsi- ja perhepalveluissa rakenteellinen muutostarve on ilmeinen. (STM 2022, videotallenne.) Sosiaalihuollon lapsi- ja perhepalveluissa laajasti tunnistettuja rakenteellisia ongelmia ovat suuret asiakasmäärät, työntekijöiden alentunut työhyvinvointi, rekrytointihaasteet ja suuri vaihtuvuus, kustannusten kasvu sekä lapsi- ja perhepalveluiden rakenteellisen kehittämistyön keskiössä oleva monialaisen yhteistyön toimimattomuus (Kananoja & Ruuskanen, 2019).

Vallitsevat olosuhteet vaikuttavat ongelmien muodostumisen lisäksi siihen, miten toimitaan ratkaisuja tavoiteltaessa. Sosiaalihuollon kehittämiskurssin ja siihen liittyvien palvelurakenteiden kehittämisen kohti porrasteisuutta taustalta voi nähdä viitteitä koventuneesta politiikasta ja melko pitkään laajasti vaikuttaneesta kapitalistisesta ilmiöstä, jossa yritys- ja liiketoiminnan maailmasta tutut markkinajohtamisen opit ja ajattelutavat otetaan käyttöön myös julkisen sektorin rakenteissa ja palveluissa. (Karvinen 2000, 9; Pohjola 2020, 273–274.) Julkisjohtamisen ideologia virtaa vahvana yhteiskunnan rakenteissa sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämistyössä johtuen otollisista maailmanlaajuisista ja kansallisista olosuhteista. Kasvavat hyvinvointierot,

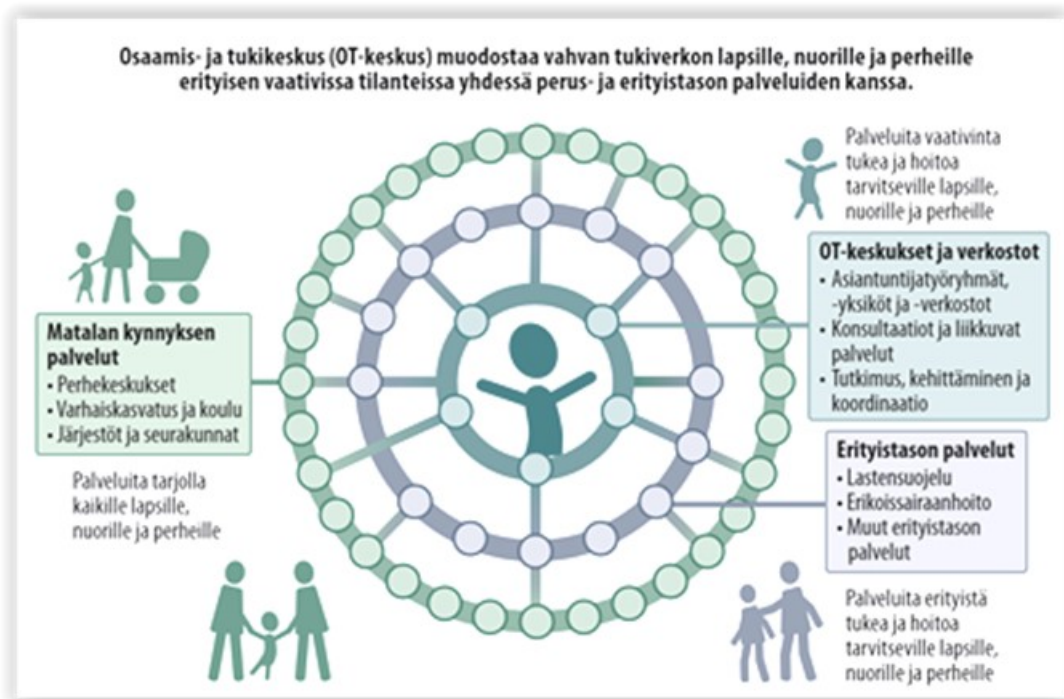
luisuminen kohti luokkayhteiskuntaa, huono-osaisuuden syventyminen ja laajeneminen sekä erilaiset vakavat ihmisiä ja biosfääriä uhkaavat ja osin jo realisoituneet kriisit ovat uhka solidaarisuudelle, koventavat kilpailua resursseista ja oikeuttavat puhumaan vallalla olevasta niukkuuden aikakaudesta. Maailma on muuttunut aiempaa kompleksisemmaksi ja alttiimmaksi nopeillekin muutoksille, mikä luo turvattomuutta, epävakautta ja uudistumispainetta. (Hämäläinen 2023; Kananaja 2020, 292–292.) Globaalin ja paikallisen tason tapahtumien välillä vallitsee keskinäisriippuvuus. Paikallisella tasolla Suomessa sosiaali- ja terveydenhuollon muutostarvetta voidaan lisäksi selittää väestön epäsuhtaisella ikärakenteella ja alueellisella siirtymällä kasvu-keskuksiin sekä pyrkimyksillä ratkaista politisoituneita hyvinvoinnin, yhdenvertaisuuden ja palvelujärjestelmän eriytymisen ongelmia. (Harrikari & Rauhala 2019, 2-7; Kananaja 2020, 4-5; 291.) Erityisesti nykytilanteessa resursseja hyvinvoinnin oikeudenmukaiseen jakamiseen on käytettävä viisaasti, mikä tuottaa painetta organisoida ja toteuttaa palveluita tehokkaasti sekä muovata toimintaa helpommin tutkittavaan muotoon.

3.2 OT-keskus ja sosiaalihuollon porrastettu palvelurakenne

OT-keskukseksi nimetyn lasten, nuorten ja perheiden osaamis- ja tukikeskusrakenteen kehittämistyön juuret voidaan paikantaa sosiaali- ja terveysministeriön Toimiva lastensuojelu -työryhmän työskentelyyn ja raporttiin. Sosiaalihuollon muutostarpeita ja toimenpide-ehtotuksia kuvaavassa raportissa on ensi kertaa mainittu nimeltä tavoite osaamis- ja tukikeskusten perustamisesta. Työryhmän raportissa tulevaisuuden tavoitteiksi asetettiin lastensuojelun laadun ja vaikuttavuuden parantaminen moniviranomaisyhteistyön ja moniammatillisen yhteistyön kehittämisen sekä lastensuojelun erityisosaamisen turvaamisen avulla. (HE 164/2014 vp; STM:n raportteja ja julkaisuja 2013:19.) Toimiva lastensuojelu -työryhmän raportti ja tavoitteet huomioitiin uudistettaessa sosiaalihuoltolaki vuonna 2015. Toimiva lastensuojelu -työryhmän näkemykset sekä uudistettu sosiaalihuoltolaki viitoittivat Lapsi- ja perhepalveluiden

(LAPE) muutosohjelman (2016–2018) työskentelyä ja tavoitteita kohti tutkimusperustaista, vaikuttavaa, arvioitavaa ja integroitavaa toimintatapaa. (Kananen & Ruuskanen, 2019; Kaukonen, Mäkeläinen, Petrelius & Rajala, 2016.) Lape-muutosohjelmassa on suunniteltu ja kuvattu osaamis- ja tukikeskustoiminnan, eli OT-toiminnan, keskeiset rakenteet, periaatteet ja toimintamallit (Halila ym. 2021, 9), minkä pohjalta kehittäminen jatkuu Tulevaisuuden soite-keskus hankkeessa (2022–2023).

OT-keskukset on perustettu viidelle yhteistyö-, eli YTA-alueelle, yliopistollisten sairaaloiden yhteyteen. OT-keskusten tehtävä on tarjota kolmiportaisen palvelurakenteen ylimmän, eli vaativimman, tason tuki niille lapsille, nuorille ja perheille, joiden tilanne edellyttää erityisosaamista, hallinnonalojen rajat ylittävää laaja-alaista integraatiota ja koordinoitua. Lasten, nuorten ja perheiden palvelukenttään kytkeytynyt OT-keskus verkostotoimijana tuottaa pääasiassa konsultaatio- ja tukipalveluja ammattilaisille, jotka työskentelevät monimutkaisten ja erityistä osaamista vaativien asiakastilanteiden parissa. Toiminnan marginaalissa suunnitelmien mukaan on mahdollisuus tuottaa palveluja ja hoitoa pienelle asiakasryhmälle, joka edellyttää kaikkein vaativinta monialaista erityisosaamista. (Halila ym. 2021, 12; Halila, Kaukonen, Malja & Savola 2019, 9, 11; Yliruka ym. 2018, 7.) OT-keskuksiin kerättävää vaativinta erityisosaamista, tietopohjaa sekä monitoimijasta verkostoa eri hallinnon ja tieteiden aloilta ei ole mahdollista rakentaa kaikille alueille erikseen, vaan tarvitaan valtakunnallisesti käytettävissä olevia osaamis- ja tietokeskittymiä. OT-keskus uutena organisaatio- ja palvelurakenteena on yhä keskeneräinen ja sitä kehitetään osana sosiaalihuollon laajempaa kehittämistyötä. Vielä on paljon kysymyksiä liittyen asiakasryhmien muodostamiseen ja ohjautumiseen, tosiasiallisen lisäarvon syntymiseen, dokumentointiin sekä organisointiin ja johtamiseen. Erityisesti sosiaalihuollon osalta on keskeistä saada selvennystä siihen, mitä ovat OT-tason palvelut ja keitä ovat OT-tason asiakkaat.

Kuvio 1 OT-keskukset lasten, nuorten ja perheiden palvelujärjestelmässä; Halila, Kaukonen, Malja ja Savola 2019

Sosiaalihuollon porrasteisuus, jota käsitteenä viljellään kehittämistyöhön osallistuvien tahojen esityksissä, viittaa pyrkimykseen rakentaa sosiaalihuoltoa nykyistä jäsennellymmäksi palvelurakenteeksi. Tätä muutostyötä tehdään edellä mainittuihin sosiaali- ja terveydenhuollon laatuun, tehokkuuteen ja tasa-arvoon liittyviin uudistamistarpeisiin vastaamiseksi. Porrastettu palvelurakenne mahdollistaa asiakkuuksien segmentoimista ja palvelujen integroimista tavalla, joka lisää vaikuttavuutta, tukee tutkimusperustaisuutta, ohjaa resursseja sekä muutoin vahvistaa palveluiden toteutumista yhdenvertaisesti ja laadukkaasti. (Kananaja 2020, 6–7.) Lapsi- ja perhepalveluiden organisointi tulevassa sosiaalihuollon kolmiportaisessa jäsenyyksessä jakaantuu sosiaalihuollon palveluihin (perustaso), lastensuojeluun (erityistaso) sekä lasten, nuorten ja perheiden vaativimpiin palveluihin (vaativin taso/OT-taso) (Aarnio & Miettunen 2018, 230). Kuvatun kaltaisesta porrastamisesta voidaan puhua asiakkuussegmentoinnin käsitteellä.

Porrastettu palvelurakenne on tuttua terveydenhuollon puolella, jossa perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon ja erittäin vaativan erikoissairaanhoidon välillä

segmentointia ohjaavat pitkät perinteet liittyen lääketieteen oppi- ja tieteenaloihin sekä hoidon vaativuus ja lainsäädäntö, jossa vaativin hoidontaso on kuvattu (Aarnio & Miettunen 2018, 231; 1326/2010, 54 §). Sosiaalihuolto rakentuu historiallisesti ja kulttuurisesti tarkasteltuna asemaltaan terveydenhuoltoa heikompien professioiden ja tieteiden varaan. Sosiaalihuollon rakenteet eivät ole ehtineet kehittyä ja saada jansijaa terveydenhuoltoa vastaavalla tavalla. (Karvinen 2000, 10.) Sosiaalihuollon tulisi niin sosiaalityön käytäntöjen, tutkimuksen kuin vaikuttavuuden näkökulmasta omaksua näyttöön perustuvia (evidence-based) menetelmiä subjektiivisen ja intuitiivisen arvioinnin sijaan (Pohjola, Kemppainen & Väyrynen 2012) Nyt sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisen yhteydessä sosiaalihuoltoa kehitetään porrastetun palvelurakenteen suuntaan, jotta tulevaisuudessa palvelut olisivat kansallisella tasolla yhtenäisiä, vertailukelpoisia ja integroitavia. Vaikuttavuudesta on puhuttu sosiaalihuollon palvelujen kohdalla paljon liittyen erilaisiin työmenetelmiin, tukitoimiin ja interventioihin sekä näiden resursointiin, kohdentamiseen ja oikea-aikaisuuteen (Pohjola ym. 2012). Porrastetun palvelurakenteen myötä yhtenäisemmät toimintamallit, asiantuntijaresurssit sekä yhteinen tutkimus- ja tietoperusta mahdollistavat vaikuttavat työtavat sekä niiden tutkimisen ja kehittämisen.

3.3 Segmentaatio porrastetun palvelurakenteen jäsentäjänä

Sosiaalihuollossa asiakkuuksien segmentoinnin perusteena ovat tarkoituksenmukaisen palvelujen ja yhtenäisen palvelupolun turvaaminen sekä resurssien ja tiedon jakaminen ja kohdentaminen (Aarnio & Miettunen 2018, 238). Sosiaalihuollon palvelujen porrastamisessa segmentoidaan asiakkuudet kolmiportaisen mallin mukaisesti, jolloin alimmalla peruspalveluiden tasolla asiakkaiden tarpeisiin nähdään pystyttävän vastata kevyemmillä tukitoimilla ja perusosaamisella. Toisella tasolla erityistason palveluissa asiakkuussegmentin muodostavat erityispalveluiden piiriin lukeutuvat lastensuojelun asiakkuudet. Segmentoinnin avulla kaikkein vaativimpiin tilanteisiin voidaan keskittää ja resursoida erityisen vaativaa osaamista ja monitoimijaista työskentelyä yli hallinnonalarajojen. Sosiaalihuollon porrastetun palvelurakenteen mukaan

tästä kolmannesta tasosta puhutaan kehittämistyössä ja tämänhetkissä malleissa OT-tasona. (Aarnio & Miettunen 2018, 230.)

Asiakkuuksien segmentointia sosiaalihuollon kolmiportaisessa palvelurakenteessa kehitetään ja OT-tason asiakkuussegmentin tunnistamiseksi Yliruka, Vartio, Pasanen ja Petrelius ovat tehneet OT-seulan osana heidän OT-keskusten suunnittelutyön tueksi tekemää selvitystä (2018). Pilotointivaiheessa olevassa kyseisessä segmentointimallissa, ”mittarissa”, segmentoinnin kriteerinä on asiakkuuden vaativuus. (Yliruka ym. 2018, 61–61.) Asiakkuuksien segmentointi sosiaalihuollon kolmiportaisessa palvelurakenteessa vaativuuden perusteella on ongelmallista, koska vaativia tilanteita voi esiintyä missä tahansa sosiaalihuollon kontekstissa ja monitekijäiset tilanteet voivat äkistikin muuttua merkitsevällä tavalla toisenlaisiksi (mt. 64–65). Arviointi vaativuuden määrittelyksi on vaikeaa ja täysin objektiivisen mittarin rakentaminen lienee mahdottomuus. Uuden porrastetun palvelurakenteen kehittäminen ja käyttöönotto kuitenkin edellyttävät segmentointimallien soveltamista (Aarnio & Miettunen 2018, 238–239). Jäljempänä tarkemmassa käsittelyssä vaativuus segmentoinnin kriteerinä sekä segmentoinnin välineeksi kehitetty OT-seula, jonka kokeilemisesta tutkielmassa on kyse. Segmentointi, ja tarkennetummin tässä tapauksessa OT-seula, voidaan nähdä välineenä palvelujärjestelmän ja toimintojen integraatiolle, sillä integraation edellytyksenä ovat jäsentelyyn perustuvat ryhmät (Liukko, Koivisto ja Tiirinki 2018, 1–2).

3.4 Integraatio porrastetun palvelurakenteen johtoajatuksena

OT-keskus kuvataan integratiivisena palvelurakenteena, jolla varmistetaan lasten, nuorten ja perheiden kaikkein vaativimmat palvelut sekä integratiivinen tutkimus- ja kehittämistoiminta, vahvistetaan tiedolla johtamista ja vaikuttavuuden arviointia sekä koordinoidaan palveluita yhteistyöaluetasolla. Integraatio korostuu OT-keskustoiminnan kertomuksissa ja integratiivisuuden tarve mainitaan vaativuuden lisäksi OT-tason asiakkuussegmentin tunnuspiirteenä. (Halila ym. 2021, 9; HE 164/2014 vp.) Integraatiota painotetaan OT-keskuksen ja porrastetun palvelurakenteen kuvauksissa siinä määrin, että käsitettä on tarpeen avata tutkielmani kannalta.

Integraation käsitteeseen törmää usein eri asiayhteyksissä, mikä kertoo integraation ilmiökentän ja käsitteen tarkastelun näkökulmien moninaisuudesta. Erityisen paljon integraatiosta puhutaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden uudistamistarpeen ja kehittämistyön yhteydessä. (Esim. Niemi ym. 2015; Taskinen & Hujala 2020.) Integraation käsitteellä kuvataan suomennettuna yhdentämistä, eheyttämistä ja yhteensovittamista (Niemi ym. 2015, 2930). Integraatio on noussut avainkäsitteeksi, kun käsitellään palvelujärjestelmän ongelmia ja muutoskohtia. Integraatio nähdään vastavoimana palveluihin liittyvälle raskaalle byrokralle, pirstaleisuudelle, päällekkäisille tai osin eri suuntaisille toimille ja työskentelylle, tehottomuudelle sekä tiedonsiirron ongelmille eri hallinnonaloilla toimittaessa (esim. HE 164/2014 vp; THL 13.12.2016). Integraatiolla nähdään koottavan palveluita siten, että asiakkuuksista sekä työskentelymenetelmistä ja -prosesseista saataisiin yhteensopiva näkemys ja toimintasuunnitelma, jonka pohjalta muutostyöskentelyn toimijat saavat tukea toisiltaan. Integraatio tässä yhteydessä liitetään myönteisiin ja tavoittelemisen arvoisina oleviin ulottuvuuksiin. Kuitenkin on tarpeen tiedostaa integraation erilaiset ymmärtämis- ja toteuttamistavat, jolloin yhteistyö- ja keskittämistäintressit voivat kääntyä ongelmallisiksi esimerkiksi ammatillisen erikoistumisen näkökulmasta. (Taskinen & Hujala 2020, 48–49.)

Integraatiota voidaan tarkastella makro-, meso- ja mikrotasolla funktionaalisen tai normatiivisen integraation kautta. Normatiivinen integraatio viittaa ilmiöitä rakentaviin ja toimintaa ohjaaviin yhteneväisiin sääntöihin ja normeihin, joiden taustalla on yhdenmukainen ja jaettu ymmärrys arvoista, visioista ja kulttuurisista käytänteistä. Funktionaalinen integraatio viittaa toimintojen ja tehtävien yhteensovittamiseen siten, että ne mahdollistaisivat ja tukisivat eri organisaatioiden ja toimijoiden koordinoitua toimintaa ja päätöksentekoa. (Taskinen & Hujala 2020, 50.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen liittyen makrotasolla integraatio tarkoittaa järjestelmätasoisien hoito- ja palvelukokonaisuuksien integroimista yhteiskunnan tasolla. Makrotason integraatiossa palveluita yhdenmukaistetaan ja yhteensovitetaan valtion sosiaali- ja terveysministeriön ohjauksen alaisten hyvinvointialueiden myötä. Mesotason integraatiosta on kyse, kun organisaatiotasolla kohdennettuja tai alueellisesti erillisinä toimineita palveluita yhdistetään saman hallinnon alle tavoitellen

eheämpiä palvelukokonaisuuksia. Esimerkiksi alueellisissa palveluketjuissa tai tukikeskusten perustamisessa on kyse sosiaalihuollon mesotason integraatiosta. Mikrotason integraatio voi viitata sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden yhteensovittamiseen joko työntekijä- tai asiakasnäkökulmasta. Mikrotason ammattilaisnäkökulman integraatiosta esimerkkinä ovat monitoimijaiset yhteistyötiimit ja asiakasnäkökulman integraatiosta ammattilaisten koordinoimat palveluketjut. (Niemi ym. 2015, 2930; Taskinen & Hujala 2020, 51.)

Hyvinvointialueuudistuksen yhteydessä kehitteillä olevien sosiaalihuollon kolmiportaisen rakenteen ja OT-keskustoiminnan kasvualustana on vahva ajatus integraation eduista makro-, meso- ja mikrotasoilla sekä funktionaalisen että normatiivisen integraation ulottuvuuksilla. Hyvinvointialueuudistuksessa hallinnollisen integraation korostumisesta huolimatta palveluiden kehittämistyössä tärkeää on myös asiakaslähtöinen toiminnallinen palveluintegraatio, jota voidaan tarkastella vertikaalisen ja horisontaalisen integraation näkökulmista (Koivisto, Pohjola, Lyytikäinen, Liukko & Luoto 2018, 7). Nämä kaksi ulottuvuutta korostuvat integraation jäsenyyksinä OT-keskustoiminnan rakenteita tarkasteltaessa. Vertikaalisessa integraatiossa eri hierarkian tason palvelut yhdistetään toisiinsa. (Tapiola 2016.) Esimerkiksi asiakkaan palvelukokonaisuudessa integroidaan perustason varhaisen tuen palvelu sekä erityistason lastensuojelu ja erikoissairaanhoidon toimimaan yhdessä tavoitteen eteen tai integroidaan palvelut asiakkaan siirtymien onnistumiseksi palvelupolulla.

Vertikaalisessa ja horisontaalisessa integraatiossa yhteistyö ja jaettu tieto ovat tärkeässä asemassa. Horisontaalinen integraatio tarkoittaa saman tason palvelujen integraatiota, eli tutkielmani sosiaalihuollon kontekstin yhteydessä esimerkkinä voisi olla vammaispalveluiden, lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon yhteensovittaminen. (Koivisto ym. 2016, 7; 20; Sinervo 2023; Taskinen & Hujala 2020, 52–53.) Sekä horisontaalisessa että vertikaalisessa asiakaslähtöisessä toiminnallisessa palveluintegraatiossa on kyse palveluiden rajojen ylityksistä eheyden nimissä (Koivisto ym. 2016, 7). Integraation hallinnollinen ja toiminnallinen ulottuvuus kietoutuvat yhteen ja parhaimmillaan integraatio toteutuu moniulotteisesti integraation tasoilla (Niemi ym. 2015; Koivisto ym. 2016).

4 VAATIVUUS LASTENSUOJELUN SOSIAALITYÖSSÄ JA SEGMENTOINNIN KRITEERINÄ

Sosiaalihuollon kolmiportainen perustasoon, erityistasoon ja vaativimpaan OT-tasoon jaettu palvelurakenne edellyttää asiakkuuksien jäsentämistä ja ohjausta vaatavuuden perusteella (Aarnio & Miettunen 2018, 230, 238). OT-keskustoiminnan kehittämistyössä ja kuvauksissa puhutaankin paljon vaatavuudesta ilmiöitä asiakkuuksia ja osaamistarpeita kuvattaessa, mutta myös tunnustetaan vaatavuuden tekijöiden tavoittamisen haasteellisuus (esim. mt. 2018; Yliruka ym. 2018). Vaatavuuden määrittämisen vaikeus liittyy jo aiemmin esillä olleeseen sosiaalityön luonteeseen, tehtäviin ja kohdeilmiöihin kietoutuvaan kompleksisuuteen. Seuraavaksi kuvaan vaatavuutta lastensuojelussa, jonka kentälle tutkielmani kohdentuu. Tämän jälkeen keskityn OT-tason, eli vaativimman asiakkuussegmentin tunnistamiseen pyrkivän OT-seulan esittelyyn.

4.1 Lastensuojelun sosiaalityön vaatavuus

Lastensuojelun sisällä tilanteet usein ovat vielä tyypillisemmin hyvin vaativia suhteessa sosiaalityön muutoinkin vaativiin tilanteisiin. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua voi kuvata kompleksisena kokonaisuutena, jossa on monia toisiinsa kytkeytyneitä yksilö- ja yhteiskuntatason vaikutusmekanismeja. Sosiaalityössä ja erityisesti lastensuojelussa työ on laaja-alaista ja siinä työskennellään toisistaan paljon poikkeavien tilanteiden, asiakkaiden ja ongelmien kanssa hyvin erilaisilla aikajäniteillä

(Forrester 2017; Pösö, 2010). Sosiaalityön kuvataan aiheellisesti perustuvan tapauskohtaiseen reflektiiviseen työskentelyyn kompleksisten ilmiöiden ja prosessien parissa (Pohjola ym. 2012, 347). Yleisesti sosiaalityössä kohdeilmiöt ovat lähes saumattomasti osa ihmistä yksilönä kulloisessakin elämäntilanteessaan ja kontekstissaan. Näiden ilmiöiden tiedollinen hallinta ja ohjaus on hyvin haastavaa. Vaikka toimitaan tapauskohtaisten tilanteiden ja subjektiivisten kokemusten parissa, tulisi kompleksiset ilmiöt kuitenkin voida tiedollisesti valjastaa, jotta sosiaalityön legitimitetti sekä sosiaalihuollon porrastaminen tarkoitusperineen mahdollistuisi. (Aarnio & Miettunen 2018, 230–231; Kananaja 2020, 293; Karvinen 2000, 10–13, 23–24.)

Yhteiskunnan viimesijaisena vastuuviranomaisena lastensuojelun sosiaalityön mahdollisuuksia toteuttaa toimenkuvaansa lasten oikeuksien edistämisen ja suojelun tehtävissä haastaa kompleksisiin kohdeilmiöihin liittyen toiminnan kietoutuminen muihin palveluihin, organisaatioihin sekä hallinnollisiin instituutioihin ja politiikkaan. Lastensuojelulle kuuluvien vastuiden ja tehtävien määrittäminen, rajaaminen sekä erottaminen kokonaisuudesta on usein haastavaa ja tarvittaisiin valmiuksia ja tahtotilaa toimia integratiivisesti eri toimijoiden kesken. Lastensuojelun monitoimijaisuus ja moniäänisyys muodostuu lapsen, vanhempien ja perheiden lisäksi mukana olevista palvelutahoista eri ammattiryhmineen ja työntekijöineen sekä laajemmista organisatorisista ja yhteiskunnallisista sidosryhmistä. Eri tahojen ja intressien läsnäolo tarkoittavat usein erilaisia käsityksiä työskentelyn kohteena olevasta tilanteesta, tavoitteista, menetelmistä ja vaikuttavasta työstä. Lastensuojelun sosiaalityön vaativuuden ytimessä on julkista valtaa käyttävän lastensuojeluviranomaisen työskentelyn tavoite taata lapsen oikeus turvalliseen kasvuun ja kehitykseen tilanteessa, jossa samaan aikaan on huomioitava yksilön oma toimijuus ja sen tukeminen, oikeus yksityiseen perhe-elämään ja mahdollisuuteen vaikuttaa itseä koskeviin asioihin. (Forrester, 2017; Manssila, Rahikka, & Sjöblom, 2018.) Entisestään lastensuojelun sosiaalityön vaativuutta laajentaa velvoite rakenteelliseen sosiaalityöhön ihmisoikeuksille suotuisan ympäristön edistämiseksi (1301/2014, 7 §). Rakenteellisen sosiaalityön toteuttaminen jää käytännön työssä kokemukseni mukaan valitettavan usein sosiaalityön käytännöissä vähälle huomiolle.

Sijaishuollolla lastensuojelulain mukaisesti tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai hallinto-oikeuden väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuollon muodot ovat perhehoito ja laitoshuolto, mutta laki mahdollistaa sijaishuollon järjestämisen myös muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. (2007/417, 49 §.) Esimerkiksi usein sijaishuoltoa toteutetaan perhehoidon ja laitoshuollon väliin sijoittuvana ammatillisena perhehoitona. Sijaishuoltomuotoina perhehoitoa ja ammatillista perhehoitoa pidetään ensisijaisina laitoshuoltoon nähden. Kuitenkin sijaishuoltopaikan valinnan on perustuttava tapauskohtaiseen harkintaan, jossa lapsen etu ja tarpeet, huostaanoton perusteet, läheissuhteet sekä hoidon jatkuvuus ovat keskeisessä asemassa. (2007/417, 50 §.) Lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden tarpeen ennakointi voi olla yhtenä laitoshuoltoon päättymisen syynä, sillä yhteydenpidon rajoittamista lukuun ottamatta rajoitustoimenpiteitä ei voida asettaa perhehoidossa eikä ammatillisessa perhehoidossa (2007/417, 11 luku).

Mahdollisista hyvinvointialueiden lastensuojelun organisatorisista järjestelyeroista johtuen tarkennan vielä tutkielmani kontekstina sijaishuollon viittaavan lastensuojelun sijaishuoltoon, jonka piiriin asiakkuus siirtyy lastensuojelun avohuollosta huostaanoton myötä. Huostaanotto ja sijaishuollon järjestäminen ovat lastensuojelun viimesijaisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys, jos kasvuolosuhteet tai lapsen oma käytös vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Huostaanotto ja sijaishuolto voidaan järjestää kuitenkin vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole sopivia, mahdollisia tai riittäviä ja lapsen edun periaate toteutuu. (2007/417, 40 §.)

Lastensuojelun sijaishuollon kehittämistarpeita sekä uudistusten valmistelutyötä on ollut vireillä runsaasti. Sijaishuollon laitosten toiminta erityisesti lasten tuen tarpeisiin vastaamisen, rajoitustoimenpiteiden sekä erityisen huolenpidon yksikön raja-aidan osalta on ollut keskiössä kehittämisdiskursseissa ja selvitystyössä, kun uudistuksia on suunniteltu STM:n 2019 asettamassa Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmässä. (2020:28.) Työryhmän tehtävä oli uudistaa lastensuojelua koskevaa lainsäädäntöä siten, että vaativaa sijaishuoltoa määriteltäisiin ja tavoitteena olisi vas-

tata sijaishuollossa nykyistä paremmin vaativaa erityistä tukea tarvitsevien lasten tarpeisiin. Tarkoituksena oli turvata sijaishuollossa olevien lasten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut erityisesti mielenterveys- ja päihdepalveluja sekä integraatiota silmällä pitäen. Valitettavasti esitys sijaishuoltoa koskevista muutosehdotuksista ei edennyt eduskuntakäsittelyyn vaalikaudelle 2023 STM:n keskeyttäessä lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamisen. Vaalikauden budjettikehyksellä oli merkittävä rooli uudistuksen keskeyttämisessä. (Eduskunta 2023.)

Sijaishuollon tarve on noususuuntainen ja erityisesti nuorten sijoitustarpeet ovat olleet paljon esillä, sillä nuoria sijoitetaan kiireellisesti ja huostaanotetaan suhteessa enemmän kuin pienempiä lapsia. Ongelmat ovat tyypillisesti vakavia ja kompleksisia, ja niihin liittyy esimerkiksi perheen matala sosioekonominen asema, päihde- ja mielenterveysongelmia, laiminlyöntiä, lähisuhdeväkivaltaa sekä tunne-elämän ja käyttäytymisen ongelmia. (Heino ym. 2016, 3–4, 8.) Sijaishuoltoa koskevaa tutkimustietoa tarvittaisiin lisää erityisesti liittyen nuorten huostaanottojen ja sijaishuollon tarpeen kasvuun sekä taustatekijöihin. Vaikuttavuuteen liittyen on keskeistä ymmärtää, ettei sijaishuolto ole rajapyykin omainen välitön ratkaisu nuoren ongelmiin. Sijaishuollossa kyse on lainsäädännön sekä lastensuojeluviranomaisen ja valvontaelinten kehityksessä tapahtuvasta huolenpidosta ja kasvatuksesta sekä tapauskohtaisesti yksikön erityisosaamisen mukaisesta terapeuttisesta tai kuntouttavasta työskentelystä.

Vaativan sijaishuollon sisältöä ei ole lainsäädännössä määritelty, ja sitä koskevissa julkaisuissa kuvaukset ovat niin ikään väljiä. Porrastetun palvelurakenteen kuvauksissa vaativaa sijaishuoltoa on käytetty sijaishuollon asiakkuussegmenttinä. (STM 2020:28.) OT-keskusta käsittelevissä julkaisuissa vaativa sijaishuolto on yhdistetty lapsiin, joiden tuen tarve on erityinen tai monialainen ja edellyttää vaativaa erityisosaamista, jota OT-keskus voisi olla mukana tarjoamassa (STM 2021:18, 53). Järjestämis- ja hankintakäytännöissä sijaishuollon laitoshoidon palvelut on toistaiseksi porrastettu perus-, vaativan- ja erityistason palveluiksi, jotka käytännössä eroavat asiakas- ja henkilöstömitoituksen sekä palvelun sisällöllisen erikoistumisen suhteen. Vaativan- ja erityistason laitoshoidon palveluihin ohjautuu verrattain enemmän ja tiiviimpää tukea tarvitsevia lapsia lapsikohtaisen tarvearvioinnin pohjalta. Vaativan sijaishuollon

palvelu voi tarkoittaa lapsen pysyvää sijaishuoltopaikkaa tai EHO-jaksoa, eli rajoitus-toimenpiteenä olevaa erityisen huolenpidon jaksoa. Sijaishuoltoa koskevat kehittä-mis- ja uudistamistarpeet liittyvät muun muassa vaativan sijaishuollon palveluiden ja sisältöjen tarkempaan määrittelemiseen ja rajallisuuteen suhteessa tarpeeseen sekä asiakasohjaukseen laitospaikoille. Vaativan sijaishuollon määrittelemisen ja järjestä-misen avulla edistettäisiin sosiaali- ja terveydenhuollon integraatiota ja yhteistyötä. Vaikuttavuustiedon saaminen sijaishuollon palveluista olisi tällä hetkellä tärkeää vaa-tivan sijaishuollon jatkokehittämistä varten. (STM 2020:28.)

Sosiaalityön toteuttaessa viranomaistoimintana yhteiskunnallista mandaattiaan ja käyttäessään julkista valtaa, on hyväksyttävä vaatimus työn vaikuttavuuden osoitta-misesta ja näin vahvistettava oikeutusta sosiaalityölle näyttöön perustuvien arviointi- ja menetelmätapojen avulla (Pohjola ym. 2012, 347). On aiheellista huomioida sosiaa-lityö ihmiselämän ja sen ilmiöiden ainutkertaista luonnetta korostavana eettisenä toi-mintana, mutta eettistä on myös ymmärtää sosiaalityön rakenteellisia reunaehtoja sekä nähdä samankaltaisten tilanteiden jäsentämismahdollisuuksien hyötyjä (mt. 348). Sosiaalityön ympärillä on monia eri intressiryhmiä, mistä johtuen sosiaalityön selontekovelvollisuus on monisuuntaista. Kansainvälisen sosiaalityöntekijäjärjestön eetti-sen ohjeiston mukaan sosiaalityöntekijöiden on tunnistettava selontekovelvollisuu-tensa asiakkaille, verkostotoimijoille, kollegoille, työnantajalle, ammattijärjestölle sekä toiminnan oikeus- ja lakiperustaisuudelle. (IFSW, 2012) Sosiaalityön kansainvä-lisessä eettisessä ohjeistossa (Ethics in Social Work) ja kansallisessa Sosiaalialan am-mattilaisten eettisissä ohjeissa (2005) korostetaan sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus viittaa lainmukaiseen työhön, joka huomioi ihmisten yhdenvertaisen kohtelun sekä kiinnittää huomiota resurssien tasapuoliseen jakami-seen. Ammattieettisten ohjeiden ja lainsäädännön puitteissa toimittaessa toisinaan eri-laiset intressit vetävät eri suuntiin ja muodostuu oikeudellinen ja eettinen dilemma. Tällöin sosiaalityön selontekovelvollisuuden merkitys korostuu osoitettaessa perus-teita ratkaisuille (Banks & Williams 2005) ja tietoperusteisten toimintatapojen merki-tys tulee esille.

Sosiaalityötä kohtaan voidaan kritiikkinä esittää olevan liian ehdoton ajatus sosiaalityön kohteena olevien tilanteiden ainutkertaisesta luonteesta, mikä estää yhdenmu-
kaisten toimintamallien perustaksi tarpeellisia luokitteluja ja yleistyksiä sekä vaikut-
tavuustutkimusta (Pohjola ym. 2012, 348; Töttö 2005, 86, 106). Asiakastilanteiden ja
palvelutarpeiden jäsentämistä tarvitaan sosiaalihuollossa, vaikka sosiaalityössä liik-
kuminen ainutkertaisuuden ja yleistettävyyden välimaastossa haastaa tietoperus-
teista hallintaa palvelurakenteessa ja tätä varten tehtävää segmentointia.

Kriittisiin näkemyksiin määrämuotoisten toimintamallien ja arviointimenetelmien
soveltuvuudesta sosiaalityöhön voidaan ratkaisuna esittää asiakastilanteiden seg-
mentointi asiakasryhmien sijaan sekä segmentointiin käytettävän arvioinnin jatku-
vuus ja mahdollisuus asiakkuuden uudelleen sijoittamiseen porrastetussa palvelura-
kenteessa. Eettisesti kestävän sosiaalityön mukaisesti segmentaatiota tehdään reflek-
tiivisesti tiedostaen erityisyyden ja ainutkertaisuuden ulottuvuuksia pyrkien saman-
aikaisesti kehittämään sosiaalityön käytäntöä kohti vaikuttavia tietoperustaisia ja ta-
salaatuisia työtapoja. (Pohjola ym. 2012, 348.) Jäljempänä esiteltävä OT-seula on OT-
tason asiakkuussegmentin tunnistamiseksi kehitetty reflektiivinen väline vaativu-
uden arvioinnin tueksi. Sosiaalihuollon palvelurakenne on vasta muotoutumassa ja
tässä kohtaa OT-toiminnassa segmentoinnin kriteeriksi on asetettu vaativuus (Petre-
lius & Eriksson 2018, 231).

4.2 OT-seula lastensuojelun vaativimman asiakkuussegmentin tun- nistamisen välineenä

Vaativuuden määrittely ja jäsentäminen niin lastensuojelussa kuin laajemmin lapsi- ja
perhepalveluissa sekä muualla sosiaalityössä on hyvin haastavaa. Sosiaalihuollon pal-
veluissa lapsen ja perheen asemointi oikeasuhtaiseen palveluun tiedostetaan haas-
teena, joka kuitenkin on ratkaistava. (Aarnio & Miettunen 2018, 238–239.) Erilaisia asi-
akkuussegmentoinnin välineitä kehitetään, jotta osattaisiin arvioida tilanteen haas-
teellisuutta ja tarvittavaa osaamista sekä määrittellä, onko kyse erityistason palvelun,
lastensuojelun, tukimuotoja ja puuttumistoimia edellyttävästä tilanteesta. OT-seula

on Ylirukan, Vartion, Pasasen ja Petreliuksen (2018) kehittämä väline tunnistaa sosiaalihuollon palveluissa vaativuudeltaan OT-tasoiset, eli porrastetussa palvelurakenteessa vaativimman tason asiakkuudet. OT-seulan kehitystyö on kuvattu tieteellisessä julkaisussa (Yliruka ym. 2018), mutta soveltaminen käytäntöön on ollut vielä vähäistä ja pilotointi keskeneräistä (Aarnio & Miettunen 2018, 235, 238–239; Rantalaiho 2023, OT-webinaari). OT-seula on kehitetty Ylirukan ja kumppaneiden (2018) vaativaa osaamista ja vaativia asiakastilanteita tarkastelevan tutkimuksen pohjalta. Tutkimuksessa selvitettiin sosiaalityöntekijöiden kokemuksia erityisen vaativaa osaamista edellyttävistä asiakastilanteista. Tuloksia tutkijat hyödynsivät muodostamalla niistä OT-seulan kompleksisuutta kuvaavat ulottuvuudet OT-tason vaativuuden määrittämiseksi.

Asiakkuuden vaativuutta segmentoivan OT-seulan toiminta-ajatuksen taustalla on kompleksisuusteoria. OT-seula kompleksista systeemiä ilmentävän vaativuuden jäsentämisen kautta on työntekijän reflektioväline, jota voi kuvata väljänä arvioinnin perustuessa vain viiteen eri ulottuvuuteen (Yliruka ym. 2018, 61). OT-seula on apuväline osoittamaan, onko asiakastilanteen ongelman rakenteissa kyse kompleksisesta systeemistä, jonka ratkaisupyrkimyksissä tarvitaan erityisen vaativaa osaamista. Jäsentämällä ongelmallista tilannetta OT-seula tekee näkyväksi kompleksisen systeemin osatekijöitä, mikä nähdään hyödyllisenä huolimatta siitä, ettei kompleksista ilmiötä ole mahdollista purkaa ja käsitellä osissa. OT-seulan avulla kompleksisuuden ja siihen liittyvän vaativuuden arviointi mahdollistaa asiakkuuksien segmentoinnin ja palvelurakenteen porrastamisen sekä kaiken tämän taustalla olevan korkeamman tavoitteen, eli tiedolla johtamisen. (Mt. 61–62.)

OT-seula ei anna selkeitä kriteereitä, vaan OT-tason vaativuus määritellään viiden kompleksisuutta kuvaavan ulottuvuuden arvioinnilla asteikolla 1–5. Ulottuvuudet ovat 1) ongelmien kasautuminen ja/tai harvinaisuus, 2) lapsen turvallisuuteen kohdistuvan riskin suuruus, 3) juridis-hallinnollinen ulottuvuus, 4) vuorovaikutussuhteen laatu/asiakkaan motivoituneisuus ja 5) yhteistyöverkostojen moninaisuus. Asi-

akkuuden määrittäminen vaativuudeltaan OT-tasoiseksi, erityistä osaamista vaativaksi, edellyttää jokaisen ulottuvuuden kuvaamista arviointiasteikolla arvolla viisi. (Yliruka ym. 2018, 61–62.)

Seula työntekijöille vaativuuden tason arviointiin: "OT-seula"

Kuva 2 OT-seula; Petrelius, Vartio ja Yliruka 2018

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelen ensin tutkielmani tutkimustehtävän ja tutkimuskysymykset. Toisena kerron tutkielmani laadullisesta metodologisesta taustasta sekä aineistolajista. Seuraavaksi esittelen aineiston hankinnan, jonka jälkeen siirryn aineistoa koskevaan menetelmäosuuteen. Aineiston käsittely- ja analyysivaiheen jälkeen paneudun tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden näkökulmiin ja niiden toteutumiseen tutkielmassani. Analyysin tulokset ja johtopäätelmät käsittelen omissa luvuissaan. Tutkielman toteutuksessa syntyneitä pohdintoja tuon esille johtopäätelmien jälkeen.

5.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkielmani aihe paikantuu sosiaalihuollon kehittämistyön kenttään liittyen porrastettuun palvelurakenteeseen ja OT-keskustoimintaan. Tutkielmani liittyy sosiaalihuollon porrasteisuuden ja välineellisen arvioinnin vierauteen lastensuojelun käytännöissä, vaikka tarvetta nykyistä porrastetummalle rakenteelle, työtä tukeville toimintamalleille ja tiedontuotannolle on lastensuojelun asiakkuuksien määrän ja vaativuuden kasvaessa (Aarnio & Miettunen 2018, 231–232; Alatalo ym. 2019, 32; Kemppainen & Ojaniemi 2012, 51). Tutkielmani voidaan nähdä osana kokeilevan kehittämisen tutkimusta, sillä kokeilen sosiaalihuollon porrasteisuuden jäsentämisen tueksi kehitettyä vaativuutta määrittelevää OT-seulaa (Yliruka ym. 2018, 61–62). Kyseessä on verrattain

pieni sosiaalityön käytännön toimintaympäristössä, lastensuojelun sijaishuollossa, toteutuva paikallinen kokeilu.

Tutkielmani tavoitteena on tuottaa, arvioida ja jakaa käytännöstä saatua tietoa OT-seulan kokeilusta ja segmentoinnin kriteerinä käytetyn vaativuuden käyttökelpoisuudesta laajempaa kehittämistyötä varten. Kiinnostavaa on, pystyykö kyseessä olevan segmentoinnin välineen avulla asemoida asiakkuus oikean tason palveluun ja toteuttaa porrasteisuutta käytännössä lastensuojelun sijaishuollon kontekstissa, jossa jo itsessään on kyse erityispalvelusta ja vaativasta sosiaalityöstä.

Tutkimustehtävä on selvittää kokeilevan kehittämisen keinoin paikallisella tasolla OT-seulan käyttökelpoisuutta, kehittämiskohteita ja hyödyntämismahdollisuuksia. Tutkimuskysymykseni on, **miten OT-seulan avulla voidaan tunnistaa ja rajata erillisen huostaanoton lapsi ja perhetilanteen yhteenveto -asiakirjoista OT-tason asiakkuudet?** Toisin sanoen lapsi- ja perhepalveluiden kolmiportaisen palvelurakenteen vaativimman tason asiakkuudet, joissa tuen tarpeisiin ja ilmiöihin tarvitaan erityisosaamista ja monitoimijaista verkostoyhteistyötä. Huostaanoton valmistelun asiakirjoihin kuuluvista yhteenvedoista tehdyn vaativuuden arvioinnin ja kaikkein vaativimman OT-tasoa olevan kärjen erittely voitaisiin nähdä tarkoituksenmukaisena sijaishuollon asiakasohjauksen, tukitoimien ja palvelujen järjestämisen, resurssien ja erikoisosaamisen kohdentamisen sekä tiedolla johtamisen näkökulmista.

5.2 Tutkimussuuntaus ja viranomaistekstit asiakirja-aineistona

Metodologisesti tutkielma toteutetaan kokeilevan kehittämisen viitekehyksessä lähestymistavaltaan laadullisena empiirisenä tutkimuksena. Laadullisessa empiriaan nojaavassa tutkimussuuntauksessa ei pyritä luomaan tutkimuskohteena olevalle tapahtumalle, ilmiölle tai toiminnalle tilastollista yleistystä, matemaattista mallinnusta tai algoritmista funktioita (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98). Sen sijaan laadullisessa tutkimuksessa aineistosta ollaan kiinnostuneita havaitsemaan jotain uutta, tekemään uusia jäsennyksiä tai käsitteellistyksiä tai saamaan oivalluksia ja ymmärrystä todellisuudesta

(Ruusuvuori ym. 2010, 16). Laadullinen tutkimus vastaa tutkimustehtävään empiirisesti, eli kokemusperäisyyden ja tulkinnan kautta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98). Laadullinen tutkimussuuntaus perustuu tutkijan johdonmukaiseen päättelyyn ja tulkintaan, jota edeltävät empiiriset analyysimenetelmät (mt. 122). Laadulliseen empiiriseen tutkimukseen kuuluu aineiston hankinnan ja analysoinnin sekä päättelyn ja tulkinnan riittävän tarkka kuvailu raportoinnissa, mikä mahdollistaa tulosten uskottavuuden ja luotettavuuden arvioinnin (mt. 26). Subjektiivisuuden tunnistaminen ja hyväksyminen sekä aineiston sisältöihin että analyysiin ja tulkintaan liittyen kuuluu laadulliseen tutkimukseen (Kallinen & Kinnunen 2023). Tutkijan reflektiotaidoilta voi todeta edellytettävän paljon laadullisessa empiirisessä tutkimusprosessissa ja reflektio on tarpeen tuoda näkyväksi tutkielman raportoinnissa. Erityistä tarvetta oman positioni ja toimijuuteni tarkastelulle tutkielman tekijänä osana raportointia lisää se, että tutkielmassani tekemäni OT-seulan kokeilu kohdeaineistoon tapahtuu omassa työympäristössäni lastensuojelun sijaishuollossa. Käsittelen subjektiivisuutta arvioidessani tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta. Laadullisen tutkimuksen aineistot jakautuvat tutkijan tuottamiin aineistoihin ja luonnollisiin valmiisiin dokumentteihin, joista jälkimmäisestä tutkielmani huostaanoton asiakirja-aineistossa on kyse.

Tutkielmani aineisto koostuu lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden laatimista huostaanoton valmisteluasiakirjoihin kuuluvista lapsen ja perhetilanteen yhteenvedoista. Lastensuojelun huostaanoton asiakirjat ovat olemassa tutkijasta riippumatta ja ovat laadullisen tutkimuksen aineistolle ominaisesti empiiristä ja muodoltaan kvalitatiivista. Laadullisessa tutkimuksessa usein tutkija sitoutuu lähelle menevään tarkasteluun, jolla tutkielmani kohdalla viitataan aineistoon sitoutumiseen ja sen yksityiskohdattaiseen tarkasteluun, eli niin sanottuun lähilukemiseen. (Kallinen & Kinnunen 2023.)

Jo ennen aineiston hankintaa tiesin aineistolajiin liittyviä erityispiirteitä sekä huomiotarpeita aineiston käsittelyssä ja analyysissa. Huostaanoton asiakirjat ovat viranomaistekstejä, mikä välittyy lapsikohtaisten asiakirjojen rakenteesta ja sisällöstä, jotka ovat lakisääteisesti ohjattuja (Araneva 2016, 447–448, 491; Rätty 2023, 443–447, 535–542). Viranomaistekstilaji välittyy lisäksi käytetystä kielestä, kirjoittajapositiosta sekä teks-

tin osoittamisesta oikeuselimille, vaikka tekstin yleisönä asiakasnäkökulma on oleellinen (Räty 2023, 543). Huostaanoton valmistelun asiakirjoissa hyvä perustelu tekee näkyväksi päätelmiä ja oikeuttaa viranomaisena toimivan sosiaalityöntekijän ratkaisuja, hyödyttää asiakasta sekä on edellytys toimenpiteiden oikeusperustaisuuden arvioinnille (Kääriäinen 2003, 58). Huostaanoton asiakirjat viranomaistekstinä antavat tietoa rajatusti ja koostetusti siitä kaikesta dokumentoidusta tiedosta, jota lastensuojelun asiakkuuden aikana lapsesta ja perheestä on kerätty. Tuotettujen tekstien tieto pyrkii objektiivisuuteen ja mahdollisimman suureen totuusarvoon, mutta tosiasiasa tuotettu tieto ei ole koskaan täysin vapaata kontekstisidonnaisuudesta ja subjektiivisuudesta. Tiedon konstruktivisesta luonteesta esimerkkinä Hiitolan (2015) huomio väitöskirjassaan siitä, että huostaanoton asiakirjat voivat sisältää jopa kymmenten vuosien aikana kertynyttä, useiden kymmenien työntekijöiden tuottamaa ja lopuksi huostaanottohakemuksen tehneen sosiaalityöntekijän ja hallinto-oikeuden referoimaa tietoa.

Tutkielmani aineistona ovat huostaanoton asiakirjat ovat salassa pidettäviä asiakirjoja, jotka sisältävät arkaluontoista henkilötietoa (812/2000; 1999/621). Kansallisen tason lisäksi luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä säädetään EU-lainsäädännön tasolla (EU 679/2016) määräten jokaisen luonnollisen henkilön oikeusturvasta henkilötietojensa suojaan. Tutkielmani aiheen ja eettisen erityisluonteen vuoksi Jyväskylän yliopiston ihmistieteiden eettiseltä toimikunnalta on tutkielmani suunnitteluvaiheessa pyydetty ennakoarviointia ja lausuntoa tutkielman eettisestä hyväksyttävyydestä, mihin tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistus velvoittaa (TENK 2019, 6). Eettisen toimikunnan vastauksen mukaan tutkielmani kohdalla toimikunta ei tee eettistä ennakoarviointia, koska aineistoa ei kerätä suoraan tutkittavilta. Kuitenkin aineiston hankintaan liittyen minun oli lähetettävä tutkimuslupahakemus, tutkimussuunnitelma, aineistonhallintasuunnitelma ja tietosuojailmoitus (liite 1) sekä aineiston rajauksen mukainen asiakirjapyyntö Keski-Suomen hyvinvointialueen tutkimusasiantuntijalle. Aineistoon liittyviä eettisiä kysymyksiä käsittelemän tämän pääluvun viimeisessä kappaleessa (5.5).

5.3 Aineiston hankinta

Rajasin tutkielmani koskemaan vain lastensuojelun avohuollon ja sijaishuollon yhdyspintaan sijoittuvaa huostaanoton hetkeä huostaanoton asiakirja-aineistosta saatavalla tilannekuvauksella. OT-tason vaativuuden tarkastelun rajaaminen huostaanoton asiakirja-aineistoon on perusteltua, koska otaksun ammatillisen tietämykseni ja kokemukseni valossa asiakkuuksien arvioinnin ja porrastamisen tapahtuvan käytännössä yhden tai useamman ammattilaisen toimesta rajatusta tilannesidonnaisesta tietomateriaalista. Muistutuksena tässä kohtaa, ettei vastaavaa segmentointia ole aiemmin sosiaalihuollossa tässä yhteydessä tehty. Syy huostaanoton asiakirjojen valintaan aineistoksi liittyy ensisijaisesti sosiaalihuollon porrastamiseen liittyvän OT-keskuksen kehittämistyön ja erityisesti vaativan sijaishuollon kehittämisen ja kuvausten tarpeisiin. Huostaanoton asiakirjat ovat avohuollon ja sijaishuollon rajapinnalla keskeisin tietolähde, kun arvioidaan asiakkuuden vaativuutta ja sen perusteella suunnitellaan jatko- toimia ja resurssien kohdentamista. Tästä syystä OT-seulan kokeilu on perusteltua juuri tähän aineistoon. Uusien huostaanottojen määrä Keski-Suomen hyvinvointialueella on vuositasolla noin sadan lapsen luokkaa ja huostaanoton asiakirja-aineisto käsittää paljon muitakin dokumentteja kuin sosiaalityöntekijän arvioinnin lapsen ja perheen tilanteesta. Maisterintutkielman laajuus huomioiden ei ole tarkoituksenmukaista eikä mahdollista ottaa laadulliseen sisällönanalyysiin liian suurta aineistoa, vaan minun oli määriteltävä rajauskriteerit. Seuraavaksi kerron asettamistani kriteereistä aineisto-otannalle.

Rajasin aineiston hankinnan koskemaan huostaanoton valmistelun asiakirjoihin kuuluvia sosiaalityöntekijän yhteenvetoja lapsen ja perheen tilanteesta. Keskustelin huostaanoton asiakirjojen rajauksesta yliopiston graduohjaajan sekä sijaishuollon ja OT-toiminnan asiantuntijaohjaajien kanssa, mistä sain tukea kriteerien asettamiseen sekä aineiston hallittavuuden, käsiteltävyyden ja tutkimuskysymykseen vastaamisen, että vaativimpien asiakkuuksien segmentoinnin näkökulmasta. Mielessä jo aineiston hankintaa ja rajauksia suunniteltaessa oli välttää tarpeetonta tiedonkeruuta ja epä-

olennaista materiaalia, mitä aineistonkeruussa yleisesti pidetään suositeltavana (Tietoarkiston aineiston hallinnan käsikirja 2020). Sijaishuollon asiantuntijaohjaajalla, palvelupäälliköllä, oli tarvittavaa tietoa huostaanottomääristä sekä huostaanoton asiakirjojen suuntaa antavista tekstimääristä. Rajaukseen liittyen graduohjaajan ja sijaishuollon asiantuntijaohjaajan tuella pohdin aineiston hallittavuutta, tutkimustehtävään vastaamista ja tarvetta henkilötietojen suojaamiseen sekä läsnä olevaa eettisyysnäkökulmaa johtuen erityisesti positiostani sijaishuollon sosiaalityöntekijänä.

Tutkielmani aineisto-otannan rajauskriteereiksi asetin määreet alueeseen, aikaan, ikään, sijaishuoltomuotoon ja huostaanoton syykoodiin liittyen. Jo rajauskriteerein oli tarkoitus esikarsia otantaan sijaishuollon vaativamman pään asiakkuuksia. Rajauksen mukainen aineistopyyntö koski ajalla 1.1.2022-31.12.2022 Jyväskylän kaupungin (kuuluu nykyiseen Keski-Suomen hyvinvointialueeseen) huostaanottamia 13–17-vuotiaita, joiden sijaishuolto toteutetaan laitoshuoltona ja joiden huostaanoton syyperusteena on lastensuojelulain 40 §:n mukainen lapsen omasta käyttäytymisestä aiheutuva vakava vaara lapsen kehitykselle tai terveydelle. Kyseisin rajauskriteerein aineisto-otannassa huostaanoton syyperusteena saattaa olla huolenpitoon tai kasvuolosuhteisiin liittyviä tekijöitä, mutta tämä ei ole aineistorajauksen kriteerinä. Jotta aineisto-otanta vastaa rajaukseltaan maisterintutkielman tutkimustehtävään ja 30 opintopisteen laajuuteen sekä tietosuojan turvaamisen tarpeisiin, edellä mainituin rajauskriteerein saatua aineistoa edelleen karsittiin satunnaisotannalla. Organisaation vastuuhenkilön tekemällä satunnaisotannalla rajattiin aineisto 20 yhteenvetoon lapsen ja perheen tilanteesta. Omaan kaksoisrooliini liittyen tutkielmantekijänä ja sijaishuollon työntekijänä aineistosta karsiutui vielä tietoturvaan ja eettisyyteen liittyvistä syistä kaksi yhteenvetoa.

Ennen asiakirjojen toimittamista minulle tunnistetiedot peitettiin. Pehdyin itse huolella pseudonymisointiin osana tutkimusluvan edellyttämää aineiston hallintasuunnitelmaa ja suunnittelin aineiston pseudonymisoinnin yhteistyössä sijaishuollon asiantuntijaohjaajan kanssa. Henkilötietoja sisältävien asiakirjojen pseudonymisointiin en toki voinut osallistua. Pseudonymisoinnin suoritti organisaation vastuuhenkilö

poistamalla käyttöni annettavista asiakirjoista välittömät sekä vahvat epäsuorat tunnistetiedot, jotka eivät ole merkitseviä tutkielmani kannalta. Näitä ovat osoite- ja yhteystiedot, henkilötunnukset, päätösnumerot ja vahvoina tunnistetietoina pidettävät päivämäärät. Käytännössä poistaminen tehtiin valkoisella korjausrollerilla peittämällä. Aineiston ymmärrettävyyden ja käsiteltävyyden vuoksi nimet korvataan pseudonymisoinnissa koodilla, tässä tapauksessa numerosarjalla. Pseudonymisoinnissa tuotettuja ”koodiavaimia” henkilötietojen yhdistämistä tunnistettavissa olevaan henkilöön varten säilytetään tietoturvallisesti pseudonymisoinnin suorittavan organisaation vastuuhenkilön toimesta, jolla yksin on pääsy koodiavaimiin. Mikäli koodiavaimet hävitetään, tieto muuttuu anonymiksi eikä se ole enää henkilötietoa (Tunnisteellisuus ja anonymisointi 2023). Aineistohallintasuunnitelmassa tutkimusluvan hankintaan liittyen käsittelin tietosuojaa pseudonymisointia laajemmin aineiston käsittelyn osalta. Tulostettuja asiakirjoja käsittelin lastensuojelun sijaishuollon toimistolla asiakirjojen käsittelyyn osoitetussa huoneessa, jossa myös asiakirjojen säilyttäminen lukkojen takana tapahtui. Aineiston analyysivaiheessa käytin tekstinkäsittelyohjelmaa sisällönanalyysin tekemiseen kirjoittaen sähköiseen muotoon tekstikatkelmia ja lausumia asiakirjojen paperitulosteista. Tutkielmani sisällönanalyysia ja kirjallista työtä tallensin ja varmuuskopioin Keski-Suomen hyvinvointialueen tietokoneella suojattuun henkilökohtaiseen verkkokansioon. Tutkielmani teon ajan huolehdin asiakirja-aineiston tietoturvallisesta käytöstä ja käsittelystä. Tutkielmani valmistumisen jälkeen hävitän organisaation ohjeistuksen mukaisesti tutkielmakäyttöni tulostetun asiakirja-aineiston sekä digitaaliset tiedostot, eli sisällönanalyysia varten tekemäni tekstitiedostot. Asiakirja-aineiston tulosteet vien sijaishuollon toimiston luottamuksellisten paperien kierrätyslaatikkoon, josta ne päätyvät tuhottavaksi. Aineiston analyysivaiheessa tuotetut digitaaliset tekstitiedostot hävitän tietoturvallisesti ylikirjoittamalla käyttäen yliopiston luotettavaksi nimeämää ohjelmaa.

Tutkielmani aineisto käsittää 18 kappaletta vuonna 2022 ikähaarukalla 13–17-vuotiaan nuoren huostaanoton valmisteluasiakirjoihin kuuluvia sosiaalityöntekijöiden yhteenvedoja lapsen ja perheen tilanteesta. Tämä tarkoittaa, että yhdelle puolelle tulos-

tettuina tekstiä on yhteensä 320 sivua. Aineiston rajauskriteerit yhdessä satunnaisotannan kanssa tuottivat tutkielmani tarkoitukseen ja resursseihin nähden sopivan kokoisen aineisto-otannan.

5.4 Aineiston analysointi

Aineiston hankinnan jälkeen edessäni aineistona oli 18 lapsen ja perhetilanteen yhteenvedo, eli yhteensä 320 sivua pseudonyymia tekstiaineistoa liittyen huostaanottoon johtaneisiin kompleksisiin tekijöihin. Tutkimustehtävään liittyen tuntui epämääräiseltä ja vaikealta urakalta kokeilla OT-seulaa ja tehdä johtopäätöksiä sen käyttökelpoisuuteen, kehittämiskohteisiin ja hyödyntämismahdollisuuksiin liittyen. Seuraava askel tutkielmani teossa oli laadullinen aineiston analyysi, joka toi selkeyttä tutkielman edistämiseen sen tarkoituksen ollessa uudelleen järjestää aineisto työskentelyn kannalta mielekkäämpään muotoon. Aineiston analysointimenetelmänä toteutin teoriaohjaavan sisällönanalyysin.

Sisällönanalyysissa voidaan tarkastella aineistoa tutkimustehtävän ja tutkimuskysymyksen kontekstista siten, että aineistoa pelkistetään erottelemalla ja merkitsemällä tutkimustehtävän ja -kysymyksen puolesta kiinnostavat asiat. Tutkimustehtävän ja tutkimuskysymykseen vastaamisen kannalta epäoleellinen teksti jätetään pois aineistosta. Jäljelle jäävä merkitty teksti asiakirjoista otetaan jatkokäsittelyyn sisällönanalyysin edetessä. Sisällönanalyysi on keino käsitellä aineisto tiiviiseen ja jäsenneltyyn muotoon ilman, että menetetään tutkielman kannalta relevanttia informaatiota. Karshintaa seuraa aineiston jäsentäminen luokittelun ja teemoittelun tekniikoin. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 104.) Sisällönanalyysissa tarkoituksena on tiivistää ja järjestää aineisto johtopäätösten tekoa varten (Grönfors & Vilkkä 2011, 117). Sisällönanalyysin soveltamisessa on tärkeä ymmärtää, että menetelmä ylittää vain aineiston käsiteltävyyden parantamiseen. Johtopäätökset tehdään myöhemmin.

Itselleni sisällönanalyysin hyödyntämisen mahdollisuudet aineiston käsittelyssä avautuivat parhaiten tutustuessani menetelmään tieteellisten metodioppaiden lisäksi tietoon ja tiedolla johtamiseen keskittyvän kirjallisuuden kautta. Analyysirungon

muodostaminen on sisällönanalyysin keskeinen vaihe, joka konkretisoi analyysin tapoja eritellä, tiivistää ja tarkastella aineiston sisältöä analyysirungon luokittelujen ja teemojen kautta (Mayring 2014, 40). Yhdistän analyysirungon käyttötarkoituksen tiedon visualisointiin, joka auttaa havaitsemaan asioiden välisiä riippuvuus- ja vuoro-vaikutussuhteita. Ajatteluni mukaan visualisoinnin etuna mainittu ongelmanratkaisun stimulointi ja siihen liittyvä pohjan luominen ”toisin näkemiselle” on luettavissa myös sisällönanalyysin ominaisuuksiksi. Tiedon visualisoinnin voi ymmärtää tietoongelmana pidettävää tilanteen monimutkaisuutta helpottavana menetelmänä. (Jalonen 2015, 59.) Analyysirungon mahdollistamina hyötyinä on vielä nostettava esille sisällönanalyysiin pohjautuvien tulosten vertailu ja luotettavuuden arviointi. Lisäksi analyysirunko yhdessä tutkimusraportissa kirjoittamalla jaetun tutkijan reflektioprosessin kanssa mahdollistaa subjektiivisten ajatteluprosessien, tulkintojen ja valintojen jakamisen muiden kanssa sekä sisällönanalyysin toistamisen. (Mayring 2014, 40.)

Sisällönanalyysi voidaan jakaa aineistolähtöiseen, teoriaohjaavaan ja teorialähtöiseen analyysiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 110). Aineistolähtöinen sisällönanalyysi viittaa analyysirunkoon asetettavien luokkien kehittämiseen induktiivisesti laadullisesta aineistosta tarkoittaen, että yksittäisistä tai tapauskohtaisista havainnoista pyritään muodostamaan yleistettäviä kategorioita. Teorialähtöinen sisällönanalyysi viittaa luokkien kokoamiseen deduktiivisesti olemassa olevista teorioista tai yleisistä kategorioista, mikä mahdollistaa pyrkimyksen tuottaa yksittäistapauksia koskevia päätelmiä. (Mayring 2014, 13.) Teoriaohjaava sisällönanalyysi sijoittuu aineistolähtöisen ja teorialähtöisen analyysin välimaastoon. Teoria ohjaa analyysia asettaen analyysirunkoon esimerkiksi teoriasta johdetut pääluokat. Teorialähtöisestä poiketen teoriaohjaava jättää luokitteluun tilaa aineistosta yleistettäville kategorioille, eli yhdistää teoriasta tehtävää deduktiivista kategorioiden päättelyä sekä induktiivista kategorioiden kehittämistä. (Mt. 41; Tuomi & Sarajärvi 2018, 110.)

Tutkielmani teoreettisessa viitekehyksessä olen kuvannut aineiston analyysia ohjaavana mallina OT-seulan segmentointivälineenä sekä vaativuuden kontekstisidonnaista käsitteellistämistä ohjaavina taustateorioina pragmatismia ja kompleksisuus-

teorian. Teoriaohjaavassa analyysissä teoreettiset käsitteet tuodaan esiin analyysirungossa valmiina luokiksi asetettuina tai niillä kuvataan sisällönanalyysin luokittelujen tarpeita (Tuomi & Sarajärvi 2018, 110). Tutkielmani sisällönanalyysin kohdalla luokitteluja tehtäessä oli huomionarvoista luokiteltavien asioiden kompleksisuuden tuottamat monisuuntaiset, jopa ristikkäiset ja päällekkäiset, vuorovaikutussuhteet. Teoriaohjaavan analyysin eteneminen tapahtuu silti aineiston ehdoilla (mt. 110).

Teoriaohjaava sisällönanalyysi sopii tutkielmaani, koska väljänä reflektiivisenä välineenä OT-seula on rakennettu vain viiden vaativuutta kuvaavan ulottuvuuden vaaraan ilman spesifimpiä määritelmiä. Koska OT-seulan perusteella ei ole teorialähtöisellä tavalla deduktiivisesti pääteltävissä kuvauksia analyysirungon koko luokittelua koskien, on pääluokkia alemmat luokat aineistolähtöisen sisällönanalyysin mukaisesti muodostettava induktiivisesti aineistosta. Tutkielmassani kyseessä olevan kokeilun kannalta koen sisällönanalyysissä tarkoituksenmukaisena, että aineistosta voi induktiivisesti muodostaa vaativuutta kuvaavia alaluokkia ja yläluokkia sekä peilata näitä teoriasta johdettujen pääluokkien kanssa.

Sisällönanalyysi vaatii tekijältään osaamista ja Salon (2015) esittämän kritiikin mukaan laadullista analyysia tulisi tehdä nykyistä kohdallisemmin, kokonaisvaltaisemmin ja refleksiivisemmin. Salon mukaan kieli, vuorovaikutus ja inhimilliset todellisuudet ovat harvoin selkeitä, vaan useimmiten ne ovat välittyneitä, sameita ja sotkuisia. Salon kuvatessa onnistuneen sisällönanalyysin tarpeita ymmärrän hänen viittaavan aineiston sisältämään kompleksisuuteen. Analyysin tekijän on oltava erityisen valveutunut saadakseen kompleksisia ilmiöitä käsittävästä aineistosta tolkullista analyysirungon avulla. (Salo 2015, 166.) Lähtiessäni sisällönanalyysin tekoon, olin tutustunut kriittisiin puheenvuoroihin tätä laadullisessa tutkimuksessa yleisesti käytettävää menetelmää kohtaan. Koin voivani kääntää kritiikin tutkielmani eduksi huomioimalla tarpeita tuoda esille pragmatismien ja kompleksisuuden vaikutuksia sisällönanalyysin teossa.

Ennen aineistoon tutustumista tein alustavan analyysirungon Word-tekstinkäsittelyohjelmalla taulukkotyökalua käyttäen. Analyysirungon vasemmanpuoleisiin pys-

tyssarakkeisiin nimesin pääluokat "ongelmien kasaantuminen/vaativuus/harvinaisuus", "lapsen turvallisuuden kohdistuvan riskin suuruus", "asiakastilanteen juridis-hallinnollinen ulottuvuus", "asiakkaan motivoituminen/vuorovaikutussuhteen laatu" ja "yhteistyöverkostojen moninaisuus". Pääluokat muodostin teorialähtöisesti OT-seulan vaativuutta jäsentävistä ulottuvuuksista, eli segmentoinnin kriteereistä. Lisäsin pääluokkien lisäksi ylimmäisiin vaakasarakkeisiin otsikot "yläluokka", "alaluokka" ja "pelkistetyt ilmaukset". Jokaiselle sosiaalityöntekijän yhteenvedolle lapsen ja perheen tilanteesta päätin tehdä oman analyysirungon aineiston hallinnan ja selkeyden vuoksi. Analyysirungon ensimmäisen version oltua tehty, palasin aineiston pariin.

Ensimmäinen vaihe analyysiprosessissa oli aineistoon tutustuminen lukemalla asiakirjat kokonaisuudessaan kahteen kertaan läpi. Jo ensimmäisellä kerralla lukiessani huomasin aineiston imaisevan mukaansa. Kirjoitin tutkimuspäiväkirjaan tekemiäni havaintoja ja mieleen nousevia kysymyksiä. Aineiston kokonaiskuvan muodostumisen kannalta on kuitenkin suositeltavaa tehdä ensimmäinen lukukerta ilman muistiinpanoja (Silvasti 2015, 38). Totesin olevan syytä noudattaa suositusta saadessani pian itseni kiinni väärästä lukijapositionista sosiaalityöntekijänä, jolloin korjasin tarkastelukulmaani keskittyen tutkimustehtävän ja -kysymyksen ohjaamaan analyysin tekoon. Luin tekemättä muistiinpanoja ja toisella lukukerralla pelkistin aineistoa karsimalla selkeästi epäoleelliset tekstiosuudet pois. Tutustuessani aineistoon havaitsin, että kaikki näyttäytyivät vaativilta asiakkuuksilta eikä segmentointi tule olemaan helppoa. Koin aineiston rajauskriteereiden asettamisen onnistuneena, sillä jo otannan rajauksen tavoitteena oli tehdä esikarsintaa sijaishuollon asiakkuuksista kaikkein vaativimman kärkimarginaalin erottamiseksi.

Karsinnan lisäksi pelkistämisestä on kyse myös koodaamisessa, jossa merkitään ja erotellaan aineistosta tutkimustehtävän ja -kysymyksen kannalta olennaisia asioita esimerkiksi värityksellä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2016). Koodasin aineistoa teoriavetoisesti tarkoittaen, että OT-seulan vaativuutta jäsentävät ulottuvuudet, jotka olin aiemmin asettanut analyysirunkoon pääluokiksi, ohjasivat koodausta. Merkitsin keltaisella värityksellä aineistosta kaikki tekstikatkelmat, jotka kuvasivat pää-

luokkaa "ongelmien kasaantuminen/vaativuus/harvinaisuus". Pinkillä väritin tekstikatkelmat, jotka kuvasivat pääluokkaa "lapsen turvallisuuteen kohdistuvan riskin suuruus". Punaisella värityksellä merkitsin aineistosta tekstikatkelmat, jotka kuvasivat pääluokkaa "juridis-hallinnollinen ulottuvuus". Vihreällä värityksellä merkitsin tekstikatkelmat, jotka kuvasivat pääluokkaa "asiakkaan motivoituminen/vuorovaikutussuhteen laatu" ja sinisellä värityksellä tekstikatkelmat, jotka kuvasivat pääluokkaa "yhteistyöverkostojen moninaisuus". Koodauksia tehdessäni huomasin useissa kohdissa samojen tekstikatkelmien kuvaavan kahta pääluokkaa, jolloin käytin molempia koodivärejä. Esimerkiksi tekstikatkelma liittyen nuoren huumeiden käyttöön ja huumeita käyttävien aikuisten luona olemiseen, kuvaa sekä ongelmiin että lapsen turvallisuuteen liittyvää pääluokkaa.

Koodaaminen muuttui alun jälkeen odottamaani hitaammaksi ja työläämmäksi, kun sosiaalityöntekijöiden laatimissa yhteenvedoissa lapsen ja perheen tilanteesta osoitettiin olevan keskinäistä vaihtelua asioiden käsittelyn ja kuvausten yksityiskohtaisuudessa ja rajaamisessa sekä kerrontatavassa ja -järjestyksessä. Koodatessa toisinaan oli havaittavissa tietynkaltaisten asioiden olevan enemmän esillä ja saavan enemmän tilaa. Esimerkiksi usein nuorten päihteidenkäyttöä kuvattiin yhteenvedoissa yksityiskohtaisesti ja monessa eri kohtaa, kun taas vanhemman päihteidenkäyttöä tuotiin esille lyhyesti. Pidin hyvin tärkeänä, että analyysirunkoon siirtyivät kaikki yhteenvedojen kuvaukset erilaisista vaativuuden tekijöistä. Koska oli mahdollista, että esimerkiksi hallintotavan haasteeseen tai palvelun alkamisen viivästymiseen viitattiin yhteenvedossa vain kerran tai välillisesti, oli koodatessa oltava huolellinen.

Koodauksen jälkeen huomasin yrityksen kautta, ettei ollut tarkoituksenmukaista muuttaa tekstikatkelmia pelkistetyiksi lausumiksi analyysirunkoon. Alkuperäiset ilmaisut pitivät sisällään niin moninaisia asioita, ettei pelkistämistä voinut tehdä liikaa ja liian aikaisin. Muutin analyysirungossa otsikon "pelkistetyt lausumat" "alkuperäisiksi ilmauksiksi" ja siirsin koodatut tekstikatkelmat värikoodia vastaavan pääluokan yhteyteen.

Pelkistämisen jälkeen jatkoin sisällönanalyysia ryhmittelemällä. Tarkastelin jokaisen pääluokan kohdalla erikseen alkuperäisiä ilmauksia samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia etsien. Muodostin samasta asiasta kertovista alkuperäisilmauksista ryhmitteilyn avulla alaluokkia, jotka nimesin teemaa kuvaavalla käsitteellä. Luokitteluvaiheessa kompleksisuus tuli esille siten, että yksittäiset alkuperäiset ilmaukset ”hajosivat” ryhmittelyä tehtäessä useiden eri alaluokkien rakennusaineiksi, vahvistajiksi ja ilmentäjiksi. Varhain sisällönanalyysissa kerrostuneet ja monin tavoin risteävät induktiiviset prosessit havainnollistivat vaativuuden systeemistä organismia. Alaluokkia tehdessäni en halunnut liikaa typistää aineistoa varoessani menettämästä aineistosta mitään oleellista. Luokittelussa ideana kuitenkin on, että aineisto tiivistyy, kun asioita yhdistellään ja sisällytetään laajempiin teemoihin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104).

Jatkuva reflektiivisyys pohdinnoissa ja valinnoissa liittyi alkuperäisten lausumien sijoittelun ja järjestelyn lisäksi käsitteisiin ja niihin liittyviin ilmiöihin. Esimerkiksi lisäsin alaluokan ”haasteet sosiaalisissa suhteissa” kuvaamaan pääluokkaa ”ongelmien kasautuminen/vaativuus/harvinaisuus”, mutta pohdintojen päätteeksi poistin sen kokiessani sen merkitykseltään tyhjänä sisällönanalyysin yhteydessä. Ajattelin, että haasteet sosiaalisissa suhteissa ovat näkyvä pinta jostain muusta ongelmasta. Nimesin alaluokan uudelleen ”sosiaaliset taidot puutteelliset”, mutta lopulta koin koko teeman luovan haitallisia normeja ja raameja, jotka kenties syrjivät ja syyllistävät ekstoverttisesta sosiaalisen ideaalista poikkeavia. Jos huostaanottoaineistossa sosiaalisissa suhteissa tuodaan esille haasteita, on perusteltua uskoa varsinaisen ongelman olevan nuoren tilanteessa jossain muualla kuin sosiaalisissa taidoissa. Luovuin alaluokasta luottaen, että tämä sekundaarinen ongelma nousisi primaariongelman yhteydessä esille sisällönanalyysissa eikä vaikuta OT-seulan kokeiluun vaativimpien asiakkuuksien segmentointiin liittyen.

Ryhmittelyä jatkoin muodostamalla lukuisista alaluokista yläluokkia. Kompleksisuusajattelu rohkaisi sisällönanalyysin jatkamiseen hetkinä, jolloin alkuperäisilmausut ylempiin luokkiin siiloutumisen sijaan vaikuttivat leviävän vain laajemmalle. Analyysirungon luokitteluja tehtäessä sisällönanalyysin haasteellisuuden tuskailemisen si-

jaan keskityin havaintoihin luokkiin liittyvistä epäselvistä kausaalisuhteista, monisuuntaisista vuorovaikutussuhteista sekä laaja-alaisesta yhteenkietoutuneisuudesta. Työskentelin sisällönanalyysia tehdessäni selvästi kompleksisten asioiden ja ilmiöiden keskellä. Yläluokkiin nimettyjä teemoja tarkastelin etsien yhdistelymahdollisuuksia samaa tarkoittavien kohdalla. Yhdistelyä auttoi kriittisyys ja itseltä perustelujen vaatiminen teeman esiintymiselle omana yläluokkana. Esimerkiksi kehityspoikkeama -yläluokan kohdalla ensin harkitsin yhdistämistä merkittävät terveydelliset haasteet -yläluokan kanssa pohtien kehityspoikkeaman aina aiheuttavan myös jonkinasteista terveydellistä haastetta ja kysyen, mitä lisäarvoa aineistoanalyysiin se antaisi erillisenä yläluokkana. Samansuuntaisen reflektioprosessin kävin yläluokaksi nimeämäni kiusaamisen suhteen, mutta en pitänyt perusteltuna erottaa kiusaamista toistuvan väkivallan (kiusaamisen) uhri vertaissuhteissa -yläluokasta. Huomasin sisällönanalyysia tehdessäni, että tutkijana minun oli tunnistettava ja erotettava toisistaan oireita ja seurauksia varsinaisesta yläluokaksi asetettavasta tekijästä. Päätelmiä oli paljon tehtävänä ennen kuin aineistonanalyysi oli valmis ja pystyin edetä tutkielmani varsinaisiin johtopäätelmiin. Valintojen ja päätelmien teko analyysivaiheessa ei ole paheksuttavana pidettävä asia tai ongelma, vaan väistämätön osa sisällönanalyysia (Salo 2015, 186-187). Kuten laadullisen sisällönanalyysin kuvauksestani käy ilmi, kyseessä ei ole tiukkarajainen lineaarinen menetelmä aineiston käsittelyyn, vaan polkumainen prosessi, jossa tutkija etenee reflektiivisesti tehden valintoja analyysin eri osatehtävien aikana luokitteluun, analyysiin ja tulkintaan liittyen (Mayring 2014, 41; Ruusuvuori ym. 2010, 11-12).

Kvantifiointia on mahdollista käyttää laadullisena pidetyissä analyysimenetelmissä tuomalla sanallisten kuvausten tueksi määrällisiä kuvauksia (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 137). Sisällönanalyysissa huomasin osittaisen kvantifioinnin lisäarvoa tuovana OT-seulan kokeilussa, johon palaan tulososiossa. Esimerkkinä alla on ote sisällönanalyysin analyysirungosta, joka havainnoi tapaani luokitella ja teemoitella aineistoa. Alkuperäisiä ilmauksia laitoin muutaman esimerkiksi, kuitenkin sanamuotoja muunnellen. Halusin varmistaa, ettei ilmaukset ole vertailtavissa alkuperäisen asiakirjan kanssa ja siten tunnistettavissa. Analyysirungossa pääluokan

kohtalla nähtävissä myöhemmin OT-seulan kokeiluvaiheessa lisäämäni määrälliset kuvaukset (*) sekä mahdollinen lisämainintani erityisestä suojatekijästä tilanteesta (+).

Taulukko 1. Sisällönanalyytirunko

Pääluokka	Yläluokka	Alaluokka	Alkuperäinen ilmaisu
<p>Ongelmien kasautuminen/vaativuus/harvinaisuus</p> <p>*Nuoreen suoraan liittyvä 8/10 Vanhemman tuottama 2/6</p> <p>yht. 10/16*</p>	<p>Merkittävät terveydelliset haasteet (psykykinen, neurologinen ja/tai somaattinen sairaus/vakava oirehdinta/kehityspoikkeama)</p> <p>Traumaattisia kokemuksia</p> <p>Poikkeava uhmakas, aggressiivinen tai epäsosiaalinen käytös, joka aiheuttaa ongelmia sosiaalisissa suhteissa ja suoriutumisessa</p> <p>Päihteet/riippuvuudet</p> <p>Rikollinen elämäntapa tekoina/ihanteena</p> <p>Asosiaaliset verkostot</p> <p>Heikot tai vuorovaikutukseltaan kielteiset vertaissuhteet</p> <p>Toistuvan väkivallan (kiusaamisen) uhri vertaissuhteissa</p> <p>Koulunkäynnin haasteet</p> <p>Lähisuhdeväkivallan kokeminen</p> <p>Heikko tai vuorovaikutukseltaan kielteinen suhde vanhempaan</p> <p>Vanhemmalla merkittävät terveydelliset haasteet</p> <p>Vanhemman päihteet/riippuvuudet</p> <p>Vanhemman syrjäytyminen, osattomuus tai asosiaalinen toimijuus</p>	<p>Toimijuutta/toimintakykyä rajoittava, hyvinvointia alentava tai jatkuvaa huomiota vaativa sairaus/oireilu</p> <p>Psyykkisen voinnin alentuneisuus/epävakaas</p> <p>Kehityspoikkeama</p> <p>Kielteinen/vääristynyt/vaurioitunut suhde itseen, itsetuhoisuus tai haitallinen itsekeskeisyys</p> <p>Itsesuhteita rikkovat ja negatiivista käsitystä itsestä ruokkivat peilisuhteet (kielteinen, arvottomuutta viestivä palaute tai ulkopuolisuus)</p> <p>Väkivaltainen, aggressiivinen tai muiden oikeuksia rikkova käytös</p> <p>Rikollisuus tekoina tai ihanteena</p> <p>Rajaton ja omaehtoinen käytös</p> <p>Päihteidenkäyttö</p> <p>Riippuvuus</p> <p>Koulupoissaoloja ja/tai suoriutumishaasteita</p> <p>Päihde-, väkivalta-, hyväksikäyttö-, rikos- tai/ja syrjäytymisriskiä lisäävä seura</p> <p>Omien rajojen rikkominen muiden toimesta/hyväksikäyttö</p> <p>Kiintymyssuhteen vaurioituminen</p> <p>Läheisväkivalta</p> <p>Väkivalta vertaissuhteissa</p> <p>Seksuaalinen väkivalta</p> <p>Some-kiusaaminen</p>	<p><i>“on todennut vanhempien käyttävään häneen ja sisaruksiin kohdistuen kuritusväkivaltaa.”</i></p> <p><i>“- - sosiaalisessa mediassa kokemaa häirintää.”</i></p> <p><i>“Todennut kokevansa välit vanhempiensa etäisiksi.”</i></p> <p><i>“13.66 kertoi vanhemman suutuessaan heittelevään tavaroita ja saattavan lyödä.”</i></p> <p><i>“- toistuvasti ollut seurassa, jossa käytetään päihteitä ja ollut ilmoittamatta olinpaikkaansa”</i></p>

	<p>Vanhemman puutteellinen kyky toimia vanhempana nuoren yksilöllisiin ja ikätason mukaisiin tarpeisiin vastaamiseksi</p> <p>Ongelmiin liittyy ylisukupolvisuus</p>	<p>Vanhemman lapseen kohdistama fyysinen väkivalta</p> <p>Vanhemman lapseen kohdistama henkinen väkivalta</p> <p>Muu kuin itseen kohdistunut perheväkivalta (vanhempien keskinäinen tai uuden puolison tms)</p> <p>Läheisen kuolema tai vakava onnettomuus</p> <p>Haitalliset patriarkaaliset rakenteet, arvot tai muut perinteet/yhteisönormit</p> <p>Perheen kielteinen ilmapiiri ja vuorovaikutus</p> <p>Huoltoriita / Vanhempien huonot keskinäiset välit</p> <p>Perheen heikot tukiverkostot</p> <p>Vanhemman heikko taloudellinen tilanne</p> <p>Vanhemman päihteet, riippuvuus</p> <p>Vanhemman rikollisuus tekoina</p> <p>Sukupolvisuus liittyen huono-osaisuuteen/traumakoksiin</p> <p>Vanhemman syrjäytyminen tai marginaalissa eläminen (esim. poikkeava ideologia, yhteisö, tms.)</p> <p>Vanhemman voimavaroihin, toimijuuteen ja vanhemmuuteen vaikuttavat terveydelliset haasteet</p> <p>Vanhemman puutteellinen kyky rakentaa ja ylläpitää luottamusta ja myönteistä vuorovaikutussuhdetta lapsen kanssa</p> <p>Vanhemman puuttellinen vastuunkantaminen lapsen turvallisuudesta</p> <p>Vanhemman kyvyttömyys tunnistaa ja huomioida lapsen emotionaalisia tarpeita ja vastata niihin</p>	
--	---	--	--

		<p>Vanhemman kyvyttömyys sovittaa toimintaansa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin nähden</p> <p>Vanhemman alentuneet voimavarat eivät riitä vastaamaan lapsen tarpeisiin</p> <p>Vanhemman kyvyttömyys reflektoida vanhemmuuttaan ja kehittyä vanhempana</p>	
<p>Asiakkaan motivoituminen/vuorovaikutussuhteen laatu</p> <p>*yht. 4/5* +Vanhemmat motivoituneita ja yhteistyössä</p>	<p>Ei koe avun tarvetta</p> <p>Ei pysty vastaanottamaan apua tai ei halua</p> <p>Epäluottamus</p> <p>Hatkailu</p> <p>Vanhemman taholta ongelmia motivoitumisessa / yhteistyösuhteessa</p>	<p>Ei pysty ja/tai ei halua ottaa apua vastaan</p> <p>Ennakkokäsityksiä</p> <p>Ei koe tarvetta muutokselle</p> <p>Ei usko häntä voitavan auttaa tai ei koe muiden ymmärtävän</p> <p>Omaehtoiset poissaolot sijaishuoltopaikasta/kotoa, eli hatkailu</p> <p>Vanhemmalla ennakkoluuloja tai kielteisiä käsityksiä/kokemuksia viranomaistoiminnasta</p> <p>Vanhempi ei usko tilanteeseen tulevan apua/muutosta</p> <p>Vanhemmalla yhteistyösuhteessa valehtelua, manipulointia tai järjestelmän hyväksikäyttöä/ halu tehdä kiusaa/olla hankala</p> <p>Vanhemmalla ei ole luottamusta työntekijöihin</p> <p>Vanhempi ei osallistu, vastaanota eikä sitoudu työskentelyyn/yhteistyöhön</p>	<p>"13.66 ei ole ollut halukas käsittelemään illan tapahtumia ohjaajien kanssa."</p> <p>"13.66 jätti palaamatta sovitusti nuorisokodille."</p>

5.5 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimusetiikka ja tutkimuseettisesti kestävät käytännöt sekä näihin liittyvät monet eettiset kysymykset kuuluvat kaikkeen tutkimuksen tekemiseen. Tutkimusetiikan ja eettisyyden määrittelyä voidaan tehdä monin eri tavoin. Erilaisista jäsennostavoista ja

tieteenaloihin liittyvistä erityistarpeista johtuen ei ole annettavissa yleispätevää ohjeistusta eettisesti onnistuneeseen tutkimukseen. (Pohjola 2007, 11–12.)

Tutkimusetiikkaa voi ymmärtää modernisti orientoituneen lähestymistavan kautta, jossa määritelmät, kuten eettiset ohjeistot ja lainsäädäntö ohjaavat eettistä toimintaa tutkimuksen teossa, mutta eivät itsessään vielä tuota sitä. Täydentävänä tulokulmana tähän voidaan pitää toimintaa ja ratkaisuja, jotka realisoiden rakentavat eettisyyttä. (Pohjola 2007, 12–13.) Sosiaalityön tutkimuksen kontekstissa tapahtuvassa tutkielmassa liitän eettisyyden näihin kahteen jäsenyykseen. Seuraavaksi erittelen modernistisia premissejä tutkimusetiikan kehikkona oman tutkielmani kohdalla.

Sosiaalityön pragmatistisen filosofisen viitekehyksen sekä kohdeilmiöitä koskevan kompleksisuuden vuoksi sosiaalityön asiantuntijaosaamisen ytimessä on kyky reflektiiviseen ajatteluun sekä situationaaliseen evidenssin tulkintaan. Mekanistiset ja funktionaaliset toimintamallit, teknisrationaalinen päättely sekä tiukka hallinnollinen sääntely ja kontrolli eivät kohtaa sosiaalityön tiedeperustan ja tarpeiden kanssa alkuunkaan. (Pohjola 2012, 30.) Siksi ammattietiikalla on keskeinen rooli ohjata työtä ja siinä tehtävää lain tulkintaa sekä sosiaalityön tutkimusta.

Sosiaalityön eettiset ohjeistot, joita yleisemmin periaatteiksi kutsutaan, on johdettu sosiaalityön yleisestä arvopohjasta ja moraalista (Kokkonen 2018). Sosiaalityön eettisiä periaatteita määritellään niin kansainvälisellä kuin kansallisella tasolla. Eettisten periaatelausumien mukaan sosiaalityössä kunnioitetaan ihmisoikeuksia ja ihmisarvoa sekä oikeudenmukaisuutta (IFSW, 2012; Talentia 2017). Sosiaalityön eettisten periaatteiden lisäksi kansainväliset sosiaalijärjestöt ovat muotoilleet sosiaalityön globaalin agendan ihmisoikeuksien ja solidaarisuuden maailmanlaajuisiksi edistämiseksi (Kokkonen 2018). Sosiaalityön velvollisuus ihmisoikeuksia kunnioittavaan ja edistävään työskentelyyn ei perustu ainoastaan ammattieettisten periaatteiden kautta toteutuvalla itsesäätelylle, sillä Suomessa ihmisoikeuksien noudattaminen perustuu valtioon lainsäädäntöön. Perustuslain lisäksi sosiaalityöntekijän toimintaa ohjaa muun muassa sosiaalihuoltolaki (1301/2014), laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000), laki viranomais toiminnan julkisuudesta (621/1999), hallintolaki (434/2003) ja tutkielman kontekstiin liittyen lastensuojelulaki (417/2007). Näissä ja

muissa työtä ohjaavissa laeissa on paikannettavissa eettisiä säännöksiä liittyen esimerkiksi ihmisoikeuksien edistämiseen, heikoimpien aseman vahvistamiseen, lapsen edun periaatteeseen sekä asiakkaan oikeusturvan ja tietosuojan varmistamiseen. Lisäksi tutkimusetiikan määritelmiä on henkilötietojen käsittelyä koskevassa Euroopan Unionin yleisessä tietosuoja-asetuksessa (EU 679/2016), jota tukee kansallinen tietosuojalaki (1050/2018).

Noudatin tutkielmani teossa Suomen tutkimuseettisen neuvottelukunnan ja tiedeyhteisön laatimaa tutkimuseettistä ohjetta ”Hyvä tieteellinen käytäntö” (2018). Toimin tutkielmani teossa rehellisesti huolellisuutta ja tarkkuutta noudattaen niin suunnittelussa, raportoinnissa, aineiston käsittelyssä kuin tulosten tallentamisessa, esittämisessä ja arvioinnissakin. Sovelsin tieteellisen tutkimuksen kriteereiden mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Tähän pyrin perehtymällä tutkimusta käsittelemään tietoon ja pyytämällä riittävää ohjausta yliopistolta. Keskustelin tutkielmani prosessin ajan yliopiston sekä sijaishuollon ja OT-toiminnan asiantuntijaohjaajien kanssa asettaen tutkielmani eri vaiheita avoimeksi kommenteille ja muutosehdotuksille. Merkitsin käyttämäni lähteet asianmukaisesti kunnioittaen muiden tekemää työtä sekä noudattamalla Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen ohjeistusta. Huolehdin asianmukaisesti tarvittavista tutkimusluvista ja -sopimuksista. Erityisen tarkkana ja tiedostavana noudatin tutkimuseettisiä määritelmiä liittyen henkilötietoon ja tietoturvaan.

Tutkielmani aineistona olleet huostaanoton asiakirjat ovat salassa pidettäviä asiakirjoja, jotka sisältävät arkaluontoisia henkilötietoja (812/2000; 621/1999). Kansallisen tason lisäksi luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä säädetään EU-lainsäädännön tasolla (EU 679/2016) määräten jokaisen luonnollisen henkilön oikeusturvasta henkilötietojensa suojaan. Huostaanoton asiakirjojen sisältämien merkittävien henkilötietojen leviämisestä koituisi aineiston henkilöille vahingollisia seurauksia vähintään yksityisyyden rikkoutumisen muodossa. Tietosuojan ja yksityisyyden huomioiminen oli erittäin tärkeässä roolissa tutkielmani etiikan, mutta myös viranomaisista velvoittavan lainsäädännön noudattamisessa. Pseudonymisoidut hen-

kilötiedot ovat edelleen henkilötietoja, joita käsitellessäni minun oli tarkoin noudatettava tietosuojalainsäädännön mukaisia tietosuojaperiaatteita. Henkilötietojen käsittelyn oli tapahduttava lainmukaisesti, asianmukaisesti, luottamuksellisesti ja turvallisesti (1050/2018).

Tutkielmani teossa olen pyrkinyt parhaani mukaan toteuttamaan eettisyyttä edellä kuvaamistani lähtökohdista. Tutkielmassani oli kyseessä henkilötietojen käsittelyä koskeva tieteelliseen tutkimukseen liittyvä oikeutettu etu, mikä mahdollisti henkilötietoja sisältävän aineiston ilman asianosaisten informointia ja lupamenettelyä. Henkilötietojen suojaamiseksi aineisto pseudonymisoitiin ennen luovutusta tutkimuskäyttöön. Tieteellisen tutkimuksen kannalta on tärkeää, että ilmiöitä ja asioita voidaan tutkia silloinkin, kun aiheet ovat vaikeita ja tabuina pidettäviä, eikä informoitu ja suostumuksellinen toteutus ole järjestettävissä. Sosiaalityön käytäntöjen kehittäminen sekä lastensuojelu ja huostaanotot ovat tärkeä tutkimuksellinen aihe, joiden tutkimisen yhteydessä henkilötietojen käsittelyä voi pitää oikeutettuna etuna. Vastaavasti ilman asianosaisten lupaa huostaanottoaineistoja ja henkilötietoja käsittelevää tutkimusta on tehty Kääriäisen (2003) ja Lampelan (2018) toimesta, mikä tuki ratkaisuani yliopiston graduohjaajan kanssa käytyjen ohjauskeskustelujen lisäksi. Mainittakoon vielä, että Kääriäisen (2003, 35–36) tutkimuksessa Sosiaali- ja terveysministeriön toimesta oli kielletty tutkijaa ottamasta yhteyttä asiakirjojen asiakkaisiin. Kääriäisen (2003) ja Lampelan (2018) tieteelliset julkaisut ovat ajalta ennen EU:n tietosuoja-asetuksen voimaantuloa keväällä 2018. Tutkielmani teossa olen ollut tietoinen tietosuojaa koskevasta lainsäädäntöuudistuksesta, jolla on tehty tarkennuksia ja tavoiteltu suurempaa yhteneväisyyttä EU-maiden välillä (EU 679/2016).

Alusta alkaen olen pohtinut tutkimukseni teossa läsnä olevaa kaksoisrooliani sosiaalityöntekijänä ja tutkijana, minkä toivon välittyvän myös edellä olevasta sosiaalityön ja tutkimuksen etiikkaan liittyvästä pohjustuksesta. Kaksoisroolini sosiaalityöntekijänä ja sosiaalityön tutkimuksen tekijänä on mielestäni vahvuus eettisyyden toteutumisen kannalta, sillä modernistiset tutkimusetiikkaa määrittävät ohjeistot minun tulee huomioida erityisen tarkoin molempien roolieni vuoksi. Salassapito ja vaitiolo-

velvollisuus sitovat minua vahvasti molempien roolien kautta sijaishuollon sosiaalityöntekijänä ja tutkijana. Kaksoisrooliin liittyen aineiston rajauksessa huomioitiin, ettei aineistoon päädy minulle tuttuja asiakkaita. Käytännössä tältä osin rajauksen teki tutkielmani sijaishuollon asiantuntijaohjaajana toiminut palvelupäällikkö.

Tutkija on melko itsenäinen toimija viedessään tutkimustaan eteenpäin, minkä vuoksi on tarpeen arvioida kriittisesti omia valintoja ja ratkaisuja (Eskola & Suoranta 2008, 209–210). Vaatimuksia reflektiiviselle tarkastelulle asetetaan sosiaalityön profession pragmatistisen ja kompleksisen teoriapohjan, ammattietiikan sekä hyvien tutkimuskäytäntöjen puolesta. Toivon onnistuvani välittämään tutkielmani raportoinnin kautta tutkimuksen toteutuksen aikaista reflektointiani, joka toisinaan oli hyvinkin kriittistä esimerkiksi sisällönanalyysin valintoja tehdessäni.

Tutkimusetiikkaan liittyen viittaan lopuksi vielä aikaisempaan kirjoittamaani viranomaisasiakirjojen ominaislaatuudesta aineistokäytössä. Dokumentointi on osa sosiaalityön kokonaisvaltaista työntekijöiden kokemuksiin, havaintoihin, ajatuksiin ja toimintaan kietoutuvaa tiedonmuodostusprosessia. Kaikkea elettyä ei voi dokumentoida, vaan kirjoitustyö on valintojen tekoa. (Kääriäinen 2003, 22–26; Kääriäinen 2016) Kirjoittaja ei pääse kontekstistaan ja subjektiivisuudestaan täysin irti objektiivisuuden tavoittelusta huolimatta. Lisäksi yhteenvedot yltyvät vain rajattuun ja koostettuun kuvaukseen lapsesta ja perhetilanteesta sen mukaisesti, mitä dokumentaatiota tehnyt sosiaalityöntekijä on pitänyt relevanttina huostaanoton valmistelun kannalta. Tiedon konstruktiiivinen luonne tunnustetaan pragmatistisen viitekehyksen mukaisesti enkä tutkielman teossa edes väitä kykeneväni toimimaan täysin objektiivisesti. Tieteen teossa täysin neutraalin ja objektiivisen tutkimuksen tai arvioinnin mahdottomuutta kuvataan objektiivisuusharhan käsitteellä. Esimerkiksi havainnot ovat aina kytköksissä havainnoijan tapaan nähdä ja ymmärtää todellisuutta, minkä lisäksi konteksti ohjaa esimerkiksi käytettäviä teorioita ja käsitteitä. (Kivipelto 2016.) Sosiaalityön tutkimus ei eettisyyden osalta rappeudu väistämättömän subjektiivisuuden takia, vaan objektiivisuuspyrkimyksessä tutkija voi olla itselleen näkyvästi armollinen.

6 TULOKSET

Sisällönanalyysillä tekemäni aineiston tiivistämisen ja jäsentämisen pohjalta esitän tuloksia. OT-seulan kokeilua varten oli tärkeää, että sisällönanalyysillä asiakkuuksien kesken muodostui erontekoja mahdollistavia kuvauksia vaativuudesta OT-seulan ulottuvuuksille 1) "ongelmien kasautuminen/vaativuus/harvinaisuus", 2) "lapsen turvallisuuteen kohdistuvan riskin suuruus", 3) "juridis-hallinnollinen ulottuvuus", 4) "asiakkaan motivoituminen/vuorovaikutussuhteen laatu" ja 5) "yhteistyöverkostojen moninaisuus". OT-seulassa segmentoinnin kriteerinä käytetyn vaativuuden tekijöiden ja muodostumisen tarkastelu OT-seulan vaativuutta kuvaavien viiden ulottuvuuden kautta vahvisti käsitystä sijaishuollon vaativasta asiakasaineuksesta. Käsitelen jokaisen ulottuvuuden kohdalla, millaisia kuvauksia vaativuudesta muodostin sisällönanalyysin avulla, eli mitä vaativuutta rakentavat teemat tekemässäni OT-seulan kokeilussa ovat. Jokaisen teeman kohdalla erillinen yksityiskohtainen sisällönanalyysin tulosten läpikäyminen ei ole tarkoituksenmukaista. Samat asiat toistuisivat ja raportoinnin sivumäärä kasvaisi kohtuuttoman suureksi. Kuvaan teemojen muodostamisen kannalta yhteenvetojen keskeisiä sisältöjä. Teemojen jaottelun esiin tuominen raportoinnin kautta on vaikeaa sisällönanalyysiin liittyessä vahvasti monikierroksiset reflektiokehät sekä kompleksisuuteen kuuluva ilmiöiden erottamaton yhteen kietoutuminen. Tuloksissa kuitenkin parhaani mukaan jatkan sisällönanalyysivaiheessa esille tuomaani kuvausta johtopäätösten teon kannalta relevanteista analyysiprosesseista.

Luettavuuden vuoksi käytän tuloksia kuvatessani OT-seulan ulottuvuuksista ”ongelmien kasaantuminen/vaativuus/harvinaisuus” käsitettä ”ongelmaulottuvuus”, ”lapsen turvallisuuteen kohdistuvan riskin suuruus” käsitettä ”lapsen turvallisuus” ja ”asiakkaan motivoituminen/vuorovaikutussuhteen laatu” käsitettä ”vuorovaikutussuhteen laatu”. Sosiaalityöntekijöiden tekemiin yhteenvetoihin lapsen ja perheen tilanteesta viittaa yksinkertaisemmin termillä ”yhteenveto”. Tulosten esittämisessä en käytä suoria aineistolainauksia, koska yhteenvedot viranomaisasiakirjoina ovat salassa pidettäviä ja henkilötietojen tunnistamisriski kasvaisi esimerkiksi tilanteissa, joissa alkuperäisiin asiakirjoihin oikeudet omaavien henkilöiden olisi mahdollista yhdistää tekstiotteet tiettyyn asiakirjaan. Eettisestä näkökulmasta pohtiessani aineistolainauksen käyttömahdollisuutta koin, ettei yksityiselämän kunnioittamisen sekä esillä olevan inhimillisen kärsimyksen ja asioiden arkaluontoisuuden vuoksi ole oikein käyttää raportoinnissa lainkaan suoria otteita. Tietoturvaan liittyvistä syistä en myöskään erittele teemojen määrällisiä esiintyvyyksiä kattavasti, vaikka yksittäisiä lukuja tuon harkitusti esille.

Vaativuuden ulottuvuuksien kuvausten jälkeen on vuorossa varsinainen OT-seulan kokeilu. Sisällönanalyysillä yhteenvedoista induktiivisesti kehitetyt ja OT-seulan ulottuvuuksista deduktiivisesti päätellyt teemat tukevat ja tekevät havainnollisemmaksi yhteenvetojen arvioimisen OT-seulan avulla. OT-seulaa välineenä käyttäen arvioin asiakkuuksien vaativuutta OT-tasoa olevien erityisen vaativien asiakkuuksien segmentoimiseksi.

6.1 OT-seulan ulottuvuuksille jäsentyneet vaativuuden kuvaukset

6.1.1 Ongelmaulottuvuus

Sisällönanalyysissä tarkastelin ongelmaulottuvuutta kaksijakoisesti. Ongelmaulottuvuuden tekijöinä olevista kuudestatoista teemasta kuusi yhdistin vanhemman omi-

naisuuksista, toiminnasta tai muutoin vanhemmuudesta aiheutuviin ongelmiin nuoren tilanteessa. Ongelmaulottuvuuden tekijöitä kuvaavista teemoista kymmenen yhdistin liittyvän asiakkuudessa olevan nuoren ominaisuuksien, nuoren toiminnan tai traumaattisten kokemusten muodostamaan ongelmatekijään. Ongelmaulottuvuuden vanhempaan liittyvät tai kärjistetyksi sanottuna vanhemman tuottamat ongelmateki-jät olivat selkeästi marginaalisemmassa asemassa suhteessa suoraan nuoreen liittyviin ongelmatekijöihin. Aloitan käymällä läpi kuusi vanhemmuuteen liittyvää teemaa kuvailemalla, millaisia ongelmatekijöitä yhteenvedoissa niihin liittyen oli. Tämän jälkeen käyn läpi kymmenen nuoreen itseensä liittyvää teemaa kuvailemalla yhteenve-tojen niihin liittyviä sisältöjä.

Vanhempaan liittyviä teemoja olivat ”vanhemman merkittävät terveydelliset haas-teet”, ”vanhemman päihteet ja riippuvuudet”, ”vanhemman syrjäytyminen, osatto-muus tai asosiaalinen toimijuus”, ”ongelmiin liittyvä ylisukupolvisuus”, ”vanhem-man puutteellinen kyky toimia vanhempana nuoren yksilöllisiin ja ikätason mukai-siin tarpeisiin vastaamiseksi” sekä ”vanhemman heikko tai vuorovaikutukseltaan kielteinen suhde nuoreen”. Kaikissa yhteenvedoissa oli kuvauksia vanhemman vaja-vaisesta kyvystä rakentaa ja ylläpitää luottamusta ja myönteistä vuorovaikutussuh-detta nuoren kanssa. Teemat liittyen vanhemman puutteelliseen kykyyn toimia van-hempana nuoren yksilöllisiin ja ikätason mukaisiin tarpeisiin vastaamiseksi sekä van-hemman heikko tai vuorovaikutukseltaan kielteinen suhde nuoreen olivat esillä jokai-nessa yhteenvedossa. Nuoren emotionaalisten tarpeiden huomiointi näyttäytyi van-hemmille haastavana kaikissa yhteenvedoissa. Edellä mainittuun kahteen kaikkia yh-teenvetoja koskettaneeseen teemaan liittyi vanhemman kyvyttömyys reflektiiviseen vanhemmuuden kehittämiseen annetusta tuesta huolimatta. Ongelmat vanhemman ja nuoren välisessä suhteessa liittyivät usein monisäikeisesti myöhemmin eriteltäviin suoraan nuoreen liittyviin teemoihin nuoren ominaisuuksiin, toimintaan tai trauma-kokemuksiin liittyen.

Kuitenkin yhteenvedoissa pääsääntöisesti tuli esille myös ongelmatekijöiksi luetta-via teemoja vanhemman toimijuuteen liittyen koskien esimerkiksi vanhemman ter-veydentilaa, päihteidenkäyttöä, marginaalissa elämistä tai väkivaltaisuutta nuorta tai

hänen sisaruksiaan kohtaan. Vanhemman päihteidenkäyttöä oli noin puolessa tapauksista esiintynyt useita vuosia sitten, mutta vastoin omia ennakko-odotuksiani huostaanoton valmistelun aikaan vanhemmalla olevasta päihteidenkäytöstä kuvausta oli vain kolmessa yhteenvedossa.

Yhdentoista yhteenvedon kohdalla vanhemmat olivat eronneet ja yhtä lukuun ottamatta kaikissa vanhempien huono keskinäinen suhde vaikutti kielteisesti lapsi-vanhempisuhteeseen. Neljän yhteenvedon kohdalla toinen vanhemmista oli kuollut, mikä heijastui vanhemmuuteen liittyviin ongelmatekijöihin. Vanhemman heikentyneet voimavarat saattoivat olla taustalla yhteenvedojen kuvauksissa, joissa vanhemman vastuun kantaminen nuoren turvallisuudesta oli puutteellista esimerkiksi tilanteissa, joissa nuori vietti merkittäviä aikoja pois kotoa ilman vanhemman riittävää reagoimista tilanteeseen.

Väkivalta oli merkittävä ongelmatekijä vanhemmuuteen liittyvissä teemoissa. Suoraa fyysistä väkivaltaa vanhemman toimesta lastaan kohtaan oli neljässä yhteenvedossa, mutta vain yhdessä vanhemman väkivallan uhriksi joutumista oli tapahtunut lähimenneisyydessä teinivuosien aikana. Lisäksi useammassa yhteenvedossa nuori oli kokenut epäsuoraa perheväkivaltaa esimerkiksi todistaessaan väkivaltaa vanhempiensa välillä tai sisarustaan kohtaan. Vanhemman nuoreen kohdistama väkivalta oli useimmiten sekä henkistä että fyysistä, mutta henkistä väkivaltaa esiintyi myös ilman fyysistä. Fyysisessä väkivallanteossa on aina läsnä henkisen väkivallan ulottuvuus (viite). Kahdessa yhteenvedossa vanhempi kiistää väkivaltaa nuoren väittämällä tavalla tapahtuneen ja samaisissa tapauksissa vanhempi vähättelee väkivaltaa viitaten kasvatukselliseen kurinpitoon. Sisällönanalyysin teemoissa fyysiset ja henkiset väkivallanteot lukeutuvat vanhempaan liittyvien teemoihin ”vanhemman puutteellinen kyky toimia vanhempänä nuoren yksilöllisiin ja ikätason mukaisiin tarpeisiin vastaimiseksi” sekä ”vanhemman heikko tai vuorovaikutukseltaan kielteinen suhde nuoreen”. Muutoin vanhemman nuoreen kohdistama väkivalta huomioitiin liittyvänä ongelmien ylisukupolvisuuden teemaan sekä suoraan nuoreen liittyvissä teemoissa, joita kuvaan myöhemmin erikseen.

Ylisukupolvista väkivaltaa, jonka piirteenä yhteenvedoissa oli väkivallan kierteen jatkuminen ihmissuhteissa vanhemmalta nuorelle, esiintyi useammassa yhteenvedoissa. Nuori oli suoraan tai epäsuoraan kokenut väkivaltaa vanhemman taholta, ja myöhemmässä vaiheessa itse puolestaan kohdistanut väkivaltaa toiseen ihmiseen. Tutkielmani kontekstin kannalta relevantteina tyypillisesti ylisukupolvisesti siirtyvinä ongelmina väkivallan lisäksi voidaan pitää päihde- ja mielenterveysongelmia (Korhonen 2013, 51), joita ylisukupolvisina myös yhteenvedoissa esiintyi. Kaiken kaikkiaan yli puolessa yhteenvedoista oli tunnistettavissa ongelmien ylisukupolvisuus ilmiönä. Huomionarvoista oli, ettei yhteenvedoissa ylisukupolvisuuden ilmiö olisi tullut lainkaan esille ilman eri tekijöitä yhdistellen pääteltäviä epäsuoria kuvauksia, eli käsitteenä ylisukupolvisuus ei esiintynyt kertaakaan. Ylisukupolvisuuden lisäksi erityispiirteisenä ilmiönä voidaan pitää haitallisiin patriarkaalisiin rakenteisiin tai yhteisönormeihin liittyviä ongelmatyyppejä. Kahdessa yhteenvedossa nuori koki perheväkivallan muodossa kunniaan liittyvää väkivaltaa, mutta muun väkivallan tavoin liitin sisällönanalyysissä ongelmatekijän muiden teemojen alle.

Yhteenvedoissa asiakkuuksissa korostuivat poikkeuksetta vanhempinäkökulman sijaan nuoreen suoraan liittyvät ongelmat. Tämä oli ennakoitavissa aineiston rajauskriteereinä ollessa laitosmuotoinen sijoitus ja huostaanoton syykoodina nuoren omasta käyttäytymisestä aiheutuva vakava vaara nuoren kehitykselle tai terveydelle. Nuoreen suoraan liittyviä nuoren ominaisuuksien, nuoren toiminnan tai traumaattisten kokemusten muodostamia ongelmia jäsensin sisällönanalyysissä kymmeneen yläluokkaan.

Suoraan nuoreen liittyviä teemoja olivat ”merkittävät terveydelliset haasteet (psykykinen, neurologinen ja/tai somaattinen sairaus/vakava oirehdinta/kehityspoikkeama”, ”poikkeava uhmakas, aggressiivinen tai epäsosiaalinen käytös”, ”päihdeet ja riippuvuudet”, ”asosiaaliset verkostot”, ”rikollinen elämäntapa tekoina/ihanteena”, ”toistuvan väkivallan uhri vertaissuhteissa”, ”heikot tai vuorovaikutukseltaan kielteiset vertaissuhteet”, ”koulunkäynnin haasteet” sekä ”traumaattiset kokemukset” ja ”lähisuhdeväkivallan kokeminen.” Teemojen nimeäminen antaa viitteitä siitä, miten monisäikeisesti teemat ovat kytköksissä toisiinsa. Nuoreen liittyvien teemojen

kohdalla kompleksisuusteorian mukainen ongelmia koskeva emergenssi, epälineaariset vuorovaikutussuhteet ja vaikeasti todennettavat kausaliteetit tai niiden puuttuminen kokonaan oli voimakkaasti esillä ja haastamassa sisällönanalyysin luokitteluja. Kompleksisuutta painottaen on korostettava, ettei nuoreen liitettyjä ongelmatekijöitä voi suoraviivaisesti yhdistää nuoresta itsestään johtuviin ongelmiin, vaan yhteenvedojen kuvauksissa oli kyse kompleksisesti muodostuvista systeemeistä.

Yhteenvedoissa ei ollut kuvauksia vähäpätöisinä pidettävistä terveyspulmista, vaan terveydelliset haasteet, joita kaikissa esiintyi, olivat itsessään vakavia ja epälineaarisesti kytköksissä muihin ongelmatekijöitä kuvaaviin teemoihin. Kaikkien yhteenvedojen kohdalla kyseessä oli jatkuvaa huomiota vaativa sairaus tai oireilu. Somaattisia sairauksia tai oirehdintaa yhteenvedoissa ei juuri tuotu esille lukuun ottamatta yksittäisiä kuvauksia epäspesifeistä oireista.

Merkittäviä terveydellisiä haasteita liittyen neuropsykiatriisiin oireisiin esiintyi yhteenvedoissa vakava-asteisina kaikilla nuorilla. Psykkiseen vointiin kietoutui kaikissa tapauksissa neurologisia haasteita yhdessä tai erikseen esiintyvien kognitiivisen suoriutumiseen tai vireystilan säätelyyn liittyvien tekijöiden muodossa. Esimerkiksi poikkeuksetta yhteenvedoissa oli kuvauksia nuoren aktiivisuuden tai tarkkaavuuden säätelyn häiriöstä tai keskittymishäiriöstä.

Psykinen vointi ja oireilu välittyivät kaikissa yhteenvedoissa vakavana ja 12:sta kaikista 18:sta erittäin vakavana. Suhteessa yhteenvedojen kuvauksiin voi tavanomaisena vakavana psykkisenä oireiluna pitää pitkäaikaista alentunutta mielialaa ja ahdistusta, joka poikkeuksetta heikensi nuoren hyvinvointia ja toimintakykyä esimerkiksi itsestä huolehtimiseen ja koulunkäyntiin liittyen. Satunnainen viiltely tai muu itsetuhoisuus näyttäytyivät yhteenvedojen perusteella niin ikään tavanomaisena vakavana psykkisenä oireiluna, ellei kyseessä ollut erittäin vakavaksi luokiteltavat toistuvat teot itsensä vahingoittamiseksi tai tekoihin johtaneet itsemurha-aikomukset. Nuoren haitallisiin itseä koskeviin ajatuksiin liittyi vääristynyt, vaurioitunut tai muulla tavoin kielteinen suhde itseen, mikä välittyi kaikkien yhteenvedojen kohdalla. Muutamissa tapauksissa negatiivisiin ajatuksiin itsestä liittyi vaihtelevasti myös irrationaalisuuteen liittyvää haitallista itsekeskeisyyttä.

Itsesuhteita rikkovia ja negatiivista käsitystä itsestä ruokkivia peilisuhteita oli jokaisen nuoren kohdalla. Vuorovaikutussuhteissa nuoret saivat osakseen kielteistä ja omaa arvottomuuden tunnetta vahvistavaa palautetta. Lievimmillään tämä saattoi yhteenvedoissa olla kokemuksia ulkopuolisuudesta tai välinpitämättömyydestä, mutta muutamassa tapauksessa nuori koki vertaissuhteissa hyvin vakavaa nöyryyttävää väkivaltaa tai seksuaalista hyväksikäyttöä. Useissa yhteenvedoissa oli esillä lähisuhteiden väkivalta. Traumaattisia kokemuksia esiintyi kaikissa yhteenvedoissa. Traumaattiset tapahtumat liittyivät tyypillisesti väkivallan kokemuksiin, läheisen sairautteen tai menettämiseen, onnettomuuteen tai muihin turvattomuuden kokemuksiin lapsuudessa.

Yli puolessa yhteenvedoista esiintyviin erittäin vakava-asteisiin pidettäviin psyykkisiin ongelmiin liittyi jokaiseen useampi psykiatrinen diagnoosi ja monessa tapauksessa lisäksi yksi tai useampi neurologinen diagnoosi. Vaikeimmissa tapauksissa nuorella oli voimakasta ja jatkuvaa psykoottisuutta ja paranoidisuutta sekä vakavaa väkivaltakäyttäytymistä. Äärimmäisissä tilanteissa psyykkiset terveydelliset ongelmat edellyttivät toistuvaa viranomaisyhteistyötä lastensuojelun ja psykiatrian avun mahdollistamiseksi sekä nuoren itsemääräämisoikeuteen puuttuvia erikoissairaanhoidon toimenpiteitä, kuten tahdosta riippumattoman hoidon arviointi. Vakava-asteisissa neuropsykiatrisissa ongelmatekijöissä oli ominaista psyykkisen voinnin kuvautuminen epävana.

Traumaattiset kokemukset ovat usein käyttäytymisongelmien taustalla, ja toisaalta käyttäytymisongelmat altistavat traumaalle (Reebye ym. 2000). Nuoren käyttäytymisongelmiin liittyviä teemoja oli kaikissa yhteenvedoissa paitsi yhdessä. Lineaarisia kausaliteetteja oli jälleen mahdoton osoittaa. Tutkimustiedon mukaan käyttöhäiriöriskiä lisäävät lapsuuden vaille jäämisen kokemukset (Winnicott 1990), vanhemman tai vanhemmuuden ongelmat, perheen sisäiset kielteiset vuorovaikutussuhteet, kaltoinkohtelu, kehitykselliset vaikeudet ja geneettiset tekijät (Biederman ym. 1995, Cadoret ym. 1995). Käyttäytymiseen vaikuttavat monet nuoreen ja ympäristöön ja näiden väliseen vuorovaikutukseen liittyvät asiat. Käyttäytymisongelmina yhteenvedoissa kuvattiin nuoren rajatonta ja omaehtoista sekä väkivaltaista, aggressiivista

tai muiden oikeuksia rikkovaa käytöstä sekä rikollisuutta päihteiden parissa, näpistyksinä tai väkivallantekoina. Yhteenvedoissa nuoren päihteidenkäyttö oli merkittävä ongelmatekijä teemoissa. Yhteenvedojen perusteella yksikään päihteitä käyttävä nuori ei pitäytynyt vain yhdessä päihteessä, kuten alkoholissa tai kannabiksessa, vaan päihteidenkäyttö oli aina kirjavampaa. Riippuvuudesta nimellisiä kuvauksia sen sijaan oli vain kahdessa yhteenvedossa, mutta päihteidenkäytön kuvauksista ainakin muutamissa käyttö näyttäytyi vahvasti riippuvuutena. Muita kuin päihteisiin liittyvää addiktiota yhteenvedoissa ei ollut esillä.

6.1.2 Lapsen turvallisuusulottuvuus

Sisällönanalyyseissä lapsen turvallisuusulottuvuuteen liittyvät alkuperäiset lausumat olivat kaikki samoja koodattuja tekstikatkelmia, jotka toimivat myös ongelmaulottuvuuden luokittelujen alkutekijöinä. Sen sijaan kaikki ongelmaulottuvuuden alkuperäiset lausumat eivät liittyneet lapsen turvallisuusulottuvuuteen, joka teemojen määrän osalta oli ongelmaulottuvuutta huomattavasti pienempi pääluokka. Lapsen turvallisuuteen liittyvän riskin suuruus- eli turvallisuusulottuvuuteen liittyviä yhteenvedoista koottuja teemoja olivat ”väkivalta”, ”vakavat itsetuhoiset /itsemurha- ajatukset ja/tai teot”, ”osattomuus ja syrjäytyminen”, ”turvaton suhde vanhempaan”, ”vanhemman tilanteessa lapseen vaikuttavaa turvattomuutta”, ”laaja-alainen turvattomuus” ja ”pelko”.

Väkivallan esiintyvyyttä ja kuvauksia yhteenvedoissa eriteltiin jo ongelmaulottuvuuden yhteydessä. Yhteenvedoissa väkivallanmuotoina suoraan esille tulivat nuoren kokema fyysinen, henkinen ja seksuaalinen väkivalta, joista erikseen voidaan mainita vielä kahdessa yhteenvedossa esiintynyt vainoaminen. Nuoren kokema koulu- kiusaaminen oli yhteenvedoissa paljon esillä. Kiusaamisen käsitteellä esitetyt tapahtumat olivat toistuvia väkivaltatilanteita, joissa nuorta esimerkiksi satutettiin fyysisesti potkimalla, tönimällä tai kuristamalla tai nöyryytettiin eri tavoin nuorisoyhteisössä tai sosiaalisessa mediassa. Osattomuuteen tai syrjäytymiseen liittyi yhteenvedoissa esimerkiksi nuoren asema suhteessa muihin nuoriin, koulupoissaolot sekä

päihteet, riippuvuudet ja rikokset. Itsetuhoisuus tekoina ja puheina oli melko yleisesti esillä yhteenvedoissa, mutta itsemurhayritykset koskettivat vain pientä marginaalia nuorista.

”Turvaton suhde vanhempaan” -teema kosketti kaikkia yhteenvedoja. Teema peilaa ongelmallisuuden vanhempaan liittyviä ongelmatekijöitä, joista niin ikään ”vanhemman puutteellinen kyky vastata nuoren tarpeisiin” sekä ”heikko tai kielteinen suhde nuoreen” -teemat olivat tunnistettavissa kaikissa yhteenvedoissa. Vanhempaan liittyvät muut ongelmallisuuden teemat, kuten ”vanhemman terveydentila” tai ”päihteidenkäyttö”, kuvasivat osaltaan turvatonta suhdetta nuoren ja vanhemman välillä, mutta näillä teemoilla oli merkitystä myös nuoren turvattomuudelle vanhemman tilanteesta johtuen. ”Laaja-alainen turvattomuus” oli eräänlainen kaatoluokka yhteenvedoissa oleville epäsuorasti turvattomuutta tuottaville asioille. Esimerkiksi päihteidenkäyttö, rikokset, sosiaaliset verkostot, epävakaa arki, vaihtuvat ihmissuhteet, omaehtoiset poissaolot kotoa, harkitsematon riskikäyttäytyminen sekä todellisuudentajun muutokset jäsenyivät teemaan ”laaja-alainen turvattomuus”. Yhteenvedoissa turvattomuuteen liittyvää pelkoa ei suoranaisesti tuotu esille, vaikka sisällönanalyyysissa sen yhteenvedoissa usein esiintyväksi temaksi merkitsin. Pelko nuoren kokemuksena oli perusteltua tulkita välittyvän esimerkiksi yhteenvedoista, joissa nuorta kosketti psyykinen pahoinvointi, päihteidenkäyttö ja siihen liittyvä velkaantuminen ja nuori oli puheissaan itsetuhoinen.

6.1.3 Juridis-hallinnollinen ulottuvuus

Sisällönanalyyysissa yhteenvedoista muodostettuja teemoja, jotka jäsensivät asiakkuuden vaatavuutta juridis-hallinnollisella ulottuvuudella oli kolme. Juridis-hallinnollisen ulottuvuuden teemat olivat ”läsnä useita erityislakeja”, ”hallintopäätösten toistuva arviointi ja päätöksenteko” ja ”hyvän hallinnon takeiden toteutuminen”.

Yhteenvedoissa lain pykälä ei suoranaisesti tuotu esille lukuun ottamatta lastensuojelun huostaanoton valmisteluasiakirjoilta vaadittuja lakiviitteitä lastensuojelun

omiin palvelu- ja päätöksentekoprosesseihin liittyen. Kuitenkin yhteenvetojen tilanteita, hoito- ja palvelutahojen toimia sekä viranomaisyhteistyötä oli kuvattu tavalla, jonka perusteella kaikissa asiakkuuksissa voi todeta olevan läsnä eri alojen lainsäädäntöjä merkittävässä määrin. Lastensuojelulaki erityislakina kosketti jokaista nuorta. Yleislakeina sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa ammattilaisten toimintaa ohjaavat sosiaalihuoltolaki, laki sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksista, terveydenhuoltolaki ja potilaslaki. Kaikissa asiakkuuksissa oltiin näiden palvelujen piirissä. Erikoissairanhoidossa yhteenvetojen perusteella vain yksittäisten asiakkuuksien kohdalla sovellettiin erityislakina mielenterveyslakia. Näiden asiakkuuksien kohdalla tätä erityislakia tarvittiin useaan eri otteeseen.

Poliisi- (872/2011) ja rikoslain (39/1889) piirissä toimiminen välittyi noin puolessa yhteenvedoista. Poliisi toimi joko virka-apuna nuoren saattamiseksi sijaishuoltoon tai poliisitehtävällä päihiteisiin tai muuhun rikolliseen toimintaan liittyen. Muutamien yhteenvetojen perusteella nuoret lisäksi olivat poliisin kanssa tekemisissä rikostutkintaprosesseissa, joissa nuori saattoi olla rikoksesta epäillyn tai uhrin asemassa. Vammaispalvelulain (675/2023, 2 §) soveltaminen ei yhteenvedoista suoraan käynyt ilmi, mutta neuropsykiatristen vaikeuksien kohdalla tietyin edellytyksin nuorella on mahdollisesti pääsy vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin ja etuuksiin. Yksittäisten yhteenvetojen kuvausten perusteella väitän asiakkuuksissa olevan odotettavissa vammaispalvelulain mukaisten tukitoimien tarkastelua, jolloin osassa on perusteltua tulkita olevan läsnä vammaispalvelulaki.

Hallintopäätökset näyttäytyivät yhteenvedoissa huostaanoton ja sijaishuoltoajan muutoksen lisäksi lastensuojelulain (417/2007, 11 luku) mukaisten rajoitustoimenpiteiden muodossa. Suurimmassa osassa rajoituspäätöksiä jouduttiin tekemään toistuvasti liittyen esimerkiksi liikkumisvapauden ja yhteydenpidon rajoittamiseen, aineiden ja esineiden haltuunottoon sekä henkilöntarkastukseen ja -katsastukseen. Hallintopäätösten toistuvan arvioinnin ja päätöksenteon tarvetta voi pitää vaativuutta lisäävänä, koska se edellyttää sosiaalityöntekijältä vahvaa lain tuntemusta ja soveltamistaitoa sekä hallinnollista osaamista.

Juridis-hallinnollisen ulottuvuuden teemana toin esille hyvän hallinnon takeiden (434/2003; Arjola-Sarja 2010, 86–101) toteutumista niiltä osin, kuin ne yhteenvedoissa näyttäytyivät tavanomaisesta poikkeavina ja asiakkuuden vaativuutta tuottavina seikkoina. Viidessä yhteenvedossa oli havaittavissa viranomaisen kriittistä suhtautumista sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaan, jossa eri hallinnonalojen toimijat eivät toimineet hyvän hallinnon takeiden mukaisella tavalla integratiivisesti, vaan tarkkarajaisesti vailla riittävää asiakaslähtöistä yhteistyötä. Viranomaisten välistä tiedonsiirron ongelmaa tuotiin painokkaasti esille yhdessä yhteenvedossa, mikä haastaa hyvän hallinnon toteuttamista muun muassa viranomaisyhteistyön ja selvittämisvelvoitteen osalta. (434/2003, 10 §, 31 §; Arjola-Sarja 2010, 86.) Hyvän hallinnon takeisiin sisältyvään viranomaisyhteistyöhön sekä palvelu- ja luottamuksensuojaperiaatteeseen (Arjola-Sarja 2010, 94–97) liittyen yhteenvedoissa oli nähtävissä haastavia tilanteita palveluintegraation toteutumisessa. Erikoissairaanhoidon piiriin ja tutkimuksiin pääsyn kriteerit näyttäytyivät toisinaan mahdottomilta yhteenvedoissa, joissa nuoren kohdalla tarpeelliseksi arvioituja palveluja evättiin päihteiden tai epävakaa tilanteen takia. Tällaiset lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon vastuun ja integraation ongelmat olivat valitettavan yleisiä yhteenvedoissa. Lisäksi hyvän hallinnon takeina olevassa asiakkaan neuvonnassa ja käytetyssä kielessä oli selkeitä puutteita yhdessä yhteenvedossa, kun vanhemmalle palvelujärjestelmässä toimiminen ja byrokraatiasta selviäminen oli vaikeaa (434/2003, 8–9 §; Arjola-Sarja 2010, 89). Yhteenvedossa todettiin, että vanhempi olisi tarvinnut selkeämpää ohjeistusta, jottei ymmärtämisen puutteet olisi viivästyttäneet tutkimusten alkamista entisestään jonoista johtuvien syiden lisäksi. Hyvän hallinnon takeisiin liittyen yhteenvedoista heräsi lisäksi kysymyksiä hoidontarpeen arviointien perusteella. Useammassa yhteenvedossa oli kuvauksia lopputulemaltaan hyvin erilaisista psykiatrian hoidontarpeen arvioinneista lyhyellä aikajänteellä sekä psyykkisesti pahoinvoivan nuoren liikuttelusta laitoksen ja psykiatrian välillä. Hyvän hallinnon takeena on viranomaisyhteistyö ja luottamuksensuojaperiaate, joita voi tulkita heikentävän riittämätön integratiivisuus sekä epä johdonmukainen ja vanhemman perusteltuja odotuksia vastaamaton toiminta nuoren akuutteihin oireisiin liittyen.

6.1.4 Vuorovaikutus suhteen laatu -ulottuvuus

Sisällönanalyysissa motivoitumisen sisällään pitämään vuorovaikutussuhteen laatu -ulottuvuuteen liittyviä jäsennyksiä yhteenvedoista olivat nuoreen liittyvät teemat ”ei koe avun tarvetta”, ”ei pysty vastaanottamaan apua tai ei halua”, ”epäluottamus” ja ”hatkailu” sekä vanhempaan liittyvä teema ”vanhemman taholta ongelmia motivoimisessa/yhteistyösuhteessa”.

Kaikissa yhteenvedoissa nuoren kyvyttömyys ja kielteinen tahtotila vastaanottaa apua sekä epäluottamus toimijoita kohtaan olivat esillä vaativuutta tuottavina tekijöinä. Vuorovaikutussuhteen laatu -ulottuvuuden teemat kietoutuivat yhteen sekä keskenään, että muiden ulottuvuuksien teemojen kanssa, mikä tuotti nopeaakin tilannesidonnaista vaihtelua motivaatioon ja vuorovaikutussuhteen laatuun liittyen. Yhteenvedoissa oli paikoittain paljon kuvauksia nuoren motivoitumisesta ja myöntymisestä avulle, mutta esimerkiksi päihteisiin, neuropsykiatriisiin ongelmiin sekä käytösoireiluun liittyvät tekijät vaikuttivat ratkaisevasti edellä kuvattuihin yhteistyövalmiuksiin. Vain yhdessä yhteenvedossa nuoren kokemus omasta avun tarpeestaan säilyi muuttumattomana. Yhteenvedoissa kuvattiin usein kokemuksia siitä, ettei nuori usko häntä voitavan auttaa tai hän ei koe muiden voivan ymmärtää hänen tilannettaan. Karkureissuja koskevan teeman ”hatkailu” yhdistin epäluottamukseen työntekijöitä ja tukitoimia kohtaan sekä muihin ongelmiin tuen vastaanottamisessa ja motivoimisessa. Hatkailu on monisäikeinen, merkittävä ja vakava ilmiö (Isoniemi 2019, 212), jonka koin vaativuuden tekijänä perusteltuna tuoda esille omana teemanaan OT-seulan kokeilua silmällä pitäen.

Yhteenvedoissa vanhemmat kuvautuivat valtaosin yhteistyökykyisinä ja motivoituneina toimimaan sijaishuollon tehtävän onnistumiseksi nuoren ja perhetilanteen tukemisessa. Vain muutamassa yhteenvedossa vanhemman kielteiset käsitykset ja kokemukset haastoivat vanhemman ja työntekijän välistä yhteistyösuhdetta. Erään asiakkuuden kohdalla vanhempi ei uskonut lastensuojelun toimivan tehokkaasti ja olisi

toivonut toimittavan kurillisemmin. Vanhempi ehdotti jopa suoraan, että viranomaiset toimisivat lainvastaisesti asettaen nuorelle vanhemman tarpeellisina näkemiä sanktioita. Joissain harvoissa yhteenvedoissa vanhempien ja työntekijöiden välistä vuorovaikutussuhdetta haastoi vanhemman epäluottamus ja huono sitoutuminen työskentelyyn nuoren asioissa. Pääsääntöisesti vanhemmat olivat lastensuojelun toimenpiteiden kannalla ja halukkaita toimimaan yhteistyössä yhteenvedojen mukaan.

6.1.5 Verkostojen moninaisuus

Sisällönanalyysissa verkostojen moninaisuus -ulottuvuuteen liittyviä yhteenvedoista muodostettuja teemoja vaativuutta tuottavista tekijöistä olivat "ei riittävän yhteneväistä tilannearviota", "ei yhteneväistä käsitystä vastuunjaosta ja toimintatavoista", "ei saatavilla tarkoituksenmukaista/riittävää palvelua" ja "palveluverkoston prosessit eri aikaisia tai ristikkäisiä". Lastensuojelun sijaishuollossa poikkeuksetta asiakkuuksiin liittyy moninaisia yhteistyöverkostoja. Yhteenvedoissa esille tulivat lastensuojelun sosiaalityön ja sijaishuoltopaikan lisäksi muun muassa erikoissairaanhoidon, kuten neurologian ja psykiatrian, nuorisovastaanoton, koulun tai muun oppilaitoksen sekä oppilashuollon palvelut sekä terapiapalvelut. Yhteistyöverkostojen moninaisuus on usein välttämätöntä asiakkaan tarpeisiin vastaamiseksi. Monitoimijaisella verkostotyöllä voidaan integratiivisuuden toteutuessa saavuttaa synergisia etuja kompleksisten ongelmien ratkottaessa. Kuitenkin verkostojen moninaisuuteen liittyy vaativuustekijöitä, joita seuraavaksi avaan kuvaamalla yhteenvedojen keskeisiä sisältöjä teemoihin liittyen.

Yhteistyöverkostot rakentuivat kaikissa yhteenvedoissa moniammatillisesti. Valitettavan usein sosiaali- ja terveydenhuollon integratiivinen yhteistyö ei yhteenvedojen perusteella toteutunut ideaalilla asiakaslähtöisellä tavalla. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaan sisältyy paljon byrokratiaa sekä siihen liittyviä formalistisia käytäntöjä. Monissa yhteenvedoissa monitoimijaiseen verkostoon liittyen nuoren yksilölliset ja tilannesidonnaiset tarpeet eivät tulleet riittävällä tavalla huomioiduiksi eikä integratiiv-

visuus palvelutoimijoiden kesken toteutunut. Yhteenvedoissa verkostoyhteistyön ongelmina tulivat esille organisaatioiden joustamattomat toimintastandardit ja tehtävärajaukset sekä yhteisen tiedon luomisen ja kokoamisen käytäntöjen puutteet. Asiakaslähtöisen toiminnan haasteet moninaisissa yhteistyöverkostoissa välittyivät yksittäisissä yhteenvedoissa jopa vanhemman ja lastensuojeluviranomaisen turhautumisen kokemuksina.

Yhteenvedoissa tiettyyn ongelmaan tai ongelma-alueeseen eriytyneet sosiaali- ja terveydenhuollon tahot muodostivat kuvainnollisia työtiloja, joissa kunkin profession ydinosaminen aktualisoituu. Eri ammattiryhmien työntekijät tarkastelevat asioita hieman eri näkökulmista (Pärnä 2012, 42, 139), mikä välittyi asiakkuuksissa yhteisen tilannearvion puutteena. Palveluiden ja ammattilaisten eriytyneisyys toisistaan oli havaittavissa yhteenvedoissa, vaikka integratiivisuuden hengessä puhutaan yhteistyöverkostoista. Moniammatillinen yhteistyö on alati muuttuvaa ja jatkuvasti määrittävää (Pärnä 2012, 48), mikä edellyttää työntekijöitä rakentamaan tapaus- ja tilannekohtaisia tarpeita vastaavia integratiivisen toiminnan mahdollistavia niin sanottuja yhteistyötiloja. Yhteistyötilat mahdollistaisivat parhaimmillaan integratiivisen asiakaslähtöisen toiminnan sekä horisontaalisella että vertikaalisella integraation ulottuvuudella. Yhteenvedojen perusteella yhteisen tilannearvion puuttuminen, palveluprosessien ajallisen yhteensovittamisen ongelmat sekä puutteet koordinaatiossa ja työnjaoissa eivät antaneet kuvaa tällaisten yhteistyötilojen onnistuneesta muodostumisesta. Yhteistyöverkoston toimimattomuus on merkittävä asiakkuuden vaativuutta lisäävä tekijä kaikissa yhteenvedoissa.

6.2 OT-seulan toimivuus sijaishuollossa vaativuuden määrittelyssä ja asiakkuussegmentoinnissa

Sisällönanalyysin jälkeen seuraa varsinainen segmentointivälineen kokeilu tilanteessa, jossa asiakirja-aineisto on tiivistetyssä ja jäsennellyssä muodossa tiedon visualisoinnin etuja tuovassa analyysirungossa OT-seulan soveltamiseksi. Yhteenvedoista induktiivisesti kehitetyt ja OT-seulan ulottuvuuksista deduktiivisesti päätellyt teemat tukevat

ja tekevät havainnollisemmaksi asiakkuuksien vaativuuden arvioimisen OT-seulan avulla yhteenvedoista. Sisällönanalyysirunkoa täydensin vielä OT-seulan kokeilun aikana osittaisella kvantifioinnilla.

OT-seulan kokeilun kohdalla esiintymismäärien laskenta ja vertailu tukivat analyysin ja tulkinnan tekemistä. Analyysirungossa sanallisesti esitettyjen yläluokkien teemakuvausten tueksi laskin teemojen esiintymismäärän. Vaativuutta kuvaavan pääluokan alle merkitsin, moniko teemoista esiintyi kyseisen yhteenvedon kohdalla. Reflektiivisesti analysoin ja tulkitsin sisällönanalyysia sekä teemojen määrällistä esiintyvyyttä että teemojen sisällään pitämiä ilmiöitä tarkastelemalla. Numeerisen arvon perusteella pystyi tekemään nopeaa vertailua ja tulkintaa. Pienet määrälliset esiintymiserot kuitenkin edellyttivät, että OT-seulan ulottuvuuksiin liittyviä yksittäisiä vaativuustekijöitä, teemoja, huomioidaan laadullisesti tapauskohtaisen arvioinnin välttämättömyyden vuoksi. Kokeilun aikana pidin mielessä OT-seulan olevan väljä reflektiivinen apuväline, jota ei ole tarkoitus taivuttaa matemaattisiin funktioihin. Pieni askel määrällisen tutkimuksen alueelle reflektiivisen analyysin ja tulkinnan ohella oli kokemukseni mukaan tarkoituksenmukaista monimenetelmäisyyden hyödyntämistä. Laadullisten ja määrällisten menetelmien tiukan erottelun purkamista ja integroivaa käyttöä suositellaan nykyään tutkimuksen teossa yhä enenevässä määrin tutkimuksen luotettavuuden ja aineiston potentiaalin hyödyntämiseksi (Seppänen-Järvelä ym. 2019, 337). Reflektiivinen ajattelutyö valintoja tehtäessä kohti tuloksia oli intensiivistä, mutta havaintojen ja oivallusten ansiosta OT-seulan kokeilu tuntui mielekkään haastavalta.

OT-seulan pisteytys jokaisen viiden ulottuvuuden kohdalla tapahtui asteikolla 1–5 kuvion mukaisesti.

Seula työntekijöille vaativuuden tason arviointiin: "OT-seula"

Kuvio 3 OT-seula; Petrelius, Vartio ja Yliruka 2018

Ulottuvuuksille 1) "ongelmien kasautuminen/vaativuus/harvinaisuus", 2) "lapsen turvallisuuden kohdistuvan riskin suuruus", 3) "juridis-hallinnollinen ulottuvuus", 4) "asiakkaan motivoituminen/vuorovaikutussuhteen laatu" ja 5) "yhteistyöverkostojen moninaisuus" jäsenyntyneitä vaativuuden kuvauksia tarkastelin sisällönanalyysin teemojen perusteella. Teemojen esiintyvyyksien laskennallinen vertailu karsi aineistoa siten, että ensimmäisessä vaiheessa rajasin yhteenvedoista pois ne, joissa teemojen esiintyvyys jäi suhteessa huomattavasti alhaisemmaksi. Ajattelin näissä olevan kyse lastensuojelun sijaishuollon kontekstissa niin sanotusta tyypillisestä vaativuudesta. Jäljelle jäivät kymmenen 18:sta yhteenvedosta. Näistä karsin seuraavaksi kaksi, joissa oli havaittavissa jokin merkityksellinen vaativuutta vähentävä voimavara- tai suojatekijä. Toisessa tällainen poikkeuksellinen myönteinen tekijä oli vanhemman vahva osallisuus ja valmiudet muutostyössä. Toisessa nuoren tilanteeseen ei liittynyt päiheteisiin, rikoksiin tai väkivaltaan liittyvää häiriökäyttäytymistä ja nuori tunnisti oman avun tarvettaan useassa kohtaa. Vakavista vaativuustekijöistä huolimatta kokonaisuus teki näistä kahdesta asiakkuudesta vähemmän vaativampia suhteessa muihin kahdeksaan. Jäljelle jääneet kahdeksan yhteenvedoa olivat sijaishuollon kontekstissa

verrattain hyvin vaativia asiakkuuksia, mutta erityisen vaativaan OT-tasoon määrittely edellytti vielä tarkempaa vertailua. Tässä kohtaa OT-seulan käyttö vaati reflektioprosessin toistoa tarkastelemalla vielä eritellymmiin teemojen laskennallisia esiintyvyyksiä ja kuvausten takana olevien ilmiöiden huomiointia, jotta vaativuudeltaan kaikkein korkein OT-tason kärki saatiin segmentoitua erilleen. Yhden asiakkuuden kohdalla esiintyi vahvasti kaikki vaativuutta tuottavat teemat, joten kyseisessä asiakkuudessa oli selkeästi ensimmäinen OT-tason vaativaksi määrittyvä asiakkuus. Jäljelle jääneistä seitsemästä vaativuudeltaan erottuivat refleктоivan vertailun kautta vielä kolme asiakkuutta. Teemojen määrällisen esiintyvyyden tarkastelu sekä teemojen kuvaukset lopulta auttoivat minua erottamaan 18:sta asiakkuuden joukosta neljä OT-tasoista asiakkuutta.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkielmassani olen käsitellyt lapsi- ja perhepalveluiden kolmiportaisen palvelurakenteen vaativimman tason asiakkuuksien segmentoinnin mahdollisuutta lastensuojelun sijaishuollossa. Tutkimustehtävän mukaisesti olen selvittänyt kokeilemalla lastensuojelun sijaishuollon kontekstissa OT-seulan käyttökelpoisuutta, kehittämiskohteita ja hyödyntämismahdollisuuksia. Teoreettisena viitekehyksenä on kompleksisuusteoria sekä pragmatismi, jotka liittyvät sekä sosiaalityön tietokäsitykseen ja kohdeilmiöihin että sosiaalityön käytäntöjen ja välineiden kehittämiseen. Aloitan kertomalla OT-seulan kokeilun lopputulemasta vastaamalla tutkimuskysymykseeni: ”Miten OT-seulan avulla voidaan tunnistaa ja rajata erilleen huostaanoton lapsi ja perhe-tilanteen yhteenveto -asiakirjoista OT-tason asiakkuudet?” Tutkimustehtävän ja -kysymyksen käsittelyn jälkeen siirryn laajempien kysymysten äärelle liittyen vaativan sijaishuollon segmentoinnin kysymyksiin. Pohdin OT-seulaa ja sen kokeilua koskevaa reflektiivisyyden väistämätöntä suhdetta subjektiivisuuteen sekä tähän kytkeytyvää arvioinnin ja päätöksenteon haasteellisuutta suhteessa segmentointiin. Vaativan sijaishuollon tarpeen ja kohderyhmän jaottelu on palvelurakenteen kehittämistyön keskeneräisessä vaiheessa epäselvää. Tiedossa on, että vaativan sijaishuollon tulkinnanvarainen määritelmä kaipaa täsmennystä.

7.1 Vaativimpien asiakkuuksien tunnistaminen OT-seulan avulla

OT-seulan toimivuutta ja mahdollisuuksia pohdittaessa pidän ensisijaisen tärkeänä pitäytyä uskollisena sosiaalityön profession teoreettiselle tietoperustalle sekä ymmärtää ja huomioida siitä johtuvan erityisyyden tuomia tarpeita ja rajoitteita. Moninvertaisesti kompleksisuusteorian läpäisemän pragmatistiset juuret omaavan sosiaalityön viitekehyksessä tietoa ja tieto-ongelmia ei voi lukita faktuaalista asioiden alku- tai lopputilaa koskeviksi kuvauksiksi. Sosiaalityön kompleksisiin ilmiöihin, ongelmiin ja prosesseihin kietoutuvat usein monisäikeisesti erilaiset konvergentit ja divergentit tieto-ongelmat. Julkishallinnon tietokäsityksistä ja tieto-ongelmista kirjoittava Jalonen (2015) esittää tiedon analysoinnin ja tieto-ongelmien parissa tehtävien ratkaisujen kannalta olevan tarkoituksenmukaista tiedonsiirron systemaattinen arviointi sekä visualisointi. Jalosen mukaan tapauskohtaisella tiedon systemaattisella arvioinnilla ja visualisoinnilla tehdään näkyväksi kompleksisen systeemin muuttujia, riippuvuussuhteita sekä käsillä olevaa informaatiota. (Mt. 2015, 58–62.)

Aarnio ja Miettunen (2018, 231) tuovat esille sosiaalityön tietoperustan vahvistamisen ja näyttöön perustuvien menetelmien kehittämisen tärkeyttä. Vaikuttavuusvaateisiin vastaamisen yhteydessä myös Pohjola (2012) painottaa näyttöön perustuvien menetelmien tärkeyttä sosiaalityössä evidenssin käsitettä käyttäen. Pohjola kertoo evidenssin osoittamisen perustuvan tutkimuksen tuottamaan analysoituun tietoon muistuttaen, että evidenssin mukaista parasta saatavilla olevaa tietoa saadaan myös laadullisen tutkimuksen keinoin. (Pohjola 2012, 30–31.) Aarnio ja Miettunen (2018, 231) korostavat sosiaalityön erityisyyttä, joka nostaa systemisen ja reflektiivisen ajattelutavan keskeiseksi evidenssejä ja vaikuttavia menetelmiä kehitettäessä.

Tutkielmassani OT-seulan kokeilua koskien tiedon olemuksen ja tieto-ongelmia koskeva ymmärrys on tärkeää, koska se perustelee kaiken ytimessä olevaa reflektiivisyyttä sekä analysointi- ja tulkintakehikkojen tarpeellisuutta. Sisällönanalyysissa ja OT-seulassa on molemmissa kyse kohdennetusta analysointi- ja tulkintakehikosta.

OT-seulan kokeilu sijaishuollossa huostaanoton valmistelun asiakirjoihin kuuluviin yhteenvetoihin edellytti sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi yhteenvetojen tiivistämisen ja jäsentämisen kautta tuotti operationalisoitua kuvausta OT-seulan vaativuutta kuvaavasta viidestä ulottuvuudesta kyseessä olevien asiakkuuksien kohdalla. Sisällönanalyysiin yhdistin kvantitatiivisia piirteitä laskemalla vaativuuden tekijöitä kuvaavien teemojen esiintyvyyksiä kunkin vaativuutta tuottavan ulottuvuuden kohdalla. OT-seulan kokeilussa tärkeää oli ymmärtää ja hyväksyä reflektiivisyys ja siihen erottamattomasti liittyvä subjektiivisuus. Sisällönanalyysi lisäsi arvioinnin ja ratkaisujen läpinäkyvyyttä sekä vastasi vaativuuden tulkinnanvaraista määritelmää koskeviin kysymyksiin. Sisällönanalyysi tietoa tiivistävänä, jäsentävänä ja visualisoivana analyysiprosessina mahdollisti OT-seulalla tehtävän vaativuuden arvioinnin. Kokeilun perusteella koin sisällönanalyysin välttämättömänä osana OT-seulan soveltamista huostaanoton valmisteluasiakirjoihin, jotta vaativuudeltaan OT-tasoisien asiakkuuksien segmentointi mahdollistui.

Kokemukseni mittarin hyödyllisyydestä vastaa Aarnion ja Miettusen (2018) tutkimuksen tuloksia. Aarnio ja Miettunen jatkokehittivät LAPE-hankkeen työryhmien aikana OT-seulaa ja keräsivät tutkimuksessa kuuden kunnan sosiaalityöntekijöiltä käyttökokemuksia mittarista. Mittarin todettiin tutkimuksessa olevan hyvä ja kaivattu työkalu reflektiivisen arvioinnin tueksi. Koen OT-seulan toimineen synteessin tekemisen ja systemaattisen tarkastelun välineenä arvioitaessa asiakkuuden vaativuutta. Mielestäni voin sanoa onnistuneeni erottamaan OT-seulalla kohdeaineistosta vaativimmat neljä. Ottaen huomioon, että jo aineisto-otannan kriteereillä rajasin aineistoon sijaishuollon vaativimmat asiakkuudet, voi neljä OT-tasoksi määrittyvää suhteuttaa kaikkiin vuoden 2022 aikana huostaanotettuihin lapsiin ja nuoriin. Tällöin voin tutkielmassani varovasti todeta, että OT-seulan avulla pystyi lastensuojelun sijaishuollossa tunnistamaan vaativista asiakkuuksista kaikkein vaativimman segmentin.

7.2 Vaativan sijaishuollon segmentoinnissa monitoimijainen arviointi

Sosiaalihuollon kolmiportainen järjestelmä ja OT-keskukset ovat toistaiseksi kehitysvaiheessa. Keskeneräisestä palvelurakenteesta huolimatta OT-seulaa on tarkoituksenmukaista työstää eteenpäin sekä mahdollisesti jo hyödyntää käytännön työssä. Kokeiluni sijaishuollon kontekstissa asiakkuuksien segmentoimiseksi vaativuutta arvioivalla OT-seulalla toi lisää käytännön kokemusta kompleksisia tilanteita jäsentävästä työvälineestä. Matkan varrella OT-seulaa on kehitetty eteenpäin, mistä olin tietoinen tutkielmani aikana haluten kuitenkin pitäytyä alkuperäisessä OT-seulassa.

OT-seulasta Aarnio ja Miettunen (2018) ovat jatkokehittäneet kolmen ulottuvuuden reflektiivisen mittarin. Kyseinen OT-seulan jatkoversio segmentointivälineenä edustaa näkemykseni mukaan alkuperäisen tavoin kompleksisuusajattelua, joka sijoittuu kompleksisuusteorian kovan, reduktionistisen suuntauksen ja pehmeän suuntauksen välimaastoon. Kompleksisuusajattelun mukaisissa mallinnoissa ja mittareissa huomioidaan tiedon rajallisuus ja tulkinnanvaraisuus, vaikka samalla pyritään ymmärtämään ja selittämään ilmiöitä ja muutosprosesseja. (Richardson & Cilliers 2001; Lindell 2011, 30.) Kohdennetummin vaativan sijaishuollon vaativuuden arviointiin Hankosalon (2023) on luonut VSS-lomakkeiston, jonka monivalintakyselylomakkeella seulotaan vaativan sijaishuollon asiakkuuksia. VSS-lomakkeisto nähdäkseni edustaa reduktionistista kompleksisuusteoriaa, koska siihen liittyy ymmärrykseni mukaan algoritmisiin mallinnoihin tähtääviä elementtejä ja se pyrkii määrämuotoisempaan mittaamiseen. Sekä Aarnion ja Miettusen OT-seula että Hankosalon VSS-lomakkeisto ovat tällä hetkellä pilotointivaiheessa.

Odotan mielenkiinnolla näiden vaativuuden sosiaalityön ”mittareiden” tuloksia. Kuitenkin huomaan suhtautuvani varauksella tutkielmani viitekehyksen näkökulmasta reflektiivisyyttä sitovaan kvantitatiiviseen mittariin pohtien, voiko sillä tavoittaa kompleksista ja dynaamista lastensuojelun sijaishuollon vaativuutta. Kompleksisten ilmiöiden tarkkoja kuvauksia ja funktioita kohtaan Phelan (2001) esittää kritiikkiä kokiessaan reduktionistisen kompleksisuusteorian suuntauksen huonosti yhteensopivana kompleksisiin ilmiöihin. Niin ikään Yliruka ja kumppanit (2018) sekä Munro

(2011) toteavat, ettei kompleksisia ilmiöitä voi arvioida laadukkaasti yksinkertaistavilla välineillä. Arviointityön sisältöjen olisi tarkoituksenmukaista tulevaisuudessaakin perustua tapauskohtaiseen jatkuvan kriittisen tarkastelun alla olevaan ammattilaisten harkintaan (Laakso 2016, 122–144). Aiheeseen liittyen Pohjola ja kumppanit (2012, 348) toteavat, että eettisesti kestävän sosiaalityön mukaisesti segmentaatiota tehdään reflektiivisesti tiedostaen erityisyyden ja ainutkertaisuuden ulottuvuuksia pyrkien samanaikaisesti kehittämään sosiaalityön käytäntöä kohti vaikuttavia tietoperustaisia ja tasalaatuisia työtapoja. Tutkielmani aikana vahvasti mukana on kulkenut ajatus siitä, että sosiaalityössä täydellinen mittari on paradoksi, koska ajattelua ja toimintaa ohjaava tieto on luonteeltaan reflektiivistä ja sen myötä subjektiivista. Tutkielmassani olen paljon korostanut tiedon pragmatistista luonnetta sekä sosiaalityössä läsnä olevaa tapauskohtaisuutta, mikä saattaa herättää kysymyksiä tutkimuksen arvona pidettävään luotettavuuteen liittyen. Raportoinnissa olen huomionut luotettavuuden kannalta tärkeänä pidettäviä tekijöitä. Olen raportoinut tutkimusprosessia ja erityisesti tieteellisten menettelytapojen noudattamista läpinäkyvästi sekä vertailemalla tuloksia muihin tutkimuksiin. Lisäksi olen aiemmin korostanut tutkielmaani liittyvää eettistä pohdintaani, jossa luotettavuuteen liittyen olen käsitellyt kaksoisrooliin liittyviä kysymyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 163–165.)

OT-seulan merkittävimpana hyötynä keskeneräisten kehitysprosessien vaiheessa koin asiakkuutta koskevan tiedon jäsentämisen sekä reflektiivisen tarkastelun, mikä mahdollisti ”paremmin näkemisen” myötä tilanearvioinnin. Arviointi onkin lastensuojelun sosiaalityössä yksi keskeisimmistä tehtävistä, jonka avulla tapauskohtaisesti asiakkuuden systeemiä koskevaa ymmärrystä ja tietoa syvennetään (Petrelius ym. 2016, 6). OT-seulan soveltamiseen kuului asiakkuuden kompleksisen systeemin lähitarkastelu palastellen ja kokonaisuutta pyörittellen. Tämän ansiosta sisällönanalyysivaiheessa yhteenvedoista ”nousi” havaintoja, oivalluksia, mahdollisia kausaliteetteja sekä tärkeitä kysymyksiä. OT-seulaan yhdistämäni sisällönanalyysi auttoi ymmärtämään ja näkemään kompleksisen systeemin eri tekijöitä ja niiden punoutumista toisiinsa keskinäisen vuorovaikutuksen kautta. ”Paremmen näkemisen” ja arvioinnin vuoksi koen OT-seulan erinomaisena pohjana systemiselle työotteelle. Mielestäni

OT-seulan käyttömahdollisuutta systeemisen työmallin yhteydessä voisi olla aihetta selvittää lähemmin.

OT-seulan käyttö tutkielmani tavoin sisällönanalyysin kanssa on aikaa vievää. Ajattelen tämän ajankäytön maksavan itsensä takaisin, jos huolellinen perehtyminen nuoren tilanteeseen edesauttaa vaikuttavaa ja eettisesti laadukasta työskentelyä asiakkuuden parissa. Vaativuudeltaan OT-tasojen asiakkuuksien segmentointi voitaisiin nähdä tarkoituksenmukaisena sijaishuollossa esimerkiksi tukitoimien ja palvelujen järjestämisen, resurssien ja erikoisosaamisen kohdentamisen sekä tiedolla johtamisen näkökulmista. Mielestäni ajankäytön ja tarvelähtöisyyden kannalta OT-seulalla tehtävää asiakkuuden kompleksisen systeemin tekijöiden tarkastelua sekä vaativuuden arviointia voisi kohdennetusti tehdä systeemisen työtteen lisäksi muissa integratiivista työskentelyä vaativissa tilanteissa, kuten asiakkuuksien siirtymissä tai muissa merkittävissä muutostilanteissa. Esimerkiksi huostaanoton myötä tapahtuva asiakkuuden siirtyminen lastensuojelun avohuollostasijaishuoltoon tai sijaishuoltopaikan muutos voisivat olla perusteltuja tilanteita OT-seulan käytölle. OT-seulaa voisi käyttää yhdessä työntekijöiden ja asiakkaan kanssa verkostopalaverissa, jolloin asiakkaan systeemissä vaikuttavia tekijöitä ja tietoa tehtäisiin näkyväksi sekä arviointia ja suunnitelmia tehtäisiin monitoimijaisesti asiakasosallisuus huomioiden.

Ajatukseni OT-seulan hyödyllisyydestä monitoimijaisen reflektiivisen arvioinnin työvälineenä on yhteensopiva Laakson (2016) sekä Munron (2011) esitysten kanssa. Lastensuojelun kompleksisten tilanteiden laadukkaassa arvioinnissa kirjoittajien mukaan korostuu moniäänisyys ja reflektiivisyys. Arviointivälineen mahdollinen lisäarvo on ennen kaikkea tilanteen selkeytys ja tuki yhteiseen arviointiprosessiin, joka voidaan liittää integratiivisten ”yhteistyötilojen” rakentamiseen. Etusijalla sosiaalityössä tulee säilyä arviointitilanteissakin suhdeperustainen työ Laakson (2016) ja Munron (2011) mukaan. Ajatus verkostotoimijuuden tarkoituksenmukaisuudesta OT-seulan käytössä on yhteneväinen lisäksi Jalosen (2015, 61–62) esittämän moniäänisen merkityksellistämisen tärkeyden kanssa kompleksisina pidettävissä monitulkintaisissa tilanteissa. Jalosen mukaan on tärkeää, että kompleksisia ilmiöitä merkityksellistetään monitoimijaisesti huolehtimalla myös ”hiljaisten äänten” kuulluksi tulemisesta.

Moniäänisen merkityksellistämisen tarve kumpuaa Jalosen mukaan todellisuuden tulkinnan moninaisuudesta, missä mahdollisia erilaisia rinnakkaistulkintoja voi lähtökohtaisesti pitää yhtä tarpeellisina.

Arvioinnin ja segmentoinnin työvälineitä tarvitaan ja tullaan varmasti kehittämään jatkossakin sosiaalityön käytäntöihin sekä vaativan sijaishuollon eriyttämisen tarpeisiin. Kehittämisen suhteen on mielenkiintoista ja osin huolestuttavaa seurata, kasvaako ymmärrys reflektiivisten menetelmien tarpeista ja kenen ehdoilla sosiaalihuollon rakenteita ja käytäntöjä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon integraatiota kehitetään. Toivon todella, että sosiaalityön professio on vahvasti mukana oman teoriapohjansa ja eettisen perustansa kanssa. Tutkielmani OT-seulan kokeilu osoitti, että integratiivisen työskentelyn puutteet erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon välillä olivat merkittävänä vaativuuden tekijänä sijaishuollon asiakkuuksissa. Tätä on syytä pohtia, kun yhä innolla odotamme sosiaali- ja terveydenhuoltoa ravisuttaneen hyvinvointialueuudistuksen keskeisenä tavoitteena ollutta ”integraatiohyvää”. Lastensuojelun sijaishuollon asiakkuuksien vaativuuden tekijöiden tarkastelu ja pohtiminen auttaa näkemään lapsen ja perheen tuen tarpeita, mutta eritoten yhteiskuntamme järjestelmään liittyviä akuutteja kehittämistarpeita.

LÄHTEET

Aarnio, Noora ja Miettunen, Nanna (2018): Kompleksisuus sosiaalihuollon vaativuuden määrittelijänä. Teoksessa: Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. THL:n työpaperi 32/2018.

Alatalo, Marja, Miettunen, Nanna, Liukko, Eeva Kettunen, Natalia & Normia-Ahlsten, Leena (2019): Porrasteisuus lapsiperheiden sosiaalipalveluissa. Teoksessa: Näkökulmia sosiaalihuoltolain toimeenpanoon ja palveluiden järjestämiseen. THL:n työpaperi 39/2019.

Ansell, Cristopher ja Geyer, Robert (2017): 'Pragmatic complexity': A new foundation for moving beyond 'evidence-based policy making'?, *Policy Studies*, 38(2)

Araneva, Mirjam (2016): Lapsen suojelu. Toteuttaminen ja päätöksenteko, käsikirja lapsen asioista päättävälle. Helsinki: Alma Talent Oy.

Arjola-Sarja, Terhi (2010): Oikeusasiamies hyvän hallinnon kehittäjänä. Teoksessa Paunio, Riitta-Leena, Sarja, Mikko, Pölönen, Pasi, Lindström, Ulla-Maija, Arjola-Sarja, Terhi ja Romakkaniemi, Jaana (toim.) Eduskunnan oikeusasiamies. Sastamala: Vammalan kirjapaino Oy.

Banks, Sarah ja Williams, Robin (2005): Accounting for Ethical Difficulties in Social Welfare Work. Issues, Problems and Dilemmas. *British Journal of Social Work* 38(7), 1005-1022.

Biederman J, Milberger S, Faraone SV, (1995): Family-environment risk factors for attention-deficit hyperactivity disorder. A test of Rutter's indicators of adversity. *Arch Gen Psychiatry* 1995;52:464-470

Cadoret RJ, Yates WR, Troughton E, Woodworth G, Stewart MA (1995): Genetic-environmental interaction in the genesis of aggressivity and conduct disorders. *Arch Gen Psychiatry* (52)916, 8211(24)

Cilliers, Paul (2007): Why We Cannot Know Complex Things Completely? Teoksessa Capra Fritjof, Juarrero Alicia, Sotolongo Pedro & van Uden Jacco (toim.) *Reframing Complexity. Perspectives from the North and South, A Volume in Exploring Complexity, Volume 1*. Mansfield, MA: ISCE Publishing.

Eduskunta (2023): Lastensuojelun vaativa sijaishuolto. Saatavilla https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/lastensuojelun-vaativa-sijaishuolto.aspx luettu 1.10.2023.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Forrester, Donald (2017): "Outcomes in children's social care". *Journal of Children's Services*, 12:2-3. Saatavilla <https://doi.org/10.1108/JCS-08-2017-0036>, luettu 8.6.2023

Grönsfors, Martti ja Vilkkä, Hanna (2011): Laadullisen tutkimuksen kenttätymenettelmät. Hämeenlinna: Sofia-Sosiologi-Filosofiapu.

Gyllenberg, David (2019): Psykkiset häiriöt nuoruusiässä - miten tunnistaminen on muuttunut kymmenessä vuodessa? *Duodecim*, 135(15), 1321-1323.

Halila, Ritva, Hoikkala, Susanna, Malja, Marjo ja Tapiola, Mia (2021): Lasten ja nuorten vaativimpien palvelujen osaamis- ja tukikeskuksia valmisteleavan työryhmän raportti. STM:n raportteja ja muistioita 2021:18.

Halila, Ritva, Kaukonen, Päivi, Malja, Marjo ja Savola, Suvi (2019): Lasten, nuorten ja perheiden osaamis- ja tukikeskukset. Lape-muutosohjelmassa tehdyt valmistelutyön loppuraportti. STM 2019:30.

Halme, Saija ja Tiirinki, Hanna (2019): Hajaannuksesta kohti yhteensovitettuja palveluita. Dokumenttianalyysi toiminnallisesta integraatiosta sairaanhoitopiirien alueilla. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Työpaperi 27/2019.

Hanén, Tom. (2017): Yllätysten edessä: kompleksisuusteoreettinen tulkinta yllättävien ja dynaamisten tilanteiden johtamisesta. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 1:11.

Harjumaa, Marja, Laukkanen, Marja-Leena, Leväsluoto, Johanna, Lähteenmäki, Jaakko, Nuutinen, Maaria ja Talja, Heli (2017): Tekemällä oppii - kokeilukulttuurista vauhtia sosiaali- ja terveystieteiden uudistamiseen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 32/2017.

Harrikari, Timo ja Rauhala, Pirkko-Liisa (2019): Towards Glocal Social Work in the Era of compressed modernity. London: Routledge.

Hassi, Lotta, Sami Paju ja Maila, Reetta (2015): Kehitä kokeillen: Organisaation käsikirja. Helsinki: Talentum Pro.

Hallituksen esitys (2020): Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi.

HE 164/2014 vp eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräisiin siihen liittyviksi laeiksi. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140164>, luettu 13.2.2023.

HE 241/2020 vp eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi. Saatavilla <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2020/20200241>, luettu 13.4.2023.

Heino, Tarja, Hyry, Sylvia, Ikäheimo, Salla, Kuronen, Mikko ja Rajala, Rika (2016): Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset : HuosTa-hankkeen (2014- 2015) päätulokset. Saatavilla <http://www.julkari.fi/handle/10024/130536>, luettu 7.8.2023.

Hiitola, Johanna (2015): Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasiakirjoissa. Väitöskirja. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto.

Hiltunen, Karoliina (2022): Nuorten psyykkisellä pahoinvoinnilla on yhteiskunnallisetkin juurensa. 28.9.2022. Blogi. Saatavilla <https://sosiaalinentekija.wordpress.com/2022/09/28/nuorten-psykkisella-pahoinvoinnilla-on-yhteiskunnallisetkin-juurensa/>, luettu 5.6.2023.

Hujala, Anneli ja Taskinen, Helena (2020): Uudistuva sosiaali- ja terveysala. Tampere: Tampere university press.

Hämäläinen, Timo (2023): Murrosaika haastaa henkisen hyvinvoinnin. Kansallinen OT-webinaari 3.2.2023. OT-keskus.

International federational of social workers (2012) Statement of Ethical Principles. Saatavilla: <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles> luettu 8.4.2023.

Isoniemi, Sami (2019): Sijaishuoltopaikasta poistuminen ja sinne palaamatta jääminen poliisin lastensuojelulle antaman virka-avun näkökulmasta. Väitöskirja. Vaasan yliopisto.

Jalonen, Harri (2006): Kompleksisuusajattelu yhteiskuntatieteissä. Saatavilla: <https://docplayer.fi/34465854-Kompleksisuusajattelu-yhteiskuntatieteissa.html>, luettu 28.2.2023.

Jalonen, Harri (2015) Tiedolla johtamisen näyttämö ja kulissit. Teoksessa Virtanen, Petri, Stenvall, Jari ja Rannisto, Pasi-Heikki (toim.) Tiedolla johtaminen. Tampere: Juvenes Print.

Jokinen, Liisa, Stenvall, Elina ja Palsanen, Kati (2018): Perheiden tarpeista lähtevän auttamistyön johtaminen. Teoksessa Petrelius & Eriksson (toim.) Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. THL:n työpäperi 32/2018.

Kallinen, Timo ja Kinnunen, Taina (2023): Etnografia. Teoksessa Vuori, Jaana (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>, luettu 25.4.2023.

Kananoja, Aulikki (2020): Epilogi. Teoksessa Suoninen-Erhiö, Lea, Pohjola, Anneli, Satka, Mirja ja Simola, Jenni (toim.) Sosiaaliala uudistuu. Tietopohjan ja vuorovaikutuksen kysymyksiä. Helsinki: Huoltaja-säätiön julkaisuja.

Kananoja, Aulikki ja Ruuskanen, Kristiina (2019): Selvityshenkilön ehdotukset lastensuojelun toimintaedellytysten ja laadun parantamiseksi. Loppuraportti. STM:n raportteja ja muistioita 2019:4.

Karvinen, Synnöve (2000): Sosiaalityön tutkimuksen metodologiset jännitteet. Teoksessa Karvinen, Synnöve, Pösö, Tarja ja Satka, Mirja (toim.) Sosiaalityön tutkimus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Karvinen-Niinikoski, Synnöve (2009): Postmoderni sosiaalityö. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.): Sosiaalityö ja teoria. PS-kustannus. Jyväskylä, 131–159.

Kemppainen, Tarja ja Ojaniemi, Pekka (2012): Tieto ja vaikuttavuuden arviointi käytännön sosiaalityössä. Teoksessa Pohjola, Anneli, Kemppainen, Tarja ja Väyrynen, Sanna (toim.) Sosiaalityön vaikuttavuus. Tampere: Juvenes Print.

Koivisto, Juha, Pohjola, Pasi, Lyytikäinen, Merja, Liukko, Eeva ja Luoto, Eija (2016): Ratkaisuja palveluiden yhteensovittamiseen. THL:n työpaperi 32/2016.

Koskelainen, Minna ja Rantalaiho, Minna. (2023) OT-seulan pilotointia Päijät-Hämeessä. 7.3.2023. Saatavilla https://www.socca.fi/blogit/blogien_syottosivu/ot-seulan_pilotointia_paijat-hameessa.10188.blog, luettu 8.4.2023.

Korhonen, Eva-Maria (2013): Sosiaalisten ongelmien ylisukupolvinen siirtyminen – Lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiden näkökulma. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Kääriäinen, Aino (2016): Sosiaalityön dokumentointi: suhde tietoon ja toimintaan. Teoksessa Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto, Petra Salovaara ja Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Tallinna: Raamatutrikikoja.

Kääriäinen, Aino (2003): Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina: Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Lampela, Eija (2018): Lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian yhteisasiakkuudet – Auttamisvastuun jakaminen ja siirtäminen. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Lehtinen, Ari-Pekka (2010): Sanat ovat tekoja: Represenaatio ja todellisuus uuspragmatismissa. Teoksessa Knuuttila, Tarja ja Lehtinen, Ari-Pekka (toim.): Representaatio: tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi.

Lindell, Juha (2011): Muutos systeemittävästi ymmärrettävässä organisaatiossa. Hallinnon tutkimus, 30(1).

Liukko, Eeva, Koivisto, Juha ja Tiirinki Hanna (2018): Pysyvät ja muuntuvat segmentit palvelujärjestelmän ja paikallisten ilmiöiden jäsentäjinä. 43, 12/2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Manssila, Jaana, Rahikka, Anne ja Stina, Sjöblom (2018): Suositus toimintakykykymittareiden yhdenmukaiseen ja eettiseen käyttöön sosiaalialan asiakastyössä. Suositus. Helsingin yliopisto. Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136612/Suositus_toimintakykykymittareiden_yhdenmukaiseen_ja_eettiin_kayttoon_sosiaalialan_asiakastyossa-FINAL.pdf?sequence=1&isAllowed=y, luettu 27.8.2023.

Mayring, Philipp (2014): Qualitative content analysis: theoretical foundation, basic procedures and software solution. Klagenfurt. Saatavilla <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-395173>, luettu 6.8.2023.

Mitleton-Kelly, E. (2003): Ten principles of complexity and enabling infrastructures. In Mitleton-Kelly, E. (toim.) Complex Systems and Evolutionary Perspectives on Organizations: The Application of Complexity Theory to Organizations. Pergamon.

Munro, Eileen (2011): The Munro Review of Child Protection: Final Report A child-centred system. Department for Education. The Munro Review of Child Protection: Final Report.

Muurinen, Heidi (2019): Pragmatismi ja kokeileva lähestymistapa sosiaalityön tiedonmuodostuksessa. Väitöskirja. Heikki Waris -instituutin tutkimuksia 2/2019.

Niiniluoto, Ilkka (2002): Pragmatismi. Teoksessa Niiniluoto, Ilkka ja Saarinen, Esa (toim.) Nykyajan filosofia. Juva: WSOY.

Nousiainen, Maria (2022): Tulevaisuuden sote-keskus hankkeiden koordinointi KYS-yhteistyöalueella, psykososiaaliset menetelmät ja OT-keskus. Saatavilla <https://innokyla.fi/fi/kokonaisuus/tulevaisuuden-sote-keskus-hankkeiden-koordinointi-kys-yhteistyöalueella>, luettu 4.4.2023

Niemi, Anu, Ranta, Seppo, Kuosmanen, Pekka, Rajala, Juuso, Torkki, Paulus ja Jämsén, Arja (2015): Toiminnan integraatio kuuluu soten ytimeen. Lääkärilehti. Kolumni. 2930-2931. Suomen Lääkärilehti 44/2015.

Petrelius, Päivi ja Eriksson, Pia (2018): Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. THL:n työpaperi 32/2018.

Phelan, Steven E. (2001): What is complexity science, really? Emergence, 3(1), 120–136.

Philström, Sami (2008): Pragmatismi filosofiassa ja yhteiskuntatieteissä. Helsinki: Gaudeamus.

Pohjola, Anneli (2020): Muuttuva sosiaalisen käsite ja uusi yhteiskunnallinen järjestys. Teoksessa Suoninen-Erhiö, Lea, Pohjola, Anneli, Satka, Mirja ja Simola, Jenni (toim.) Sosiaaliala uudistuu: Tietopohjan ja vuorovaikutuksen kysymyksiä. Helsinki: Huoltaja-säätiön julkaisuja.

Pohjola, Anneli. (2017): Sote-uudistus muuttuvan yhteiskuntapolitiikan puristuksessa. Janus 25(2).

Pohjola, Anneli, Kemppainen, Tarja ja Väyrynen, Sanna (2012): Sosiaalityön vaikuttavuus. Tampere: Juvenes Print.

Pohjola, Anneli (2007): Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa Viinamäki Leena & Saari Erkki (toim.), 2007: Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Tammi.

Poskela, Jamo, Kutinlahti, Pirjo, Hanhike, Tiina, Martikainen, Mikko ja Urjankangas, Hanna-Mari (2015): Kokeileva kehittäminen. TEM:n raportteja 2015:67.

Pärnä, Katariina (2012): Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. Väitöskirja. Turun yliopisto.

Pösö, Tarja (2010): Havaintoja suomalaisen lastensuojelun institutionaalisesta rajasta. Janus 18(4), 324–336.

Raisio, Harri, Jalonen, Harri ja Uusikylä, Petri (2018): Kesy, sotkuinen vai pirullinen ongelma? Tiedon käyttö yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Sitran selvityksiä 139. Vantaa: Erweko.

Rantalaiho, Minna (2023): OT-dialogi alueiden nostojen pohjalta: Etelä-Suomi – OT-seula. Kansallinen OT-webinaari 3.2.2023. OT-keskus.

Raunio, Kyösti (2009): Olennainen sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsinki.

Rautiainen, Pauli, Taskinen, Helena ja Rissanen, Sari (2020): Sosiaali- ja terveystalouden uudistaminen - virstanpylväitä menneestä ja suuntia tulevasta. Teoksessa Hujala,

Anneli ja Taskinen, Helena (toim.) Uudistuva sosiaali- ja terveysala. Tampere: Tampere University Press.

Reebye P., Moretti MM., Wiebe VJ., Lessard JC. (2000): Symptoms of posttraumatic stress disorder in adolescents with conduct disorder: Sex differences and onset patterns. *Can J Psychiatry* (45)746, 8211:51.

Richardson, K. & Cilliers, Paul (2001): What is complexity science: a view from different directions. *Emergence*, 3(1), 5-23.

Ruusuvuori, Johanna (2010): Litteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo ja Matti Hyvärinen (toim.): Haastattelun analyysi. Vastapaino, Tampere.

Räty, Tapio 2023. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 5. painos. Helsinki: Otavan kirjapaino.

Saaranen-Kauppinen, Anita ja Puusniekka, Anna (2006): KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto. Saatavilla <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>, luettu 7.8.2023.

Salo, Ulla-Maija (2015): Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa Aaltonen, Sanna ja Högbacka, Riitta. Umpikujasta oivallukseen - refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa. Tampere: University Press.

Seppänen-Järvelä, Riitta, Leena Åkerblad & Kaisa Haapakoski. (2019): Monimenetelmällisen tutkimuksen integroivat strategiat. *Yhteiskuntapolitiikka* 84:3, 332-339.

Silvasti, Tiina (2015): Sisällönanalyysi. Teoksessa Massa, Ilmo (toim.) Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus.

Sinervo, Timo (2023): Palveluintegraatio. THL. Haettu <https://thl.fi/fi/web/sote-palvelujen-johtaminen/kehittyva-palvelujarjestelma/palveluintegraatio>

Snowden, David ja Boone, Mary (2007): A leader's framework for decision making. *Harvard Business Review*. Haettu 7.9.2022 osoitteesta <https://hbr.org/2007/11/a-leaders-framework-for-decision-making>.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2021): Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus 2020–2023. Ohjelma ja hankeopas. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2021:27. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5655-1>, luettu 9.8.2023.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2022): Tiedotustilaisuus lastensuojelulain kokonaisuudistuksesta 18.5.2022. Video. Haettu 24.4.2023 osoitteesta <https://www.youtube.com/watch?v=ZxbpNdyXhus>.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2023): STM käynnistää selvitykset sosiaalihuollon palvelurakenteen ja vaikuttavuuden kehittämiseksi. 19.6.2023. Tiedote. Saatavilla <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/stm-kaynnistaa-selvitykset-sosiaalihuollon-palvelurakenteen-ja-vaikuttavuuden-kehittamiseksi>, luettu 4.3.2023.

STM 2021:27: Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus 2020–2023. Ohjelma ja hankeopas. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja julkaisuja. Saatavilla https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163349/STM_2021_27.pdf?sequence=1&isAllowed=y, luettu 12.7.2023.

STM 2013: 19: Toimiva lastensuojelu: Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja julkaisuja. Saatavilla <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/74483>, luettu 12.7.2023.

STM 2020:28: Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja julkaisuja. Saatavilla <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162414>, luettu 14.7.2023.

STM 2021:18: Lasten ja nuorten vaativimpien palveluiden osaamis- ja tukikeskuksia valmisteleavan työryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja julkaisuja. Saatavilla https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163222/STM_2021_18.pdf?sequence=4&isAllowed=y, luettu 14.7.2023.

Talentia (2017): Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Saatavilla: <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet> luettu 6.4.2023.

Tapiola, Mia (2016): Vertikaalisen integraation näkökulmia: erityistason ja matalan kynnyksen palveluiden yhteensovittaminen. THL:n Lape-muutosohjelman tilaisuus. Tallenne. Haettu 5.5.2023: Vertikaalisen integraation näkökulmia: erityistason ja matalan kynnyksen palveluiden yhteensovittaminen (slideshare.net).

Taskinen, Helena ja Hujala, Anneli (2020): Uudistuva sosiaali- ja terveysala. Tampere: Tampere University Press.

TENK (2019): Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Saatavilla https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf, luettu 12.8.2023.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2016): Vertikaalisen integraation näkökulmia: erityistason ja matalan kynnyksen palveluiden yhteensovittaminen 13.12.2016. Webinaarin dia-esitys. Haettu 5.5.2023 osoitteesta <https://www.slideshare.net/THLfi/vertikaalisen-integraation-nkkulmia-erityistason-ja-matalan-kynnyksen-palveluiden-yhteensovittaminen>.

Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli (2018): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje (2012): Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Saatavilla https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf, luettu 28.09.2023.

Töttö, Petri (2005) Syvällistä ja pinnallista. Teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksessa. Helsinki: Vastapaino.

Valtioneuvosto (2015): Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma. Hallituksen julkaisusarja 10/2015.

Vataja, Katri ja Seppänen-Järvelä, Riitta (2018): Kokeilut kehittämisotteena – mitä uutta ja erilaista? Hallinnon tutkimus 37(4).

Virtanen, Petri, Stenvall, Jari ja Rannisto, Pasi-Heikki (2015) Julkiseen politiikkaan liittyvä oppiminen ja tietoon perustuva päätöksenteko. Tiedolla johtaminen. Tampere: Juvenes Print.

Winnicott DW. (1990): The maturational process and the facilitating environment. London: Karnac Books.

Yliruka, Laura, Vartio, Riitta, Pasanen, Kaisa ja Petrelius, Päivi (2018):
Monimutkaiset ja erityistä osaamista edellyttävät asiakastilanteet sosiaalityössä.
Valtakunnallisen kyselyn tuloksia. THL:n työpaperi 16/2018.

Zack, M-H. (2001): If managing knowledge is the solution, then what's the problem.
Teoksessa Malhortra, Y. (toim.) Knowledge Management and Business Innovation.
London: Idea Group Publishing.

Lait:

Laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa 808/2019. Annettu Helsingissä 1.1.2020.
Haettu 4.5.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2019/20190808>.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992. Annettu Helsingissä 1.3.1993. Haettu
4.7.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920785>.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. Annettu
Helsingissä 1.1.2001. Haettu 4.7.2023 osoitteesta
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999. Annettu Helsingissä
1.12.1999. Haettu 6.6.2023 osoitteesta
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>.

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 1.1.2008. Haettu 22.2.2023
osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Hallintolaki 434/2003. Annettu Helsingissä 1.1.2004. Haettu 5.6.2023 osoitteesta
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>.

Poliisilaki 872/2011. Annettu Helsingissä 1.1.2014. Haettu 10.9.2023 osoitteesta
<https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2011/20110872>.

Rikoslaki 39/1889. Annettu Helsingissä 1.1.1891. Haettu 10.9.2023 osoitteesta
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Annettu Helsingissä 1.4.2015. Haettu 24.2.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Terveystieteidenhuoltolaki 1326/2010. Annettu Helsingissä 1.5.2011. Haettu 23.2.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>.

Tietosuojalaki 1050/2018. Annettu Helsingissä 1.1.2019. Haettu 8.8.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20181050>.

Vammaispalvelulaki 675/2023. Annettu Helsingissä 14.4.2023. Haettu 18.9.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20230675#Pidm46494958988016>.

LIITTEET

LIITE 1. TIETOSUOJAILMOITUS

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

YFI-LAITOS

24.5.2023

Tietosuojailmoitus

Tässä tietosuojailoituksessa kerrotaan henkilötietojen käsittelystä osana tutkimusta. Henkilötietojen käsittelyssä on huomioitava ja noudatettava asiaa koskeva lainsäädäntö.

1. Rekisterinpitäjä

Tämän tutkimuksen rekisterinpitäjä on pro gradu -tutkielman suorittaja ja yhteyshenkilö:
Noora Hopiavuori, maisteriopiskelija, noora.hopiavuori@student.jyu.fi.

Käsiteltäessä tutkittavien henkilötietoja rekisterinpitäjä on taho, joka on vastuussa tutkittavien henkilötietojen asiallisesta ja lainmukaisesta käsittelystä.

Tutkimuksen ohjaaja: Yliopistotutkija Johanna Moilanen, Jyväskylän yliopiston Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, johanna.s.moilanen@jyu.fi, 040 4867410

2. Henkilötietojen käsittelijä(t)

Henkilötietojen käsittelijällä tarkoitetaan tahoja, jotka käsittelee henkilötietoja rekisterinpitäjän lukuun ja sen antamien ohjeiden mukaisesti. Henkilötietojen käsittelijän kanssa on laadittava tietojenkäsittelysopimus. Tässä tutkimuksessa henkilötietojen käsittelijöitä ovat:

Sijais- ja jälkihuollon palvelupäällikkö Piritta Huttunen, Keski-Suomen hyvinvointialue, piritta.j.huttunen@hyvaks.fi

Tutkimuksen toteutuksen aikana rekisterinpitäjä voi käyttää myös muita henkilötietojen käsittelijöitä, joita ei pystytä nimeämään etukäteen. Käsittelijöiden kanssa tehdään aina tarvittavat sopimukset ja niiden soveltuvuus henkilötietojen tietoturvalliseen käsittelyyn arvioidaan ennen sopimuksen tekoa. Rekisteröityä informoidaan käsittelijän käyttämisestä erikseen, jos muutos on merkittävä rekisteröidyn näkökulmasta.

Tutkimustiedon oikeellisuuden varmistamiseksi rekisterinpitäjä voi antaa tietoja käsiteltäväksi (ensisijaisesti ilman suoria tunnistetietoja) ns. tutkimuksen monitoroijalle tai verifioijalle määrääjälle, mikäli tämä on välttämätöntä. Nämä toimivat tutkimushenkilöstön valvonnassa ja heidän kanssaan tehdään tietojenkäsittelysopimukset.

3. Henkilötietojen muu luovuttaminen tutkimuksen aikana

Tietoja käsitellään luottamuksellisesti eikä niitä luovuteta sivullisille. Koodiavainta eli tutkimusaineistosta erillistä tutkittavien tunnistetiedot suojaavaa tiedostoa ei luovuteta sivullisille.

4. Tutkimuksessa "OT-seulan kokeilu asiakkuussegmentoinnin välineenä" käsiteltävät henkilötiedot

Pro gradu -tutkielmassa käsitellään erityisiä henkilötietoryhmiä, koska lastensuojelun huostaanoton asiakirja-aineistoon kuuluvat yhteenvedot lapsen ja perheen tilanteesta koskevat alaikäistä lasta. (Aineiston rajaus tehty 13–17-vuotiaisiin.) Tietojen kerääminen perustuu tutkimussuunnitelmaan.

Pro gradu -tutkielmassa huostaanoton asiakirja-aineistossa on laajasti esitetty henkilötietoja, eli henkilön tunnistamiseen johtavia tietoja. Aineistossa on suoria henkilötietoja, jotka jo yksistään välittömänä tunnisteina paljastavat kyseessä olevan henkilön. Nimi-, osoite- ja yhteystiedot sekä henkilötunnukset ovat nähtävillä niin lapsen kuin hänen vanhempiansa ja mahdollisesti muiden lähipiiriin kuuluvien henkilöiden kohdalla. Lisäksi aineistoon kuuluu epäsuoria tunnisteita, jotka yhdistettynä voivat mahdollistaa henkilön tunnistamisen. Näitä voivat esimerkiksi olla harvinainen sairaus, etninen tausta, kieli, uskonto, erottuvat ja näkyvät mielipiteet, asuinalue, koulu ja joissain yhteyksissä päivämäärät. Aineiston kanssa noudatan erityistä tarkkaavaisuutta huomioiden niin välittömät tunnisteet kuin epäsuorat henkilötiedot.

Tutkimuksessa käsitellään mahdollisesti seuraavia erityisiä henkilötietoryhmiä tai rikkomuksia ja rikostuomioita:

- Rotu tai etninen alkuperä
- Poliittinen mielipide
- Uskonnollinen tai filosofinen vakaumus
- Ammattiliiton jäsenyys
- Geneettiset tiedot
- Biometrinen tietojen käsittely henkilön yksiselitteistä tunnistamista varten
- Terveys
- Seksuaalinen käyttäytyminen tai suuntautuminen
- Rikkomukset ja rikostuomiot

5. Henkilötietojen käsittelyn oikeudellinen peruste tieteellisessä tutkimuksessa

Yleisen edun mukainen tieteellinen tutkimus (tietosuoja-asetuksen artikla 6.1.e, erityiset henkilötietoryhmät 9.2.j)

Lisäperusteet

Henkilötietojen käsittely journalistisen, akateemisen, taiteellisen tai kirjallisen ilmaisun tarkoituksia varten (tietosuoja laki 27 §)

6. Henkilötietojen siirto EU/ETA ulkopuolelle

Tutkimuksessa tietoja ei siirretä EU/ETA -alueen ulkopuolelle.

7. Henkilötietojen suojaaminen

Henkilötietojen käsittely tässä tutkimuksessa perustuu asianmukaiseen tutkimussuunnitelmaan ja tutkimuksella on vastuuhenkilö. Tutkimussuunnitelman liitteenä on aineistonhallintasuunnitelma. Tutkimuksen rekisteriin tallennetaan vain tutkimuksen tarkoituksen kannalta välttämättömiä tietoja.

Tutkimustulosten (Pro Gradu) osalta luonnollista henkilöä ei voida tunnistaa suoraan taikka välillisesti tutkimustuloksista. Osana Pro Gradua voidaan käyttää suoria lausumia asiakirja-aineistosta. Tutkija vastaa aineiston hallinnasta sen elinkaaren aikana ja tietojen hävittämisestä tutkimuksen päätyttyä.

Tunnistettavuuden poistaminen

Suorat tunnistetiedot poistetaan suojatoimena aineiston perustamisvaiheessa (pseudonymisoitu aineisto, jolloin tunnistettavuuteen voidaan palata koodin tai vastaavan tiedon avulla ja aineistoon voidaan yhdistää uusia tietoja).

Tutkimuksessa käsiteltävät henkilötiedot suojataan

käyttäjätunnuksella salasanalla käytön rekisteröinnillä kulunvalvonnalla (fyysinen tila)

muulla tavoin, miten:

8. HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELY TUTKIMUKSEN PÄÄTTYMISEN JÄLKEEN

Tutkimusrekisteri hävitetään tutkimuksen päätyttyä arviolta 12/2023 mennessä.

Oikeudellinen peruste tutkimusaineistoon sisältyvien henkilötietojen arkistointiin tutkimuksen päätyttyä

Tutkimusaineistojen ja kulttuuriperintöaineistojen arkistointi *yleisen edun perustella* (tutkimusaineisto arkistoidaan tutkimuksen päätyttyä ja arkistoitava aineisto sisältää henkilötietoja), arkistoitavalle aineistoille tehdään arvonmääritys (tietosuoja-asetuksen artikla 6.1 e, erityiset henkilötietoryhmät 9.2.j).

9. Rekisteröidyn oikeudet

Oikeus saada pääsy tietoihin (tietosuoja-asetuksen 15 artikla)

Sinulla on oikeus saada tieto siitä, käsitelläänkö henkilötietojasi ja mitä henkilötietojasi käsitellään. Voit myös halutessasi pyytää jäljennöksen käsiteltävistä henkilötiedoista.

Oikeus tietojen oikaisemiseen (tietosuoja-asetuksen 16 artikla)

Jos käsiteltävissä henkilötiedoissasi on epätarkkuuksia tai virheitä, sinulla on oikeus pyytää niiden oikaisua tai täydennystä.

Oikeus tietojen poistamiseen (tietosuoja-asetuksen 17 artikla)

Sinulla on oikeus vaatia henkilötietojesi poistamista tietyissä tapauksissa. Oikeutta tietojen poistamiseen ei kuitenkaan ole, jos tietojen poistaminen estää tai vaikeuttaa suuresti käsittelyn tarkoituksen toteutumista tieteellisessä tutkimuksessa.

Oikeus käsittelyn rajoittamiseen (tietosuoja-asetuksen 18 artikla)

Sinulla on oikeus henkilötietojesi käsittelyn rajoittamiseen tietyissä tilanteissa kuten, jos kiistät henkilötietojesi paikkansapitävyyden.

Oikeuksista poikkeaminen

Tässä kuvatuista oikeuksista saatetaan tietyissä yksittäistapauksissa poiketa tietosuoja-asetuksessa ja Suomen tietosuojalaissa säädetyillä perusteilla siltä osin, kuin oikeudet estävät tieteellisen tai historiallisen tutkimustarkoituksen tai tilastollisen tarkoituksen saavuttamisen tai vaikeuttavat sitä suuresti. Tarvetta poiketa oikeuksista arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Oikeuksista voidaan poiketa myös jos rekisteröityä ei pystytä tai ei enää pystytä tunnistamaan.

LISÄYS: Oikeutettu etu on lainmukainen.

Tietoturvalain (2018/1050) 4 §:n ja 6 §:n mukaan henkilötietoja saa käsitellä, kun yleinen etu tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttäminen sitä edellyttää.

Kyseessä on yleistä etua koskeva tehtävä, sillä yleisen edun mukaista on käsitellä kyseessä olevia erityisiä henkilötietoja tieteellisen tutkimuksen tarkoitusta varten. Sote-palveluiden hyvinvointialueuudistus edellyttää kehittämistoimia hva-strategian toteuttamiseksi ja tavoitteisiin pääsemiseksi. Tutkielmani tukee STM:n Toimiva lastensuojelu -työryhmän (STM: raportteja ja julkaisuja 2013:19) ja Lape-muutosohjelman (2016–2018) sekä OT-hankkeen (2022–2023) mukaisen OT-keskustoiminnan kehittämistä.

Lisäksi henkilötietojen käsittelyn tarve on perusteltua julkisen vallan käyttämisen näkökulmasta. Sijaishuollon sosiaalityöntekijällä on viranomaisena vastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta, kun hyvinvointialueella on ollut lakisääteinen velvollisuus ottaa lapsi huostaan ja järjestää hänelle sijaishuolto. Sijaishuollon sosiaalityöntekijät käyttävät työssään merkittävää julkista valtaa.

Rekisterinpitäjä/tutkielman tekijä Noora Hopiavuori virassa olevana sijaishuollon sosiaalityöntekijänä on tehtävänsä puolesta velvollinen osallistumaan laadukkaasti sijaishuollon sosiaalityön toteuttamiseen ja kehittämiseen. Hyvinvointialueen ja OT-hankkeen (OT-keskustoiminta/sosiaalihuollon porrastaminen) kehittämistyön kannalta on tarpeellista ja perusteltua, että yliopistotasoisista tutkimusta mahdollistetaan.

Perustelen edellä mainitulla tietoturvalain kriteerien toteutumisen lisäksi oikeutusta **EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen nojalla.**

Artikla 6, e) käsittely on tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi;

Lisäksi toisin EU:n asetuksen (2016/679) artikla 6:sta esille kohdan c): *käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi.* Perustellen tätä lastensuojelun asiakkaiden ja huostaanotettujen lasten oikeudella ja pääsyllä palveluihin, jotka toteutuvat yhdenvertaisesti, laadukkaasti ja vaikuttavalla tavalla. sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin

Artikla 6, kohta 4. velvoittaa rekisterinpitäjää, eli tutkielman tekijänä, Noora Hopiavuorta ottamaan huomioon kohdat a-e, joista erityisesti tässä kohtaa mainittakoon e) *asianmukaisten suojatoimien, kuten salaamisen tai pseudonymisoinnin, olemassaolo.* Tästä olen aiemmin kertonut ja tarkemmin aineistonhallintasuunnitelmassa.

Artikla 9, kohta 2.

g) **käsittely on tarpeen tärkeää yleistä etua koskevasta syystä unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön nojalla, edellyttäen että se on oikeasuhteinen tavoitteeseen nähden, siinä noudatetaan keskeisiltä osin oikeutta henkilötietojen suojaan ja siinä säädetään asianmukaisista ja erityisistä toimenpiteistä rekisteröidyn perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi;**

h) **käsittely on tarpeen ennalta ehkäisevää tai työterveydenhuoltoa koskevia tarkoituksia varten, työntekijän työkyvyn arvioimiseksi, lääketieteellisiä diagnooseja varten, terveys- tai sosiaalihuollollisen hoidon tai käsittelyn suorittamiseksi taikka terveys- tai sosiaalihuollon palvelujen ja järjestelmien hallintoa varten unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön perusteella tai terveydenhuollon ammattilaisen kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti ja noudattaen 3 kohdassa esitettyjä edellytyksiä ja suojatoimia;**

j) **käsittely on tarpeen yleisen edun mukaisia arkistointitarkoituksia taikka tieteellisiä ja historiallisia tutkimustarkoituksia tai tilastollisia tarkoituksia varten 89 artiklan 1 kohdan mukaisesti unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön nojalla, edellyttäen että se on oikeasuhteinen tavoitteeseen nähden, siinä noudatetaan keskeisiltä osin oikeutta henkilötietojen suojaan ja siinä säädetään asianmukaisista ja erityisistä toimenpiteistä rekisteröidyn perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi.**

3. Edellä 1 kohdassa tarkoitettuja henkilötietoja voidaan käsitellä 2 kohdan h alakohdassa esitettyihin tarkoituksiin, **kun kyseisiä tietoja käsittelee tai niiden käsittelystä vastaa ammattilainen, jolla on lakisääteinen salassapitovelvollisuus unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön perusteella tai kansallisten toimivaltaisten elinten vahvistamien sääntöjen perusteella, taikka toinen henkilö, jota niin ikään sitoo lakisääteinen salassapitovelvollisuus unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön tai kansallisten toimivaltaisten elinten vahvistamien sääntöjen perusteella.**

Profilointi ja automatisoitu päätöksenteko

Tutkimuksessa henkilötietoja ei käytetä automaattiseen päätöksentekoon. Tutkimuksessa henkilötietojen käsittelyn tarkoituksena ei ole henkilökohtaisten ominaisuuksien arviointi, ts. profilointi vaan henkilötietoja ja ominaisuuksia arvioidaan laajemman tieteellisen tutkimuksen näkökulmasta.

Rekisteröidyn oikeuksien toteuttaminen

Jos on kysyttävää rekisteröidyn oikeuksista, voi olla yhteydessä rekisterinpitäjään: Noora Hopiavuori, noora.hopiavuori@student.jyu.fi.

Tietoturvaloukkauksesta tai sen epäilystä ilmoittaminen Jyväskylän yliopistolle

<https://www.jyu.fi/fi/yliopisto/tietosuojailmoitus/ilmoita-tietoturvaloukkauksesta>

Sinulla on oikeus tehdä valitus erityisesti vakinaisen asuin- tai työpaikkasi sijainnin mukaiselle valvontaviranomaiselle, mikäli katsot, että henkilötietojen käsittelyssä rikotaan EU:n yleistä tietosuoja-asetusta (EU) 2016/679. Suomessa valvontaviranomainen on tietosuojavaltuutettu.

Tietosuojavaltuutetun toimiston ajantasaiset yhteystiedot: <https://tietosuoja.fi/etusivu>